

Vroege schoolverlaters uit het voltijds beroepsonderwijs Vertrekpunt voor een gedifferentieerde aanpak

G. Van Landeghem & J. Van Damme

Onderzoek gefinancierd door de Vlaamse Regering in het kader van het
programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek'

Vroege schoolverlaters uit het voltijds beroepsonderwijs Vertrekpunt voor een gedifferentieerde aanpak

Auteurs: G. Van Landeghem & J. Van Damme

Promotoren coördinatieteam: J. Van Damme, B. De Fraine, I. Nicaise, P. Van Petegem & K. Verschueren

Onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, in het kader van het programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek'

2011

SSL-rapport nr. SSL/OD1/2009.39
datum oplevering: 2 mei 2011
datum publicatie: 2 juni 2011

Voor meer informatie over deze publicatie:

Steunpunt SSL, onderzoeksdomein “Studie- en schoolloopbanen van leerlingen en studenten”

Auteurs: G. Van Landeghem & J. Van Damme

Adres: Dekenstraat 2, 3000 Leuven

Tel.: +32 16 32 57 58 of +32 16 32 57 47

Fax: +32 16 32 58 59

E-mail: Jan.VanDamme@ped.kuleuven.be

Website: <http://www.steunpuntloopbanen.be>

Copyright (2011)

Steunpunt SSL
p/a Parkstraat 47, 3000 Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No part of this material may be made public without an explicit reference to the source.

De verantwoordelijkheid voor dit rapport berust volledig bij de auteurs en vertolkt niet noodzakelijk de officiële visie van de Vlaamse Overheid.

Samenvatting

De resultaten in dit rapport over de vroege schoolverlaters uit het beroepsonderwijs zijn gebaseerd op een kleine dataset geselecteerd uit de administratieve stroomgegevens van het Departement Onderwijs. Ze geven onder meer aan hoe zwaar het voltijds gewoon beroepsonderwijs weegt in het geheel van de ongekwalificeerde uitstroom, ze beschrijven de evolutie van de leeftijdsstructuur van de stroom vroege schoolverlaters en ze bieden aanwijzingen voor de selectie van doelgroepen in het beroepsonderwijs om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Naast hun inhoudelijke relevantie zijn deze resultaten ook van belang in een ruimer kader: ze vormen een test van de kwaliteit en het nut van administratieve stroomgegevens in de analyse van de ongekwalificeerde uitstroom.

Rol van voltijds gewoon beroepsonderwijs in de ongekwalificeerde uitstroom. In de stroom jongens die het leerplichtonderwijs verlaat, is het percentage afkomstig uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs vrij stabiel; het bedraagt ongeveer 24%. Bij de meisjes is er een afname van het gewicht van het BSO waarneembaar, van bijna 23% in 2002 naar minder dan 21% in 2007. Een tweede vaststelling (zie Tabel 1) is dat *de stroom schoolverlaters uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs een groter percentage jongeren zonder kwalificatie bevat dan de volledige stroom schoolverlaters.*

Tabel 1. Indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar

Kalender- jaar	BSO			Leerplichtonderwijs ^d		
	J ^a	M ^b	Samen ^c	J	M	Samen
1999				14,8%	9,5%	12,3%
2000				16,2%	10,3%	13,3%
2001				15,6%	9,6%	12,7%
2002	18,9%	16,4%	17,7%	16,2%	10,2%	13,3%
2003	19,3%	16,0%	17,7%	17,1%	10,4%	13,8%
2004	19,5%	15,7%	17,8%	17,0%	10,2%	13,7%
2005	21,1%	16,5%	19,0%	17,0%	10,4%	13,8%
2006	24,9%	19,1%	22,2%	18,0%	10,8%	14,5%
2007	23,6%	19,0%	21,5%	18,3%	10,9%	14,7%

^a % van mannelijke schoolverlaters uit BSO; ^b % van vrouwelijke schoolverlaters uit BSO; ^c % van schoolverlaters uit BSO.

^d Bron: Tabel 1 van rapport SSL/OD1/2009.25.

Het percentage zonder kwalificatie in de stroom mannelijke schoolverlaters vanuit het BSO in 2007 bedraagt bijvoorbeeld 23,6%; bij de meisjes gaat het over 19,0%. De

overeenkomstige indicatorwaarden voor de schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs als geheel zijn: 18,3% voor de jongens en 10,9% voor de meisjes.

In Tabel 1 is te zien dat er meer vroege schoolverlaters zijn bij de jongens dan bij de meisjes. Dat geldt zowel voor het voltijds gewoon beroepsonderwijs als voor het leerplichtonderwijs als geheel. Maar *de kloof tussen jongens en meisjes in dat opzicht is veel geringer in het beroepsonderwijs dan in het geheel*. Daaruit volgt dat het voltijds gewoon beroepsonderwijs zwaarder weegt in de ongekwalificeerde uitstroom van de meisjes dan bij de jongens. Het betekent ook dat het percentage vroege schoolverlaters dat niet afkomstig is uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs belangrijker is bij de jongens dan bij de meisjes. Zo gaat meer dan een tiende van de mannelijke schoolverlaters ongekwalificeerd weg vanuit een andere positie dan het BSO.

Verdeling van de vroege schoolverlaters volgens leeftijd. Niet alle vroege schoolverlaters zijn 18-jarigen. De ongekwalificeerde uitstroom verloopt geleidelijker dan dat. Bij een indeling van de vroege schoolverlaters volgens hun leeftijd blijkt het nodig naast de 18-jarigen ook de 19-, 20- en 21-jarigen te bekijken en is er zelfs een meetbare restcategorie van '22 en ouder'. Het is wel zo dat *in de leeftijdsverdeling van de ongekwalificeerde uitstroom het percentage van de 18-jarigen het grootste is*. Dat geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes en zowel in het voltijds gewoon beroepsonderwijs als in het leerplichtonderwijs als geheel. De fractie 18-jarige vroege schoolverlaters in de totale stroom mannelijke (gekwalificeerde of ongekwalificeerde) schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs schommelt rond 9%—waarvan ruwweg 2,5 à 3% uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Bij de meisjes zijn er 5,5 à 6% 18-jarigen zonder kwalificatie in de stroom schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs—iets meer dan 2% is afkomstig uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Deze leeftijdscategorie van 18-jarigen is bijzonder omdat het gaat over jongeren die het leerplichtonderwijs verlaten bij de eerste gelegenheid. De vroege schoolverlaters van 19 of ouder zijn na het einde van hun leerplicht één of meer jaren verder blijven studeren in het leerplichtonderwijs.

Uit de analyse van de samenstelling van de stroom schoolverlaters binnen elke leeftijdscategorie blijkt dat *jongeren die één of meer jaren na het einde van hun leerplicht verder zijn blijven studeren in het leerplichtonderwijs hun risico op voortijdig schoolverlaten hebben zien toenemen*. Dit is het geval in het

leerplichtonderwijs als geheel, maar het geldt ook in het voltijds gewoon beroepsonderwijs (zie curven ‘19 en ouder’ in Figuur 1 en Figuur 2).

Een tweede vaststelling is dat *het essentiële verschil tussen het voltijds gewoon beroepsonderwijs en het leerplichtonderwijs als geheel, voor wat de samenstelling van de stroom schoolverlaters per leeftijdscategorie betreft, bij de 18-jarigen zit*. Het percentage zonder kwalificatie in de stroom 18-jarige schoolverlaters is *duidelijk groter in het beroepsonderwijs* (zie Figuur 1 en Figuur 2). Leerlingen die schoolmoe zijn en enkel nog zitten te wachten op hun achttiende verjaardag treft men in de eindfase van hun loopbaan wellicht meer aan in het beroepsonderwijs. Dat is een mogelijke (en plausibele) verklaring voor het groter percentage zonder kwalificatie bij de 18-jarige schoolverlaters uit het BSO. *In de overige qua omvang belangrijke leeftijdsgroepen, de 19- en de 20-jarigen is het verschil in de samenstelling van de stroom schoolverlaters tussen het BSO en het leerplichtonderwijs als geheel verrassend klein.*

Kansen op voortijdig schoolverlaten—aanzet tot een gedifferentieerde aanpak. Er is een stabiel patroon in het verband tussen de door een leerling van het voltijds gewoon beroepsonderwijs opgelopen vertraging, de nog af te leggen weg (dat wil zeggen: zijn/haar leerjaar) en de kans dat de leerling op het einde van het lopend schooljaar het leerplichtonderwijs zonder een kwalificatie verlaat. Tabel 2 toont dit patroon, met de cijfers voor het jaar 2007.

Tabel 2. Kans op voortijdig schoolverlaten vanuit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens leerjaar en opgelopen vertraging (2007)—indeling

Vertra- ging	Jongens				Meisjes			
	Leerjaar				Leerjaar			
	3	4	5	6	3	4	5	6
0				4%				4%
1			12%	7%			13%	6%
2		24%	20%	14%		24%	17%	11%
3	45%	32%	28%	18%	43%	25%	27%	14%
4	46%	39%	29%	19%	37%	37%	25%	13%
5	43%	27%	30%		70%	50%	16%	

Deelgroep ‘V’: grijs kader; deelgroep ‘G’: zwarte afbakening; deelgroep ‘T’: vier grijs ingekleurde cellen.

Uit dat patroon komt duidelijk naar voor dat *de vroege schoolverlaters geen uniforme groep vormen*, zelfs niet binnen het voltijds gewoon beroepsonderwijs. De gegevens

suggereren de afbakening van twee *sterk verschillende doelgroepen* onder de vroege schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

De eerste doelgroep (G: “Gunstig”) bestaat uit de ongekwalificeerde schoolverlaters die vertrekken vanuit een zesde leerjaar waarin ze geen of hoogstens twee jaar vertraging hadden; of vanuit een vijfde leerjaar met slechts één jaar vertraging. Deze leerlingen waren dicht bij een kwalificatie—namelijk: het met succes afronden van het zesde leerjaar. Bovendien is hun voorbije loopbaan, in de mate dat de opgelopen vertraging als een maatstaf kan dienen, zonder al te grote problemen verlopen. De tweede doelgroep (V: “Vertraagd”) van ongekwalificeerde schoolverlaters heeft een problematische schoolcarrière achter de rug en is nog vrij ver verwijderd van een kwalificatie. Deze vroege schoolverlaters komen uit het vijfde, vierde of derde leerjaar en hebben minstens drie jaar vertraging. Tenslotte ligt een aantal combinaties van leerjaar en vertraging op de grens tussen de twee doelgroepen. De vroege schoolverlaters met een dergelijke eindpositie zitten in een derde groep (T: “Tussengroep”). De bijdrage van de twee doelgroepen en de tussenliggende groep aan de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs is weergegeven in Tabel 3.

Tabel 3. Componenten van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens herkomst^a—percentages van de stroom schoolverlaters uit het BSO

Kalender- jaar	Jongens				Meisjes			
	G	T	V	G+T+V ^b	G	T	V	G+T+V ^b
2002	8,6%	6,6%	3,7%	18,9%	8,3%	5,2%	2,9%	16,4%
2003	9,2%	6,4%	3,8%	19,3%	8,5%	4,9%	2,6%	16,0%
2004	8,9%	6,5%	4,1%	19,5%	7,8%	4,7%	3,2%	15,7%
2005	10,0%	7,0%	4,0%	21,1%	8,7%	5,1%	2,7%	16,5%
2006	12,0%	8,3%	4,6%	24,9%	9,7%	5,7%	3,6%	19,1%
2007	11,3%	7,7%	4,6%	23,6%	10,2%	5,4%	3,4%	19,0%

^a Deelgroepen G, T of V van het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

^b Dit is de indicator van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar voor het BSO; zie Tabel 1.

De afbakening van de groepen G en V vormt mogelijk een basis voor een efficiënt beleid met betrekking tot de vroege schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

Gezien de relatief gunstige eindpositie van de leerlingen uit de doelgroep G, verrast de omvang van deze component van de ongekwalificeerde uitstroom.¹ Deze vroege

¹ In het jaar 2007, bijvoorbeeld, bestond de doelgroep G uit 954 jongens en 721 meisjes.

schoolverlaters vormen ongeveer de helft van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Bovendien draagt deze groep bij tot de toename van de ongekwalificeerde uitstroom over de kalenderjaren heen. Anderzijds suggereert de eerder gunstige situatie van deze jongeren dat maatregelen die hen aanmoedigen om de vrij korte weg naar een kwalificatie toch nog af te leggen—bijvoorbeeld door het overblijvend traject flexibeler te maken en op maat van de individuele leerling uit te stippelen—, een impact zouden kunnen hebben.

De vraag naar een beleid dat zou helpen voorkomen dat een leerling met drie jaar vertraging aan een vijfde leerjaar moet beginnen—of in een nog minder gunstige positie geraakt (doelgroep V²)—is complex. Ze raakt immers aan alle aspecten van de voorgeschiedenis van deze leerlingen: in de kleuterklas, in het gewoon of buitengewoon lager onderwijs en in het secundair onderwijs. Als jongeren eenmaal in een dergelijke uitzichtloze positie in het BSO zijn terechtgekomen dan rijst de vraag of een initiatief via arbeidsbemiddeling niet meer perspectief biedt dan een verder traject via het leerplichtonderwijs.

Het potentieel van administratieve stroomgegevens. De administratieve databanken van het Departement Onderwijs bevatten een grote hoeveelheid ‘stroomgegevens’, dat wil zeggen: gegevens over leerlingen die betrekking hebben op twee opeenvolgende schooljaren. Ze worden tot nu toe maar in beperkte mate benut. De demonstratie van hun kwaliteit in het voorliggend rapport opent perspectieven op een verdere ontsluiting van deze goedkope en tegelijk inhoudelijk rijke bron van informatie. Het rapport bevat een kleine catalogoog van mogelijke toepassingen:

Vroege schoolverlaters uit het technisch onderwijs, het deeltijds beroepsonderwijs, het algemeen secundair onderwijs, ...—Op zoek naar bijkomende doelgroepen voor een beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters;

Een basisgegeven over de impact van het GOK-beleid op voortijdig schoolverlaten;

Regionale indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom;

Beleidsgerichte indicatoren uit leerlingenstromen binnen regio’s van het Vlaams secundair onderwijs;

Feedback aan individuele scholen—de ongekwalificeerde uitstroom per school.

Elke van deze vijf toepassingen kan een bijdrage leveren aan het beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters. Het vierde voorstel, dat als doel heeft

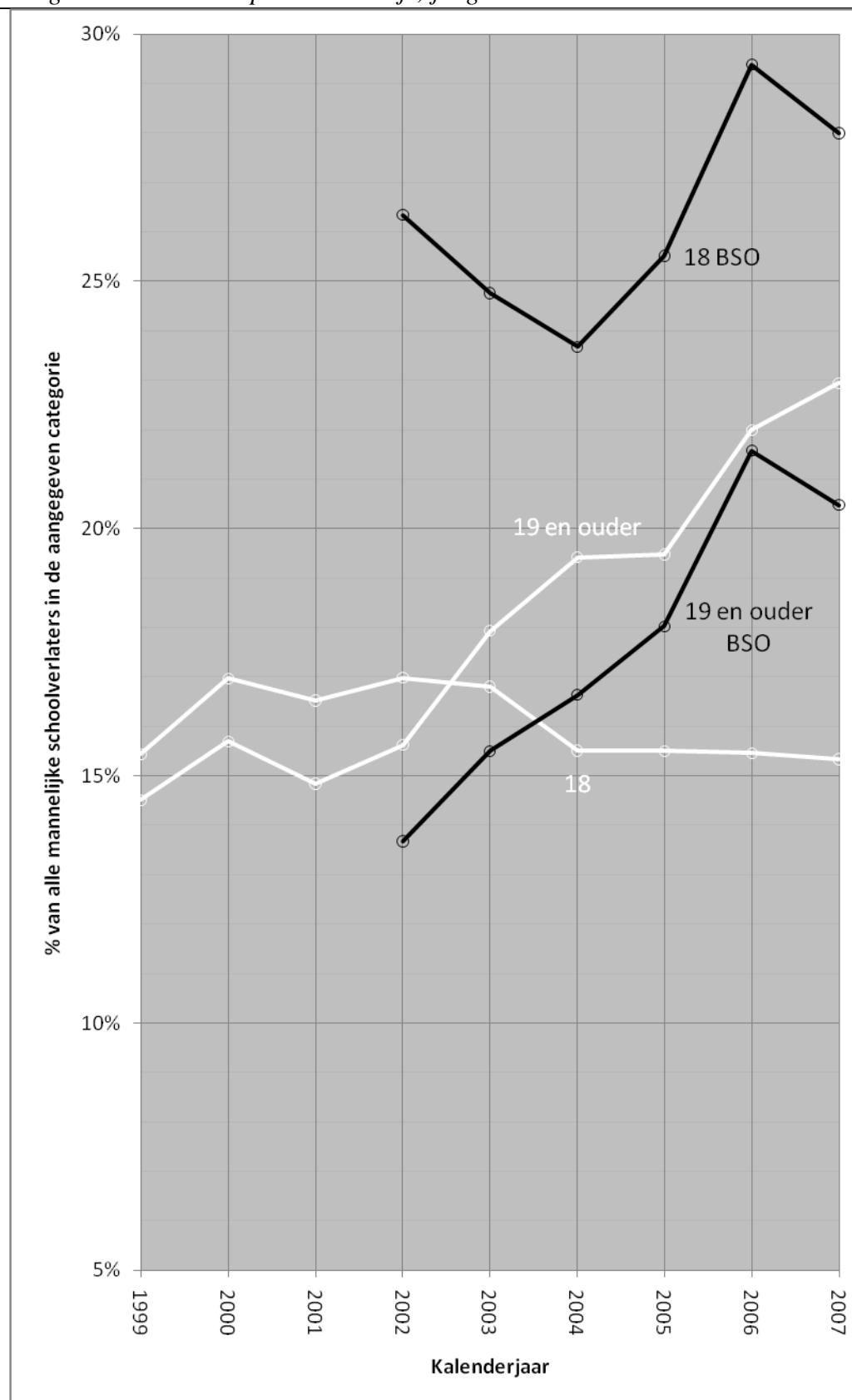
---

² In het jaar 2007, bijvoorbeeld, behoorden 391 jongens en 240 meisjes tot de doelgroep V.

informatie over de rol van de regionale ‘markt’ van secundaire scholen toegankelijk te maken, heeft een ruimere betekenis—bijvoorbeeld als instrument voor het opvolgen van de impact van een hervorming van het secundair onderwijs.

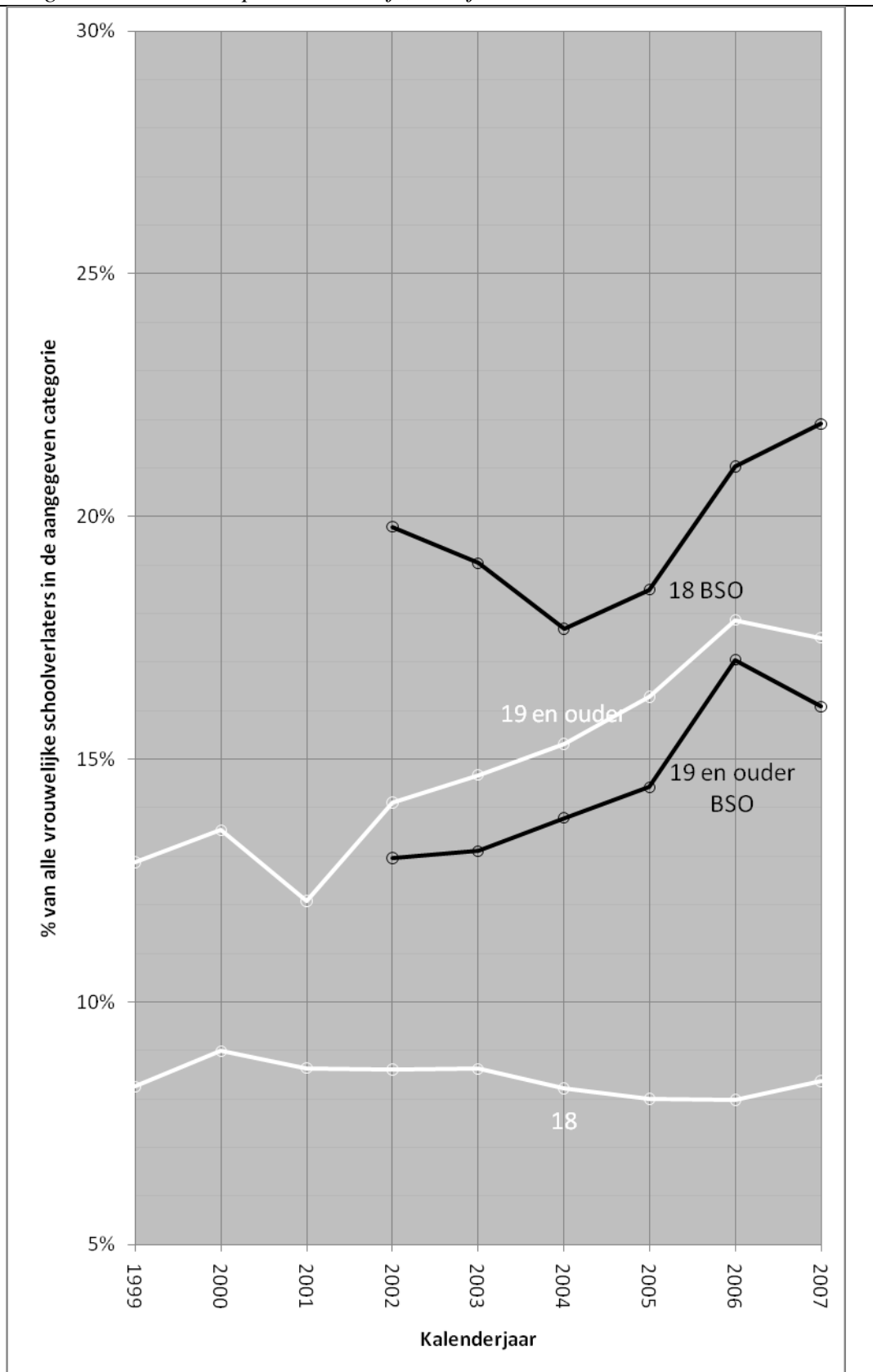
Figuur 1. Percentages vroege schoolverlaters: 18-jarigen versus 19 en ouder; BSO versus geheel van het leerplichtonderwijs; jongens

Wit: geheel van leerplichtonderwijs.

Zwart: lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs (BSO).

Figuur 2. Percentages vroege schoolverlaters: 18-jarigen versus 19 en ouder; BSO versus geheel van het leerplichtonderwijs; meisjes

Wit: geheel van leerplichtonderwijs.

Zwart: lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs (BSO).

Inleiding

Het jaarlijks aantal vroege schoolverlaters in de Vlaamse Gemeenschap, ingedeeld volgens sekse en leeftijd, kan men berekenen door bepaalde administratieve gegevens over leerlingenaantallen en over het aantal uitgereikte kwalificaties met elkaar te combineren. De methode en de resultaten zijn in detail uiteengezet in een recent rapport van het Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen.³ Daar blijkt dat het niet gelukt is de ongekwalificeerde uitstroom uit het Vlaams onderwijs te doen dalen, ondanks de expliciete aandacht die de kwestie van de ‘early school leavers’ in het voorbije decennium heeft gekregen in zowel het Vlaams als het Europees beleid.

De overheid zoekt dan ook naar meer inzicht in de problematiek van het voortijdig schoolverlaten. Eén van de manieren om aanknopingspunten te vinden voor een effectief beleid is dat men gaat kijken naar de voorgeschiedenis van vroege schoolverlaters. De ideale aanpak zou zijn dat men de volledige onderwijsloopbanen van de schoolverlaters (met of zonder kwalificatie) uit de cohorten die recent zijn weggestroomd uit het leerplichtonderwijs kwantitatief zou kunnen analyseren; en dat men daarnaast uitgebreide interviews zou kunnen afnemen van de vroege schoolverlaters uit een ruime representatieve steekproef en van mensen uit hun omgeving.

Tegelijk zijn er echter ook minder dure en onmiddellijk beschikbare informatiebronnen over dit vraagstuk die nog niet benut zijn. Naast de reeds genoemde leerlingenaantallen en aantallen kwalificaties, bevatten de administratieve databases van het Departement Onderwijs ook ‘*stroomgegevens*’, die betrekking hebben op de toestand van leerlingen in twee opeenvolgende schooljaren. Het geheel van die jaar na jaar geaccumuleerde administratieve data maakt het in principe mogelijk de recente evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom op verscheidene relevante manieren te ontleden. De bedoeling is informatie aan de oppervlakte te brengen die de planning van een *gedifferentieerde aanpak van het probleem van het voortijdig schoolverlaten* ondersteunt.

Dit rapport moet opgevat worden als een eerste demonstratie van wat een analyse van administratieve (stroom)gegevens kan opleveren. De demonstratie maakt gebruik van

---

³ Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2010). *Vroege schoolverlaters in Vlaanderen. Evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom tot 2007*. Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. OD1/2009.25. Zie <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

een klein fragment van deze administratieve gegevens dat ons ter beschikking werd gesteld door het Departement Onderwijs; we hebben het gespecificeerd met de bedoeling de stroom van schoolverlaters vanuit de verschillende *leerjaren van het voltijds gewoon beroepsonderwijs* af te zonderen van de totale stroom van schoolverlaters. Dit is dus een beperkte oefening, waarin de eerste opdracht onvermijdelijk bestond in het verkennen van de kwaliteit van de (nog niet of weinig gebruikte) stroomgegevens. Toch bleek het ook al doenbaar om een interessante *indeling* te maken *van de schoolverlaters vanuit het beroepsonderwijs*, die een aanzet kan vormen voor gedifferentieerde beleidsmaatregelen. Aangezien de stroomgegevens de kwaliteitstest doorstaan, bevat dit rapport ook een reeks *voorstellen voor de verdere ontsluiting van deze informatie*, ten behoeve van het beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters én vanuit het ruimer perspectief van het beleid over de organisatie van het secundair onderwijs.

Overzicht van het rapport

Dit rapport bestaat uit vijf hoofdstukken en twee bijlagen. Het eerste hoofdstuk (p. 17) gaat over het aandeel van het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs in de stroom gekwalificeerde en ongekwalificeerde schoolverlaters. Het tweede hoofdstuk (p. 29) toont de verdeling van de schoolverlaters volgens leeftijd, zowel voor het leerplichtonderwijs als geheel als voor het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs. In het derde hoofdstuk (p. 59) worden de vroege schoolverlaters uit het beroepsonderwijs verdeeld volgens leeftijd én opgelopen vertraging; via een analyse van deze verdeling worden doelgroepen voor een gedifferentieerd beleid ten aanzien van vroege schoolverlaters geïdentificeerd. Het vierde hoofdstuk (p. 75) suggereert beleidsopties met betrekking tot twee doelgroepen. Het vijfde hoofdstuk (p. 81) is een uiteenzetting over het potentieel van administratieve stroomgegevens voor (a) een verdere analyse van de ongekwalificeerde uitstroom en (b) voor andere beleidsgerichte toepassingen zoals het opvolgen van de geplande hervormingen in het secundair onderwijs. De eerste bijlage (p. 89) is een onderzoeksvoorstel over de constructie van indicatoren van het regionaal samenspel tussen secundaire scholen. Deze indicatoren gaan over een essentieel kenmerk van het Vlaams secundair onderwijs dat onder meer een rol speelt bij de duiding van de ongekwalificeerde uitstroom in een regio of vanuit individuele scholen. De tweede bijlage (p. 95)

beschrijft de techniek van het schatten van de ongekwificeerde uitstroom met behulp van ‘stroomgegevens’.

Begrippen en definities

Uitstromen uit leerplichtonderwijs. Dit rapport spreekt over het onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap. Beschouw het deel van het Vlaams onderwijssysteem—verder aangeduid als ‘het deelsysteem’—dat bestaat uit de volgende onderdelen:

De eerste graad (zonder onthaalklas voor anderstaligen) van het gewoon secundair onderwijs,

De tweede graad van het lineair voltijds gewoon secundair onderwijs,

De eerste twee leerjaren van de derde graad van het lineair voltijds gewoon secundair onderwijs,

Het modulair voltijds gewoon beroepsonderwijs op het niveau van de tweede en derde graad, maar zonder het gedeelte op het niveau van het ‘zevende leerjaar’,

Het deeltijds beroepsonderwijs ‘voor 15–18-jarigen’ (zonder het onderwijs in de ‘centra voor deeltijdse vorming’),

Het buitengewoon secundair onderwijs (alle vier de ‘opleidingsvormen’),

De leertijd (SYNTRA).

Als we spreken over de ‘uitstroom uit het leerplichtonderwijs’ of ‘de schoolverlaters uit het (geheel van het) leerplichtonderwijs’ dan bedoelen we de groep leerlingen die dit deelsysteem van het Vlaams onderwijssysteem definitief verlaat.

Schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Het grootste deel van het analysewerk in dit rapport heeft betrekking op de leerjaren drie, vier, vijf en zes van het voltijds gewoon beroepsonderwijs. In de termen die hierboven zijn gebruikt om de schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs te omschrijven gaat het dus over de volgende twee onderdelen:

De tweede graad van het lineair voltijds gewoon secundair onderwijs,

De eerste twee leerjaren van de derde graad van het lineair voltijds gewoon secundair onderwijs.

Het zesde leerjaar is het jaar waarin leerlingen een kwalificatie kunnen behalen via het voltijds gewoon beroepsonderwijs, in de vorm van een studiegetuigschrift. Aangezien er hier sprake is van leerjaren, valt het modulair voltijds gewoon beroepsonderwijs buiten het kader van deze analyse van het beroepsonderwijs. In het vervolg van de tekst worden de termen ‘lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs’, ‘voltijds gewoon beroepsonderwijs’ en ‘BSO’ door elkaar gebruikt om de leerjaren drie, vier, vijf en

zes van het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs aan te duiden. De term ‘schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs’ duidt de jongeren aan die ‘uitstromen uit het leerplichtonderwijs’ vanuit het BSO.

Kwalificaties. De volgende belangrijke soorten kwalificaties worden verwerkt in de indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom uit het leerplichtonderwijs die aanbod komen in dit rapport:⁴ het diploma van secundair onderwijs behaald via het algemeen secundair onderwijs of via het technisch secundair onderwijs of het secundair kunstonderwijs, het studiegetuigschrift van het zesde leerjaar van het voltijds gewoon beroepsonderwijs⁵, het kwalificatiegetuigschrift van het deeltijds beroepsonderwijs⁶ en het getuigschrift⁷ van een succesvol afwerkt leercontract.

Vroege schoolverlaters. De termen ‘ongekwalificeerde schoolverlater’, ‘voortijdige schoolverlater’ en ‘vroege schoolverlater’ worden als synoniemen door elkaar gebruikt. Een ‘vroege schoolverlater’ is een ‘schoolverlater uit het leerplichtonderwijs’ die geen ‘kwalificatie’ verworven heeft.

Gegevensbronnen

De berekeningen in dit rapport zijn gebaseerd op: (1) de inhoud van de SSL-database van leerlingenaantallen en van aantallen studiebewijzen, versie V07a;^{8 9 10} (2) een

---

⁴ Voor gedetailleerde definities, zie Bijlage A van: Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2005). *De ongekwalificeerde uitstroom. Evolutie van de verschillende soorten kwalificaties tot en met 2003*.

Leuven: Steunpunt LOA, rapport nr. 29. Zie: <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

⁵ Sinds 2004 verwerft een aantal leerlingen dit getuigschrift via het experimenteel modulair beroepsonderwijs. Zie: Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2007). *Indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom. Verwerking van de gegevens van 2005 en integratie van het modulair beroepsonderwijs*. Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. SSL/OD1/2007.01. Zie: <http://www.steunpuntloopbanen.be>. Merk op dat dit modulair onderwijs geen deel uitmaakt van wat we in het voorliggend rapport aanduiden als het ‘voltijds gewoon beroepsonderwijs’.

⁶ Via het ‘DBSO voor 15–18-jarigen’.

⁷ Uitgereikt door SYNTRA, het vroeger VIZO.

⁸ De database bevat vooral gegevens uit de Statistische Jaarboeken van het Vlaams Onderwijs, gepubliceerd door het Departement Onderwijs. Sommige elementen van de database zijn op aanvraag geleverd door het Departement Onderwijs. We danken de medewerkers van het Departement Onderwijs voor hun antwoorden op onze vragen naar achtergrondinformatie over en verfijningen van de gegevens.

⁹ Een kleine—maar voor onze doeleinden zeer belangrijke—component van de database, namelijk: de leerlingenaantallen en getuigschriftenaantallen van de leertijd, is afkomstig van SYNTRA. We danken de medewerkers van SYNTRA voor het bezorgen van deze gegevens.

¹⁰ Een beschrijving van de structuur van de SSL-database van leerlingenaantallen is te vinden op pp. 63–66 van: Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2004). *Geboortecohorten doorheen het Vlaams Onderwijs: Evolutie van 1989–1990 tot 2001–2002*. Leuven, Steunpunt LOA, rapport nr. 16. De structuur van de SSL-database van studiebewijzen is beknopt beschreven op p. 80 van: Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2005). *De ongekwalificeerde uitstroom. Evolutie van de verschillende soorten kwalificaties tot en met 2003*. Leuven: Steunpunt LOA, rapport nr. 29. Deze rapporten zijn beschikbaar via <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

kleine set van geaggregeerde administratieve stroomgegevens uit de leerlingen-databanken van het Departement Onderwijs¹¹ en van SYNTRA¹².

---

¹¹ E-mails van 3 december 2009 en 7 mei 2010. We bedanken Johan Vermeiren van het Departement Onderwijs voor het leveren van deze data.

¹² E-mail van 27 september 2009. We bedanken Gert Franssen en An Van de Ven van SYNTRA voor het bezorgen van deze gegevens.

De rol van het gewoon voltijds beroepsonderwijs in de ongekwalificeerde uitstroom

Vroege schoolverlaters uit het beroepsonderwijs

De databases die jaarlijks aangevuld worden ten behoeve van de administratie van het Vlaams onderwijs bevatten onder meer leerlingenaantallen—verdeeld volgens sekse, geboortjaar en onderwijspositie—en aantallen ‘studiebewijzen’, dat wil zeggen: verschillende soorten getuigschriften, attesten, diploma’s, eveneens verdeeld volgens sekse, geboortjaar en onderwijspositie. Een procédé van combinatie van dergelijke gegevens volstaat om het totaal aantal schoolverlaters en het aantal ongekwalificeerde schoolverlaters in gegeven kalenderjaar te bepalen.¹³ De corresponderende indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar (Tabel 4 en Figuur 3) drukken het aantal ongekwalificeerde schoolverlaters uit als een percentage van het totaal aantal schoolverlaters.

Tabel 4. Ongekwalificeerde uitstroom in een reeks kalenderjaren

Kalender- jaar	J ^a	M ^b	Samen ^c
1999	14,8%	9,5%	12,3%
2000	16,2%	10,3%	13,3%
2001	15,6%	9,6%	12,7%
2002	16,2%	10,2%	13,3%
2003	17,1%	10,4%	13,8%
2004	17,0%	10,2%	13,7%
2005	17,0%	10,4%	13,8%
2006	18,0%	10,8%	14,5%
2007	18,3%	10,9%	14,7%

Bron: Tabel 1 van rapport SSL/OD1/2009.25. J = jongens; M = meisjes.

^a % van mannelijke schoolverlaters; ^b % van vrouwelijke schoolverlaters; ^c % van schoolverlaters.

Het door het Departement Onderwijs ter beschikking gestelde datafragment van ‘stroomgegevens’ maakt het mogelijk de jongeren die het onderwijs ongekwalificeerd verlaten vanuit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs¹⁴ af te splitsen van de indicatorwaarden in Tabel 4. Het resultaat is te vinden in Tabel 5 en Figuur 4. Daar kan men bijvoorbeeld aflezen dat 5,6% van de mannelijke schoolverlaters in 2007 het onderwijs verliet vanuit het BSO en geen kwalificatie in handen had; daarnaast ging

¹³ Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2010). *Vroege schoolverlaters in Vlaanderen. Evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom tot 2007*. Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. OD1/2009.25. Zie <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

¹⁴ Zoals gezegd in de inleiding vervangen we de correcte uitdrukking ‘lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs’ soms door de afkorting ‘BSO’.

18,3% - 5,6% = 12,7% van de mannelijke schoolverlaters in 2007 weg zonder kwalificatie vanuit één van de overige onderdelen van het onderwijssysteem.

Tabel 5. Ongekwalficeerde uitstroom in een reeks kalenderjaren: afsplitsing van de component uit het BSO

Kalender- jaar	Jongens			Meisjes		
	BSO ^a	Overige ^a	Totaal ^a	BSO ^b	Overige ^b	Totaal ^b
1999			14,8%			9,5%
2000			16,2%			10,3%
2001			15,6%			9,6%
2002	4,4%	11,8%	16,2%	3,7%	6,4%	10,2%
2003	4,6%	12,5%	17,1%	3,6%	6,7%	10,4%
2004	4,7%	12,4%	17,0%	3,4%	6,8%	10,2%
2005	5,0%	12,1%	17,0%	3,5%	6,8%	10,4%
2006	6,1%	11,9%	18,0%	4,1%	6,7%	10,8%
2007	5,6%	12,7%	18,3%	4,0%	6,9%	10,9%

De totalen zijn de cijfers uit Tabel 4.

^a % van mannelijke schoolverlaters; ^b % van vrouwelijke schoolverlaters.

Zoals in het geheel van het leerplichtonderwijs is *de ongekwalificeerde uitstroom uit het BSO groter bij de jongens dan bij de meisjes*. Anderzijds ziet men in Tabel 5—en in Figuur 3 en Figuur 4—dat *de kloof tussen jongens en meisjes in dat opzicht veel geringer is in het BSO dan in het geheel*. Daaruit volgt ook dat de rol van het BSO in de ongekwalificeerde uitstroom belangrijker is bij de meisjes dan bij de jongens, een vaststelling die in cijfers wordt uitgedrukt in de volgende sectie.

Uit Tabel 5 en Figuur 4 blijkt dat het BSO, zoals verwacht, een niet te verwaarlozen aandeel heeft in de totale ongekwalificeerde uitstroom. Anderzijds zijn er meer ongekwalificeerde schoolverlaters uit de overige onderwijsposities dan uit het BSO. *Zo gaat meer dan een tiende van de mannelijke schoolverlaters ongekwalificeerd weg vanuit een andere positie dan het BSO.*¹⁵

Twee factoren bepalen de component van de ongekwalificeerde uitstroom uit het BSO zoals die in Tabel 5 is uitgedrukt (namelijk: als een percentage van de schoolverlaters uit het *geheel* van het leerplichtonderwijs): (1) de omvang van het BSO ten opzichte van het geheel; (2) de ernst van het probleem van voortijdig schoolverlaten in het BSO. Die factoren komen aanbod in de twee volgende secties.

¹⁵ Het is hier niet de bedoeling deze categorie van ‘overige’ vroege schoolverlaters grondig te bespreken. Deze categorie is immers een (te) heterogeen amalgaam van algemeen secundair onderwijs, technisch en kunstonderwijs, modulair beroepsonderwijs, deeltijds beroepsonderwijs, leercontracten en buitengewoon onderwijs.

De omvang van het beroepsonderwijs

Er zijn allerlei—inhoudelijk verschillende—manieren om de omvang van het lineair gewoon voltijds beroepsonderwijs als onderdeel van het leerplichtonderwijs te kenmerken. Tabel 6 toont het resultaat van een werkwijze gebaseerd op het aantal uitgereikte kwalificaties.¹⁶ Zo blijkt bijvoorbeeld dat 22,0% van al de kwalificaties verworven door jongens in 2007 bestond uit studiegetuigschriften behaald in een zesde leerjaar van het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

Tabel 6. Kwalificaties via BSO als percentage van de het totaal aantal kwalificaties

Kalender- jaar	J	M	Samen
2002	22,7%	21,2%	22,0%
2003	23,4%	21,4%	22,4%
2004	23,1%	20,5%	21,8%
2005	22,4%	19,9%	21,1%
2006	22,5%	19,5%	21,0%
2007	22,0%	18,9%	20,4%

Dankzij het pakketje stroomgegevens kunnen we nu ook het aantal schoolverlaters uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs berekenen. Daardoor is het mogelijk een tweede, misschien nog meer voor de hand liggende, maat voor de omvang van het BSO te gebruiken. Tabel 7 geeft de verhouding van het aantal schoolverlaters (met of zonder kwalificatie) uit het BSO tot het aantal schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs.

Tabel 7. Schoolverlaters vanuit BSO als percentage van het totaal aantal schoolverlaters

Kalender- jaar	J	M	Samen
2002	23,4%	22,8%	23,1%
2003	24,0%	22,8%	23,4%
2004	23,8%	21,8%	22,8%
2005	23,5%	21,4%	22,5%
2006	24,6%	21,5%	23,1%
2007	23,6%	20,8%	22,2%

¹⁶ Een verwant kenmerk, niet per kalenderjaar maar per geboortecohorte, kan afgeleid worden uit de informatie in rapport SSL/OD1/2009.25. Bijvoorbeeld (zie tabellen op pp. 196–197 van het rapport): 19,4% van de jongenscohort van geboortjaar 1985 behaalde een studiegetuigschrift van het zesde leerjaar gewoon voltijds beroepsonderwijs; in totaal verwierf 82,1% van die jongenscohort een kwalificatie; het gewoon voltijds beroepsonderwijs neemt dus bij de jongens van geboortjaar 1985 $19,4/82,1 \approx 24\%$ van de kwalificaties voor zijn rekening.

Tabel 7 toont bijvoorbeeld dat 23,6% van de jongens die het leerplichtonderwijs achter zich lieten in 2007 afkomstig was uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs.

De percentages van Tabel 6 en Tabel 7 zijn ook voorgesteld in Figuur 5. Daar is goed te zien dat *de omvang van het BSO bij de jongens wat varieert maar gemiddeld genomen min of meer stabiel blijft. Bij de meisjes is er, zelfs in deze korte tijdreeks, een afname van de rol van het BSO waarneembaar.* Daarnaast blijkt uit de grafieken (of uit een vergelijking van Tabel 6 met Tabel 7) dat de bijdrage van het BSO aan het pakket kwalificaties geringer is dan men zou verwachten volgens het aandeel van het BSO in de stroom van schoolverlaters. Daaruit volgt dat het BSO een belangrijker aandeel heeft in de ongekwalificeerde uitstroom dan verwacht volgens de omvangsmaat van Tabel 7 (die rol van het BSO in de stroom schoolverlaters weergeeft). Dit wordt expliciet gemaakt in Tabel 8 en Figuur 6.

Tabel 8. Vroege schoolverlaters vanuit BSO als percentage van het totaal aantal vroege schoolverlaters

Kalender- jaar	J	M	Samen
2002	27,2%	36,7%	30,7%
2003	27,1%	35,1%	30,0%
2004	27,4%	33,6%	29,6%
2005	29,2%	34,0%	30,9%
2006	33,9%	38,1%	35,4%
2007	30,5%	36,3%	32,6%

Uit de percentages van Tabel 8 blijkt duidelijk dat *het BSO zwaarder weegt in de ongekwalificeerde uitstroom van de meisjes dan bij de jongens*, zoals al werd opgemerkt in de bespreking van Tabel 5 in de vorige sectie.

Indicator van de ongekwalificeerde uitstroom uit het beroepsonderwijs

De component uit het BSO van de ongekwalificeerde uitstroom (Tabel 5, kolommen 'BSO') is gelijk aan het product van (a) het percentage schoolverlaters afkomstig uit het BSO (Tabel 7) met (b) het percentage voortijdige schoolverlaters in de leerlingenstroom uit het BSO.¹⁷ De tweede factor is een indicator van de ernst van het probleem van voortijdig schoolverlaten vanuit het standpunt van het BSO. De

¹⁷ Dit is de formele weergave van het idee dat twee factoren de BSO-component van de ongekwalificeerde uitstroom bepalen, namelijk: (1) de omvang van het BSO ten opzichte van het geheel; (2) de ernst van het probleem van voortijdig schoolverlaten in het BSO.

indicatorwaarden in kwestie zijn weergegeven in Tabel 9 (blok 'BSO'). De betekenis van deze indicator is analoog aan de indicator van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar voor het geheel van het leerplichtonderwijs (Tabel 4).

Tabel 9. Indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar

Kalender- jaar	BSO			Leerplichtonderwijs ^d		
	J ^a	M ^b	Samen ^c	J	M	Samen
1999				14,8%	9,5%	12,3%
2000				16,2%	10,3%	13,3%
2001				15,6%	9,6%	12,7%
2002	18,9%	16,4%	17,7%	16,2%	10,2%	13,3%
2003	19,3%	16,0%	17,7%	17,1%	10,4%	13,8%
2004	19,5%	15,7%	17,8%	17,0%	10,2%	13,7%
2005	21,1%	16,5%	19,0%	17,0%	10,4%	13,8%
2006	24,9%	19,1%	22,2%	18,0%	10,8%	14,5%
2007	23,6%	19,0%	21,5%	18,3%	10,9%	14,7%

^a % van mannelijke schoolverlaters uit BSO; ^b % van vrouwelijke schoolverlaters uit BSO; ^c % van schoolverlaters uit BSO.

^d Dit zijn de indicatoren van Tabel 4.

Volgens Tabel 9 bedraagt het percentage zonder kwalificatie in de stroom mannelijke schoolverlaters vanuit het BSO in 2007 23,6%; vermenigvuldigd met het percentage schoolverlaters uit het BSO in de totale stroom mannelijke schoolverlaters (23,6% volgens Tabel 7) levert dit het cijfer van 5,6% voor de component van het BSO in de ongekwalificeerde uitstroom van jongens (Tabel 4). De overeenkomstige berekening voor de meisjes in 2007 gaat als volgt: 19,0% (Tabel 9) x 20,8% (Tabel 7) = 4,0% (Tabel 4).

De indicatoren van Tabel 9 zijn ook weergegeven in Figuur 7. *Het is duidelijk dat de stroom schoolverlaters uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs meer jongeren zonder kwalificatie bevat dan de volledige stroom schoolverlaters.* De indicatorwaarden voor de meisjes uit het BSO zijn vergelijkbaar met de waarden voor de jongens uit het geheel van het leerplichtonderwijs; de indicatorwaarden voor de jongens uit het BSO liggen nog enkele procenten hoger.

Merk op dat de indicatorwaarden van 2006 opvallen (Figuur 7). Ze liggen hoger dan verwacht volgens het verloop in de (weliswaar korte) tijdreeksen. Er is een piekwaarde in de uitstroom uit het BSO als fractie van de totale uitstroom, zowel bij de meisjes als bij de jongens, maar sterker bij de jongens (Figuur 5). Bij de jongens, maar niet bij de meisjes, gaat dit gepaard met een wat groter percentage in het totaal aantal kwalificaties (Figuur 5). Het BSO heeft in 2006 dan ook een opvallend groot

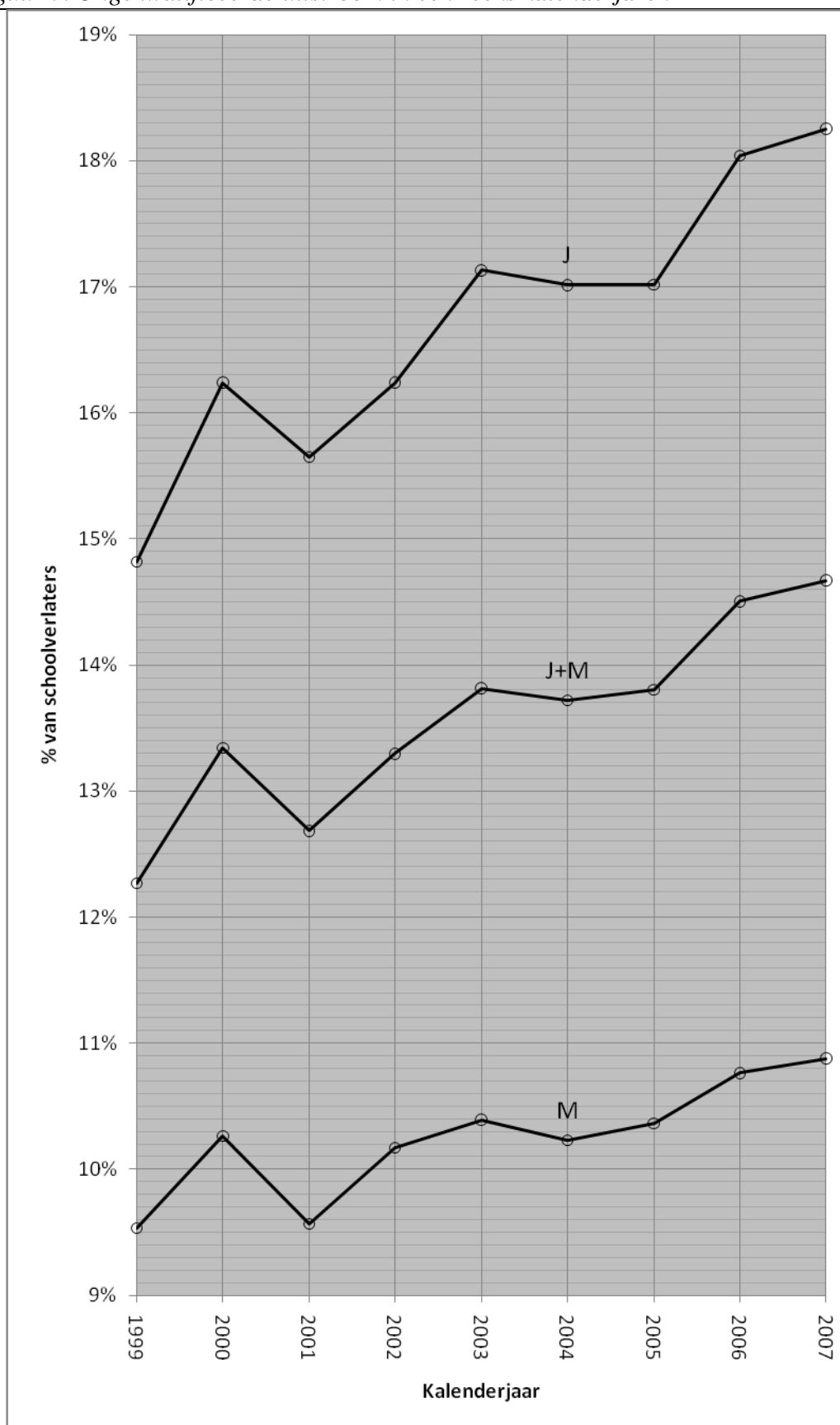
aandeel in de ongekwalificeerde uitstroom (Figuur 6). Een mogelijke verklaring voor de opvallende cijfers van 2006 is de zeer gunstige situatie van de arbeidsmarkt voor schoolverlaters op dat moment.¹⁸

---

¹⁸ Zie bijvoorbeeld pp. 5, 8 en 30 van: VDAB (s.d.). *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. 23ste studie 2006–2007*. Brussel: VDAB Studiedienst.

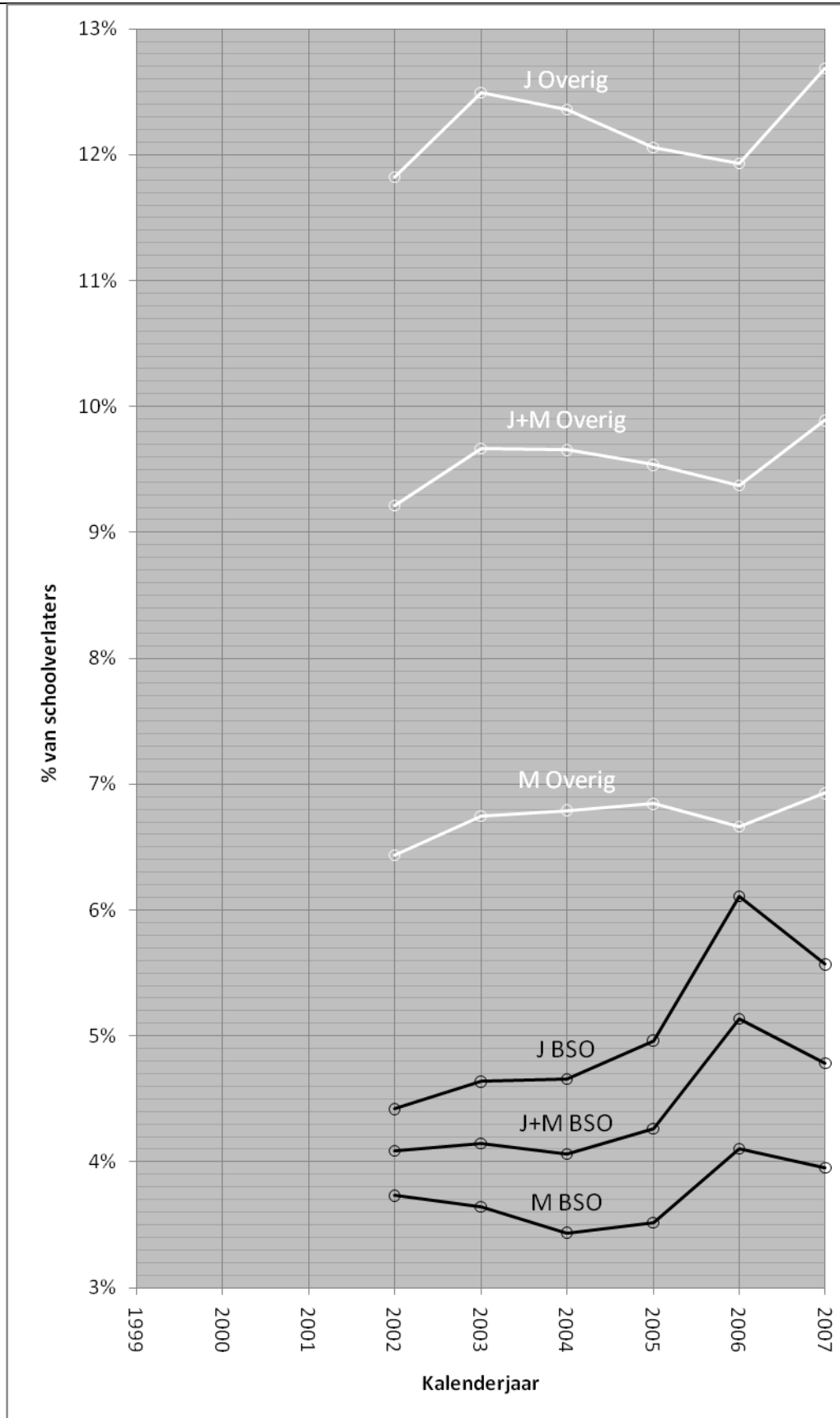

Figuur 3. Ongekwalficeerde uitstroom in een reeks kalenderjaren

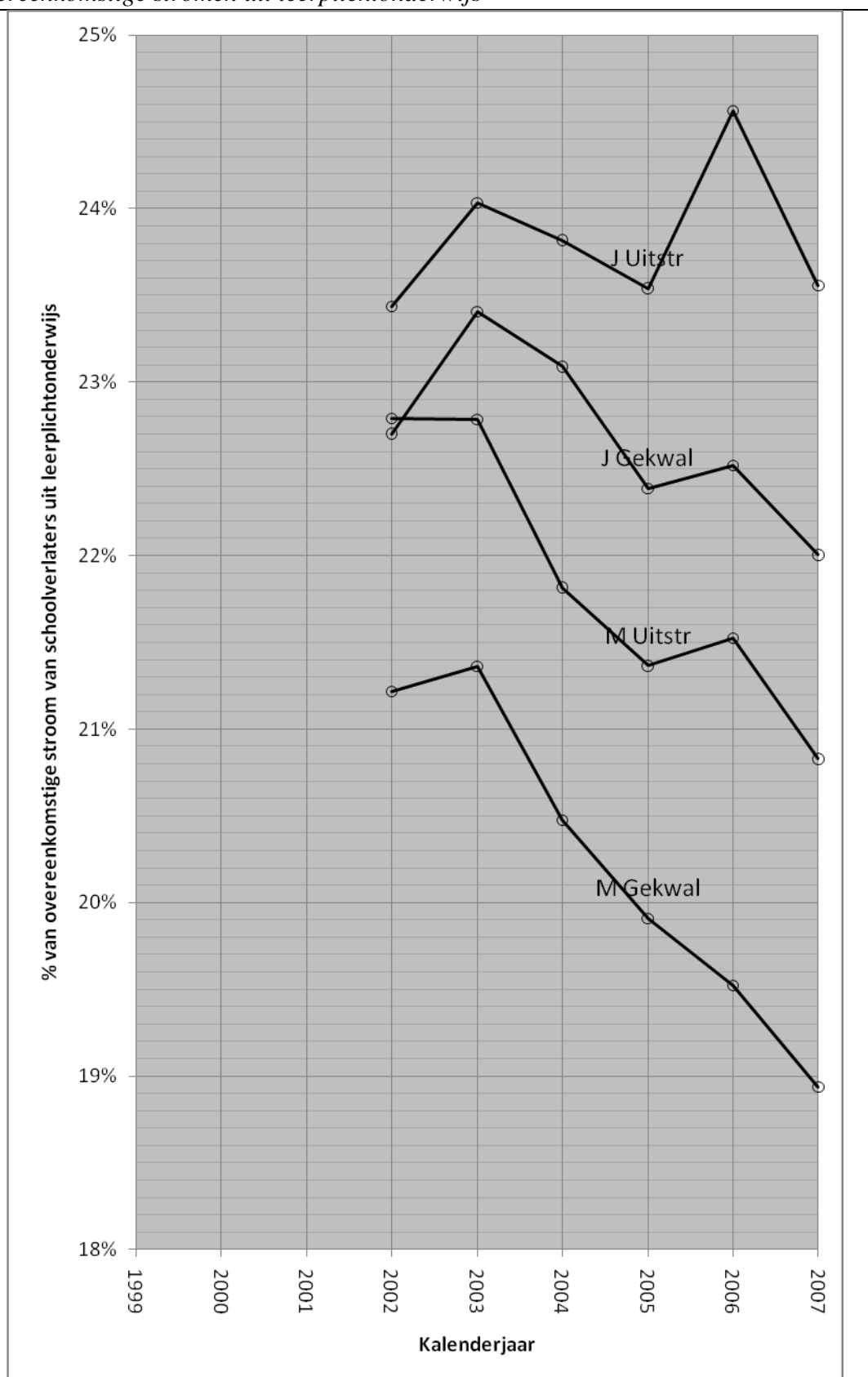
J = jongens; M = meisjes. Bron: Figuur 80, rapport SSL/OD1/2009.25.

Figuur 4. De BSO-component in de ongekwalificeerde uitstroom

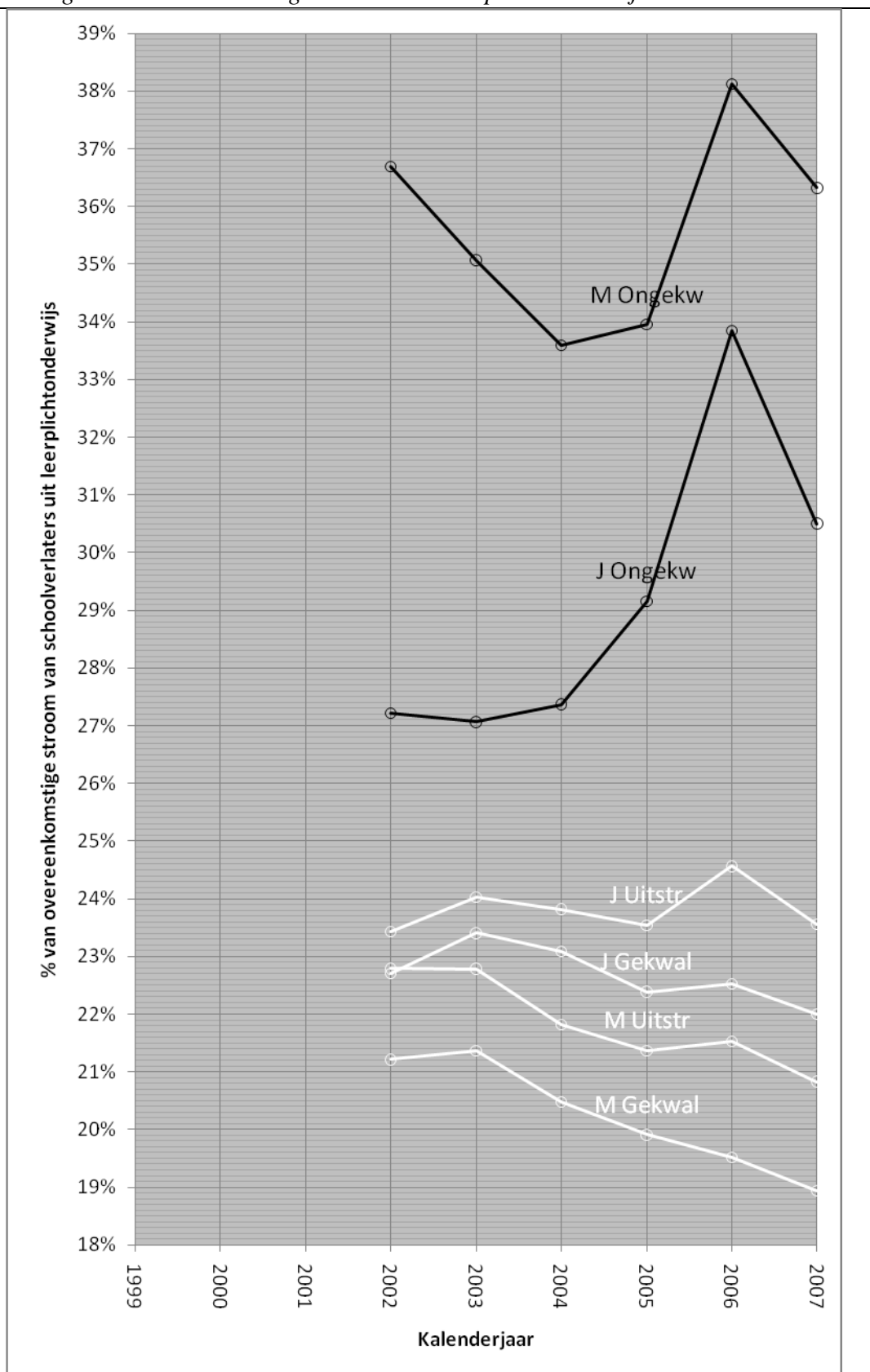
J = jongens; M = meisjes.

Figuur 5. Schoolverlaters en kwalificaties uit BSO als percentage van overeenkomstige stromen uit leerplichtonderwijs

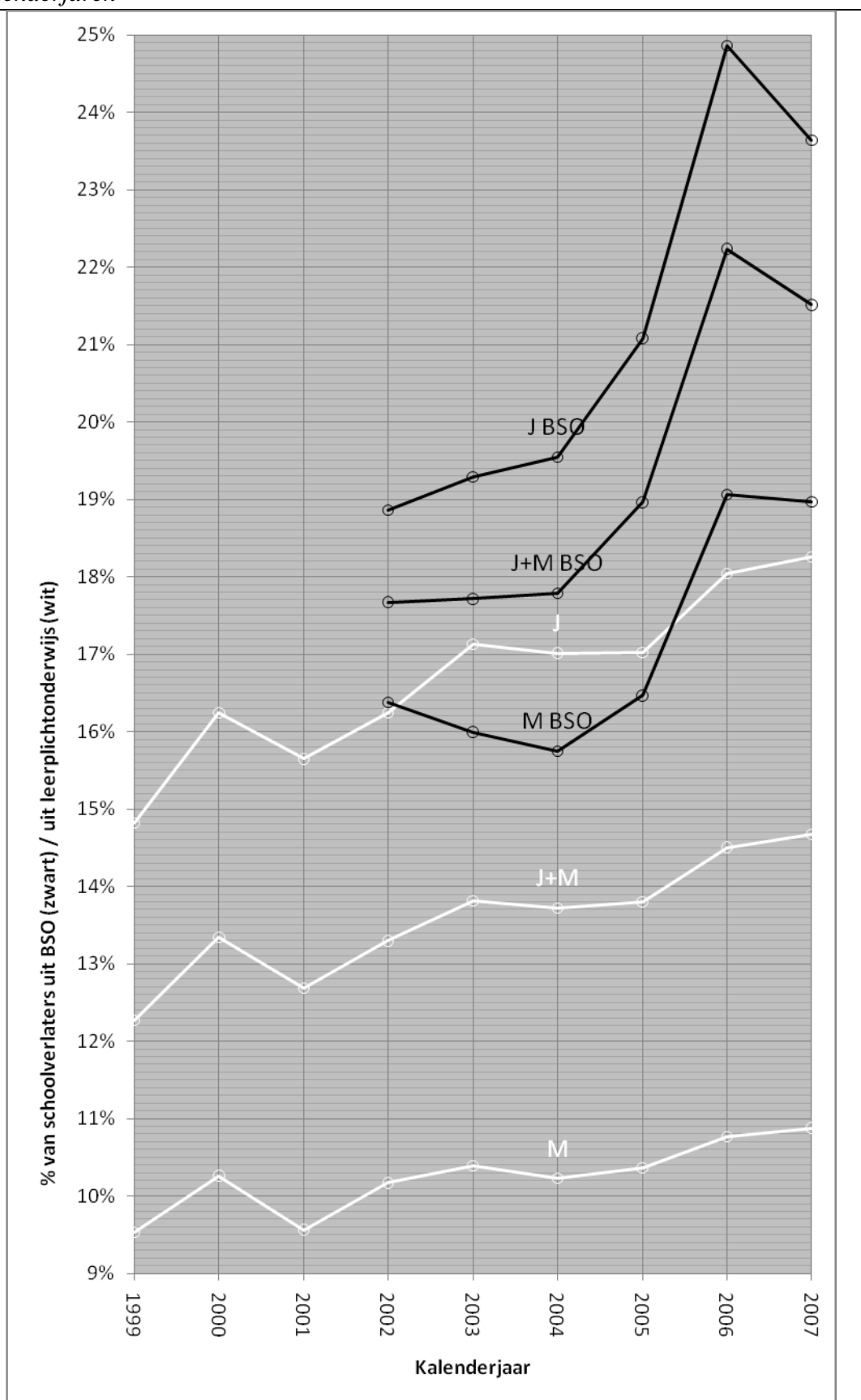
J = jongens; M = meisjes. “Uitstr” = alle schoolverlaters; “Gekwal” = schoolverlaters met een kwalificatie.

Figuur 6. Schoolverlaters, kwalificaties en vroege schoolverlaters uit BSO als percentage van overeenkomstige stromen uit leerplichtonderwijs

J = jongens; M = meisjes. "Ongekw" = schoolverlaters zonder kwalificatie. De witte grafieken zijn de grafieken uit Figuur 5.

Figuur 7. Indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom uit het BSO in een reeks kalenderjaren

De witte curven zijn de indicatoren voor het geheel van het leerplichtonderwijs, zie Figuur 3.

De ongekwalificeerde uitstroom volgens leeftijd

In Tabel 5 werd de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar gesplitst volgens de herkomst van de schoolverlaters: er is een onderscheid gemaakt tussen de vroege schoolverlaters uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs en de ongekwalificeerde uitstroom uit de ‘overige’ onderdelen van het leerplichtonderwijs. Daarnaast vertrekt het indicatorensysteem van rapport SSL/OD1/2009.25¹⁹ van ‘basisindicatoren’ van de ongekwalificeerde uitstroom per leeftijd. Bovendien zijn er ook de opvallende verschillen tussen jongens en meisjes inzake het verwerven van kwalificaties.

Deze combinatie van indelingen schept een groot aantal mogelijke perspectieven en contrasten bij het ontleden van de evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom. We hebben een aantal van die mogelijkheden verkend. Daarbij doken twee hinderpalen op. Ten eerste is de indeling volgens herkomst asymmetrisch. In de plaats van een verdeling volgens evenwaardige categorieën (ASO, TSO, BSO, DBSO, ...) is er de tweedeling van het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs versus de ‘overige’ onderwijsposities. Dat is een gevolg van het feit dat dit een beperkte demonstratiestudie is, waarin slechts een fragment van de relevante stroomdata werd betrokken. Ten tweede is de beschikbare tijdreeks van de stroomdata nog vrij kort—ze begint in 2002. Daardoor is er, voor wat de verdeling van de schoolverlaters volgens herkomst betreft, nog maar een volledig beeld over twee geboortecohorten. Dit is een nadeel omdat evoluties in het onderwijssysteem doorgaans het eenvoudigst te interpreteren zijn door veranderingen in het wedervaren van opeenvolgende geboortecohorten te bestuderen. Op dit moment kunnen we—als we het beroepsonderwijs willen afzonderen—slechts trends in de stromen per kalenderjaar in kaart brengen. Sommige van de uitgeteste voorstellingswijzen zullen wellicht van nut zijn in een ruimere analyse van de stroomdata. Dit onderdeel toont enkele producten van deze verkenning.

De drie volgende secties van de tekst zijn gereserveerd voor een beschrijving van de verdeling volgens leeftijd van de totale ongekwalificeerde uitstroom uit het leerplichtonderwijs. De informatie in kwestie maakt deel uit van het rapport

---

¹⁹ Zie ook: Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2009). *Evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom. Een samenhangend indicatorensysteem gebaseerd op indicatoren per leeftijd*. Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. OD1/2008.13. Zie <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

SSL/OD1/2009.25, in de vorm van de ‘basisindicatoren’ van de ongekwalificeerde uitstroom. In dat rapport dienden de indicatoren per leeftijd op de eerste plaats als bouwstenen voor de geaggregeerde indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom. De plaats voor een inhoudelijke beschrijving van (de evolutie van) deze indicatoren was er eerder beperkt. In het voorliggend rapport nemen we die draad weer op. Dit levert meteen ook referentiepunten voor de beschrijving, in de drie volgende secties, van de verdeling volgens leeftijd van de ongekwalificeerde uitstroom uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs.

Vroege schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs: componenten volgens leeftijd

In rapport SSL/OD1/2009.25 werd het aantal voortijdige schoolverlaters per geboortjaar en per leeftijd berekend. In Figuur 1 en Figuur 2 van dat rapport zijn deze aantallen uitgedrukt als percentages van de omvang van de geboortecohorte in kwestie en voorgesteld in curven als functie van het geboortjaar. Figuur 8 en Figuur 9 van het voorliggend rapport tonen een alternatieve representatie van de informatie in deze ‘basisindicatoren’. Het aantal mannelijke of vrouwelijke vroege schoolverlaters van een gegeven geboortjaar en leeftijd is er uitgedrukt als een percentage van het totale aantal (respectievelijk: mannelijke of vrouwelijke) schoolverlaters in het overeenkomstig kalenderjaar.

In de verdeling van de ongekwalificeerde uitstroom volgens de leeftijd is de fractie van de 18-jarigen de grootste, zowel bij de meisjes als bij de jongens. Het percentage varieert wat in de loop van de afgebeelde kalenderjaren; bij de jongens schommelt het rond 9% van het totaal aantal mannelijke schoolverlaters, bij de meisjes rond 5,5 à 6%. *Deze leeftijdscategorie is bijzonder omdat het gaat over jongeren die het leerplichtonderwijs verlaten bij de eerste gelegenheid.* Merk op dat het gaat over vrij grote aantallen: bij elke 11 mannelijke schoolverlaters is er één achttienjarige vroege schoolverlater.²⁰

De component van de stroom schoolverlaters die bestaat uit jongeren van 19 of ouder zonder kwalificatie is toegenomen. *Dit zijn de voortijdige schoolverlaters die één of meer jaren verder hebben gestudeerd in het leerplichtonderwijs na het einde van hun leerplicht.* De stijgende trend is zichtbaar in elk van de betrokken leeftijdscategorieën

---

²⁰ We herinneren eraan dat dit cijfer geldt voor een nog onvolkomen kwalificatiecriterium, waarbij het buitengewoon secundair onderwijs geen kwalificaties aflevert.

(19-jarigen, 20-jarigen, 21-jarigen, 22 en ouder) en voor de beide seksen (maar duidelijker bij de jongens).

Twee factoren bepalen de componenten van de ongekwalificeerde uitstroom van Figuur 8 en Figuur 9: (1) de verdeling (per sekse) van de stroom schoolverlaters volgens de leeftijd; (2) de ernst van het probleem van voortijdig schoolverlaten (per sekse) in elke leeftijdscategorie. Die factoren komen aanbod in de twee volgende secties.

Schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs: verdeling volgens leeftijd

De verdeling volgens de leeftijd van de schoolverlaters in opeenvolgende kalenderjaren is voorgesteld in Figuur 10 (jongens) en Figuur 11 (meisjes). Twee zaken vallen onmiddellijk op. Ten eerste blijft de leeftijdsverdeling *behoorlijk stabiel* over de jaren heen.²¹ Ten tweede is er een duidelijk—en niet onverwacht—verschil tussen het uitstroomtempo van jongens en meisjes: *de meisjes verlaten het leerplichtonderwijs sneller dan de jongens*. Meer bepaald verlaat een hoger percentage van de meisjes het leerplichtonderwijs als achttienjarige²²; bij de jongens is er een belangrijkere uitstroom van 19- en 20-jarigen.

Indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom per leeftijd

De component van de ongekwalificeerde uitstroom op een gegeven leeftijd (Figuur 8 en Figuur 9) is gelijk aan het product van (a) het percentage schoolverlaters op die leeftijd (Figuur 10 en Figuur 11) met (b) het percentage voortijdige schoolverlaters in de stroom schoolverlaters op die leeftijd. De tweede factor is een indicator van de ernst van het probleem van voortijdig schoolverlaten op de leeftijd in kwestie. De indicatorwaarden zijn weergegeven in Figuur 12 (jongens) en Figuur 13 (meisjes). De betekenis van deze indicator is analoog aan de indicator van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar voor het geheel van het leerplichtonderwijs (Tabel 4 en Figuur 3).²³

²¹ Tussen 2005 en 2007 is er wel een zekere toename van het percentage 18-jarigen, ten koste van het aandeel van de 19- en 20-jarigen, vooral bij de jongens.

²² In 2007: 70,1% 18-jarige vrouwelijke schoolverlaters, tegenover 58,1% 18-jarige mannelijke schoolverlaters.

²³ Cijfervoorbeeld voor de 18-jarige jongens in 2007: 15,3% van de 18-jarige mannelijke schoolverlaters heeft geen kwalificatie (Figuur 12); 58,1% van de mannelijke schoolverlaters is 18 (Figuur 10); het product van deze twee percentages is 8,9%, de fractie ongekwalificeerde 18-jarigen in de stroom mannelijke schoolverlaters (Figuur 8).

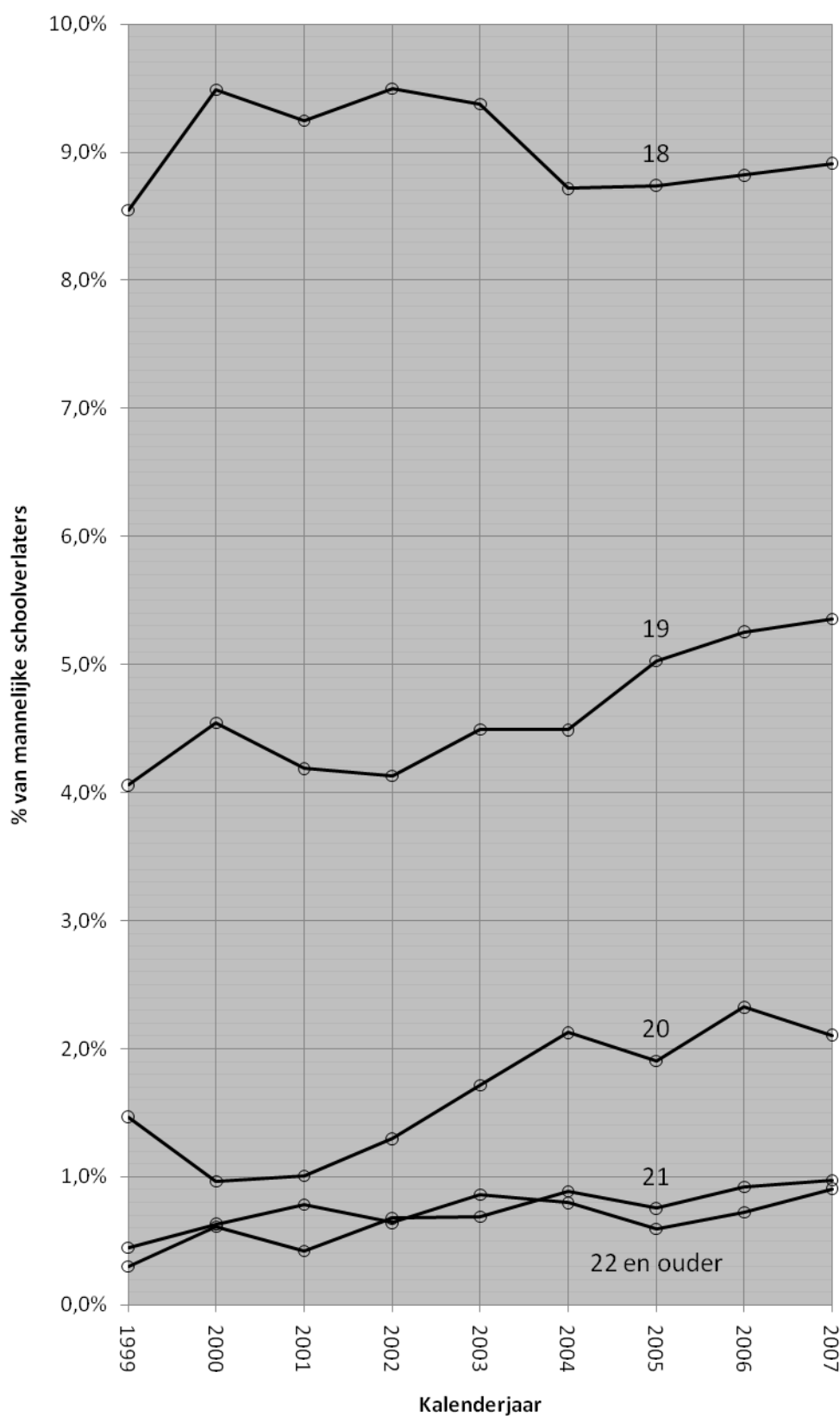
In vergelijking met de indicator van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar voor de jongens (Figuur 3) is er een *merkwaardige evolutie* in de overeenkomstige indicatoren per leeftijd (Figuur 12). De indicator van de 18-jarige jongens ligt in de buurt van de globale indicator (de witte curve in de figuur). Maar terwijl die indicator van de 18-jarigen in de eerste kalenderjaren iets boven de globale waarde zit, ligt hij er in de recentere jaren onder. Bij de 19-jarigen is de evolutie net omgekeerd; terwijl die indicator vroeger kleiner is dan de globale waarde, ligt hij er in de recentere jaren iets boven. Voor de 20-jarige en 21-jarige jongens is er een nogal drastische evolutie. Van een waarde onder de globale indicator voor de jongens zijn die indicatoren gestegen tot (ver) boven de globale waarde. Ook in de restcategorie '22 en ouder' is er een forse toename van de fractie mannelijke schoolverlaters zonder kwalificatie.

De belangrijkste aspecten van de evolutie van de indicatoren bij de jongens zijn ook aanwezig bij de meisjes (Figuur 13). Er zijn wel verschillen inzake het gemiddeld niveau van de indicatoren. Zo ligt het percentage vroege schoolverlaters in de stroom schoolverlaters van 18-jarige meisjes in al de beschouwde kalenderjaren onder het percentage vroege schoolverlaters in de totale stroom van vrouwelijke schoolverlaters.

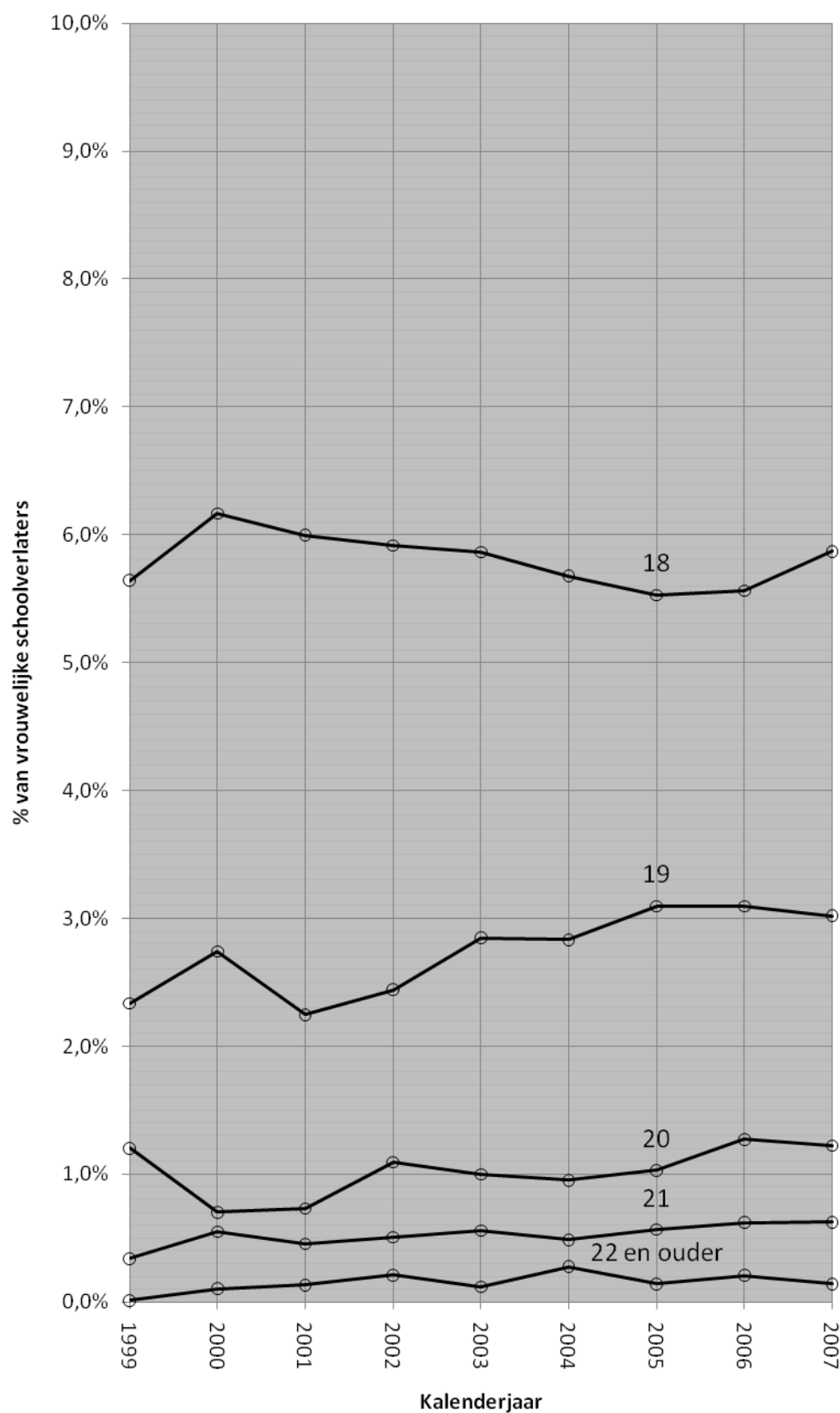
Jongeren die één of meer jaren na het einde van hun leerplicht verder zijn blijven studeren in het leerplichtonderwijs hebben dus hun risico op voortijdig schoolverlaten zien toenemen. In vergelijking met vroeger heeft een 19-jarige, 20-jarige, ... in het leerplichtonderwijs een ongunstiger perspectief voor wat de kans op het verwerven van een kwalificatie betreft.

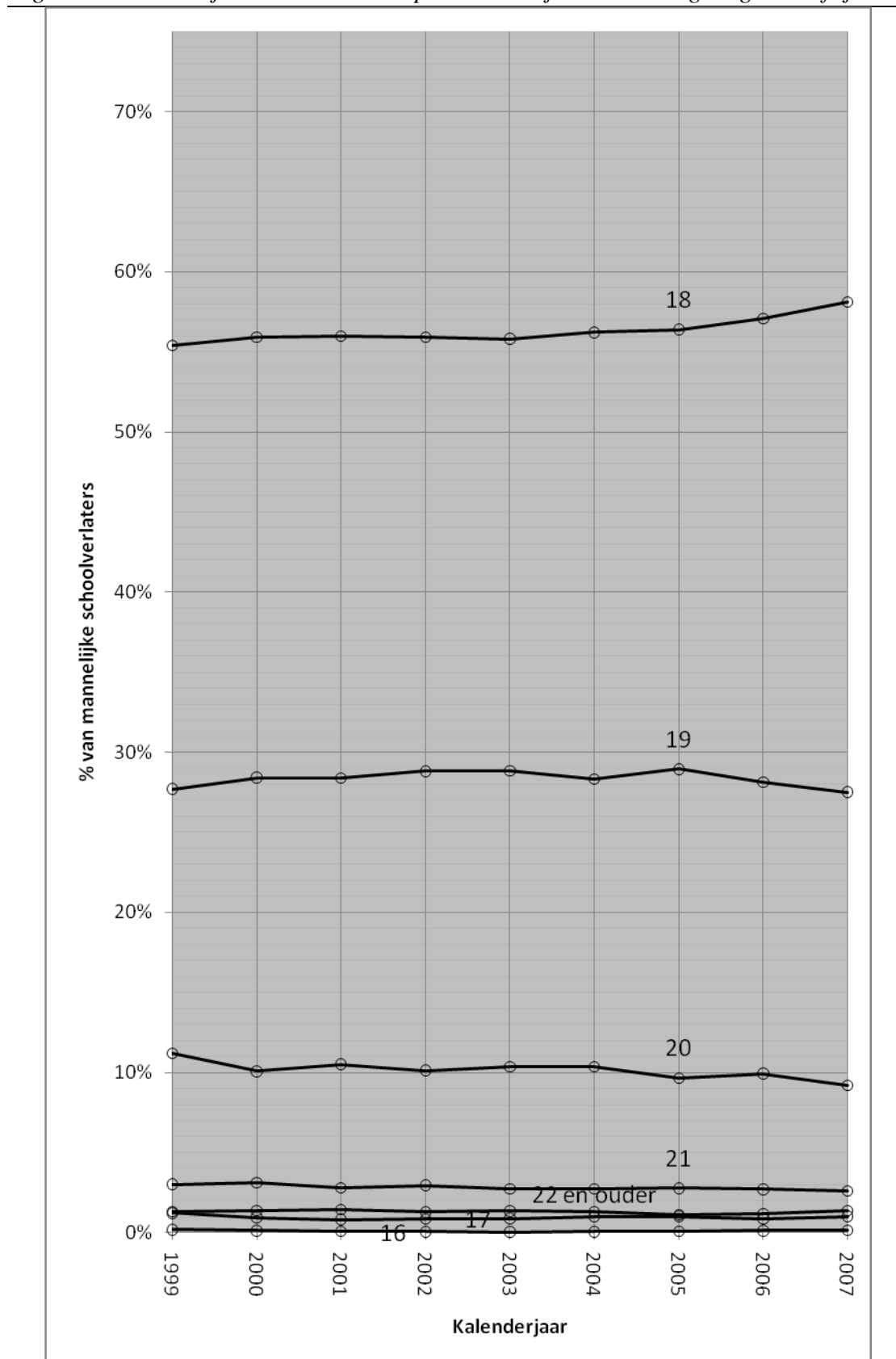
Figuur 8. Ongekwalficeerde uitstroom van jongens: componenten per leeftijd, als percentage van schoolverlaters in het kalenderjaar

Figuur 9. Ongekwalficeerde uitstroom van meisjes: componenten per leeftijd, als percentage van schoolverlaters in het kalenderjaar

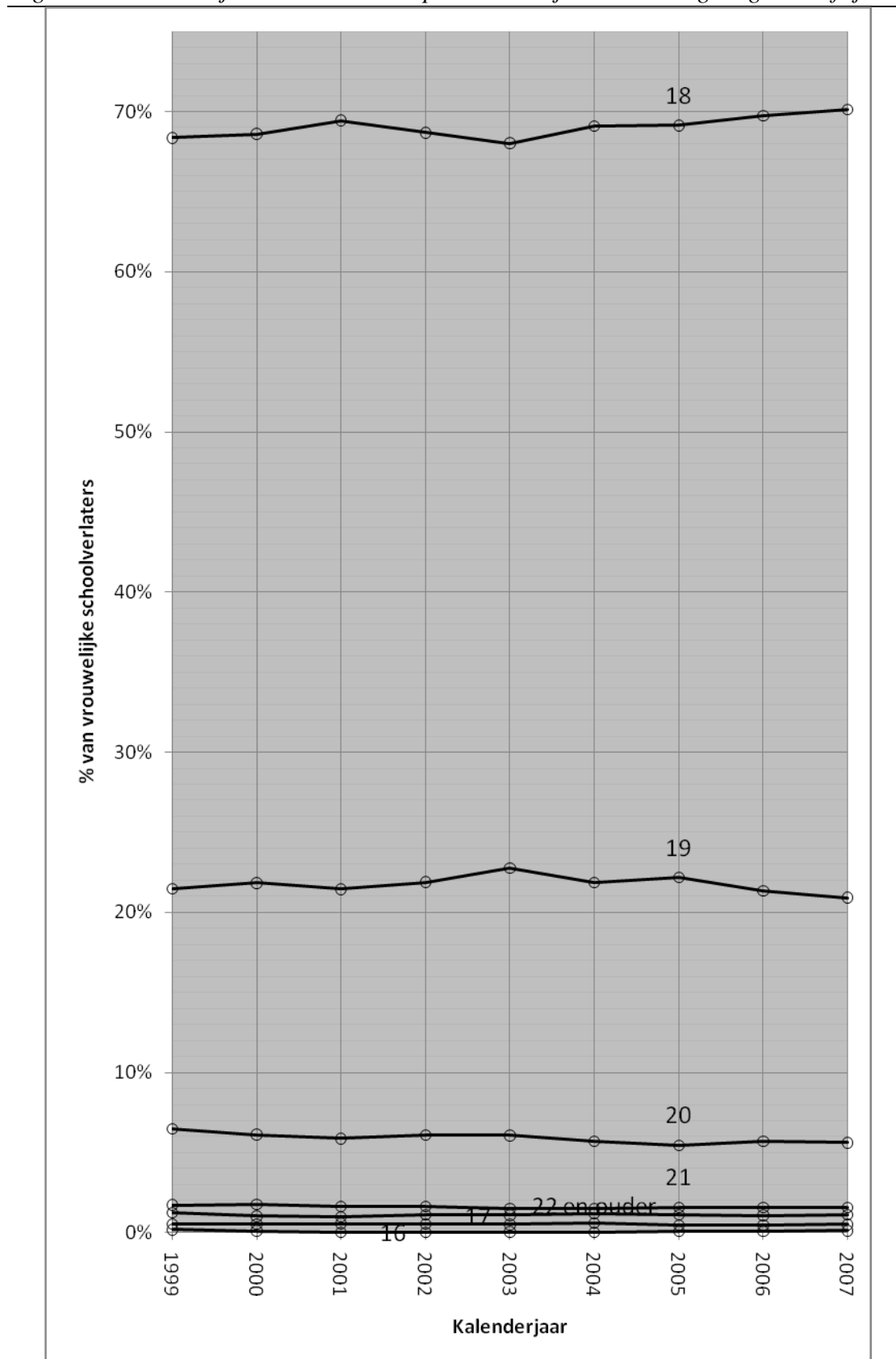

Figuur 10. Mannelijke schoolverlaters per kalenderjaar: verdeling volgens leeftijd

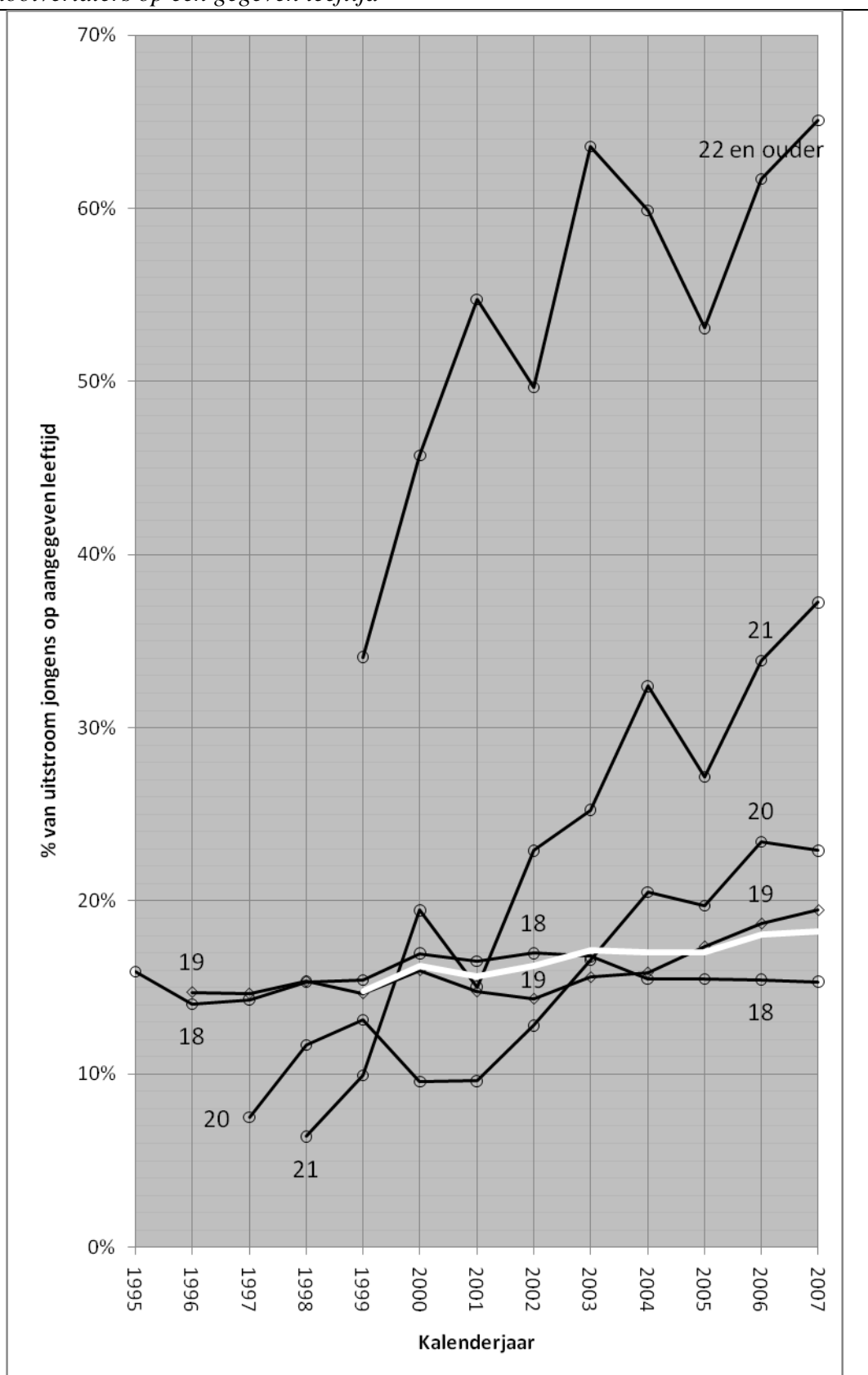

Figuur 11. Vrouwelijke schoolverlaters per kalenderjaar: verdeling volgens leeftijd

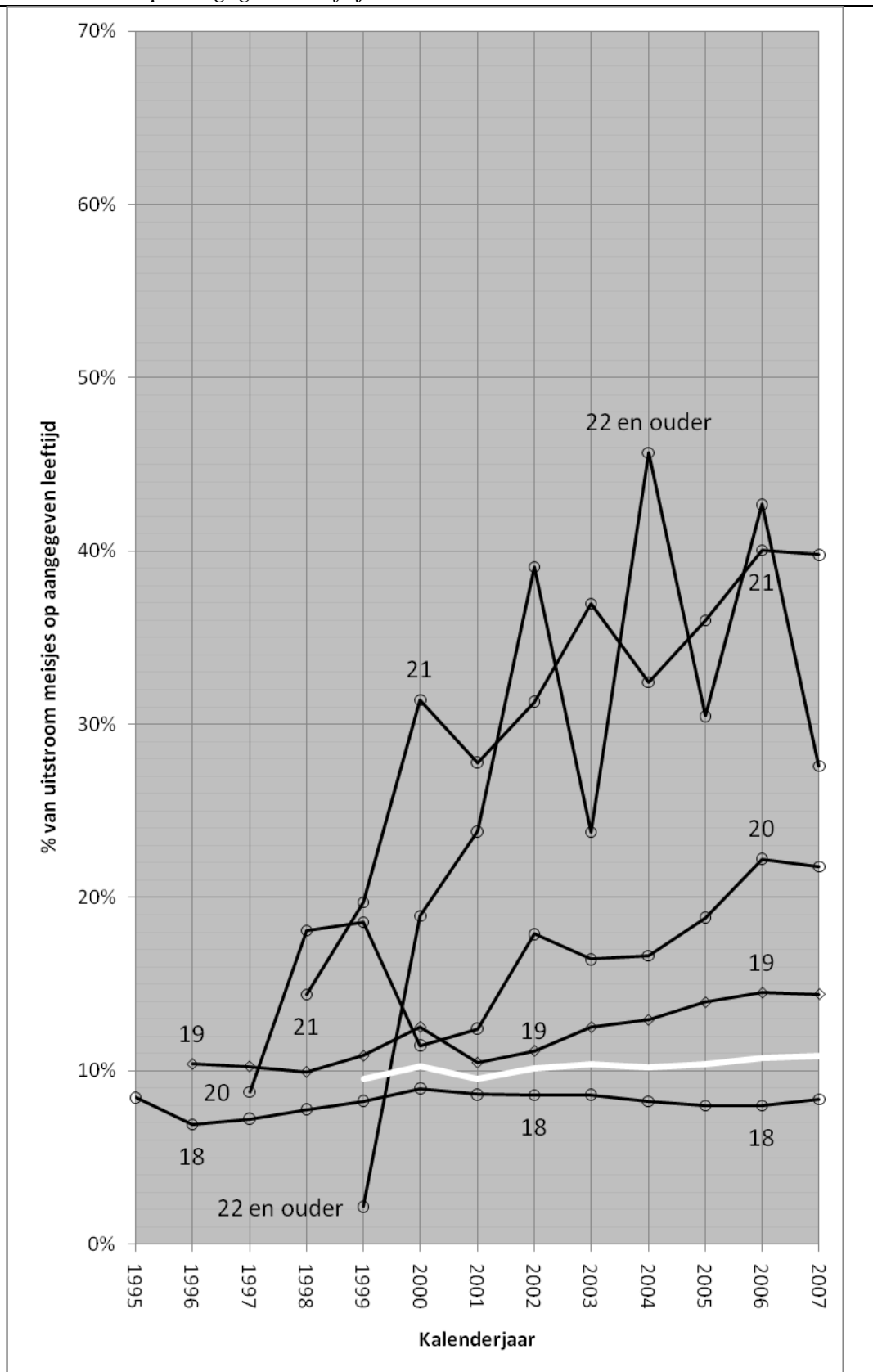

Figuur 12. Percentage vroege schoolverlaters in de totale stroom mannelijke schoolverlaters op een gegeven leeftijd

De witte lijn is de overeenkomstige indicator over de leeftijden heen (Figuur 3, curve 'J').

Figuur 13. Percentage vroege schoolverlaters in de totale stroom vrouwelijke schoolverlaters op een gegeven leeftijd

De witte lijn is de overeenkomstige indicator over de leeftijden heen (Figuur 3, curve 'M').

Vroege schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs: componenten volgens leeftijd

In Figuur 8 en Figuur 9 werden de componenten per leeftijd van de ongekwalificeerde uitstroom getoond, uitgedrukt als percentage van het aantal (respectievelijk: mannelijke of vrouwelijke) schoolverlaters in het kalenderjaar in kwestie. Deze sectie beschrijft het stuk van elk van deze componenten dat afkomstig is uit het lineair voltijds gewoon beroepsonderwijs. Het resultaat is voorgesteld in Figuur 14 en Figuur 15.

Twee opvallende aspecten van deze ontbinding volgens leeftijd van de ongekwalificeerde uitstroom uit het BSO zijn *analoog aan de situatie in het leerplichtonderwijs als geheel*. Ten eerste is de component van de 18-jarige vroege schoolverlaters de grootste. Bij de jongens gaat het om ruwweg 2,5 à 3% van de schoolverlaters, bij de meisjes om iets meer dan 2%. Ten tweede is het percentage ongekwalificeerde schoolverlaters van 19 of ouder toegenomen. De toename van de fractie vroege schoolverlaters die na het einde van hun leerplicht minstens een jaar verder hebben gestudeerd, is meer uitgesproken bij de jongens dan bij de meisjes. Bij de jongens is de stijging zichtbaar in de leeftijdscategorieën 19, 20 en 21, bij de meisjes vooral bij de 19-jarigen.

In een volgende sectie zal de ongekwalificeerde uitstroom op een gegeven leeftijd uit het BSO ook uitgedrukt worden als een percentage van het aantal schoolverlaters op de leeftijd in kwestie vanuit het BSO, als tegenhanger van de indicatoren uit Figuur 12 Figuur 13.

De componenten van Figuur 14 en Figuur 15 kan men ontleden als een product van drie factoren: (1) de verdeling (per sekse) van de stroom schoolverlaters volgens de leeftijd; (2) de omvang van het BSO (in termen van aantallen schoolverlaters) ten opzichte van het geheel in elke leeftijdscategorie; (3) de ernst van het probleem van voortijdig schoolverlaten uit het BSO in elke leeftijdscategorie. De eerste factor is al aan bod gekomen in Figuur 10 Figuur 11 en bleek relatief stabiel te zijn over de kalenderjaren heen. De tweede factor wordt besproken in de volgende sectie.

Het gewicht van het voltijds gewoon beroepsonderwijs in elke leeftijdscategorie

In Tabel 7 en Figuur 5 werd het gewicht van het voltijds gewoon beroepsonderwijs in het geheel van het leerplichtonderwijs uitgedrukt door de omvang van de stromen schoolverlaters met elkaar te vergelijken. Dezelfde oefening is overgedaan in Figuur 16 en Figuur 17, maar dan per leeftijdscategorie.

Uit de grafieken blijkt op de eerste plaats dat *de leeftijdsverdeling van de schoolverlaters uit het BSO verschilt van de leeftijdsverdeling in de totale schoolverlatersstroom*.²⁴ Zowel bij de jongens als bij de meisjes uit het BSO zijn er meer 19-, 20- en 21-jarige schoolverlaters en *minder 18-jarigen*. Met wat we weten over de vertraging van leerlingen in het beroepsonderwijs²⁵ is dit een plausibel resultaat, dat de kwaliteit bevestigt van de administratieve stroomgegevens waaruit de stromen uit het BSO zijn berekend.

Verder is te zien dat het gewicht van het BSO in de omvangrijkste leeftijdscategorieën (18-, 19- en 20-jarigen) *vrij stabiel* is. De evolutie van de percentages 18-, 19- en 20-jarigen bij de jongens en de 18- en 19-jarigen bij meisjes loopt nogal gelijk met de evolutie van het totale gewicht over de leeftijden heen.

Indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs per leeftijd

Deze sectie toont, per leeftijdscategorie (en per sekse), de evolutie van het percentage vroege schoolverlaters in de stroom schoolverlaters uit het BSO. In de evolutie van de vergelijkbare indicatoren over het leerplichtonderwijs als geheel (Figuur 12 en Figuur 13) tekende zich een interessant patroon af: de fractie vroege schoolverlaters bij de schoolverlaters van 19 en ouder is toegenomen. De nadruk van de bespreking over het BSO ligt daarom op een vergelijking met het leerplichtonderwijs. Dat uit zich in de presentatie van het materiaal. Om een duidelijke vergelijking mogelijk te maken, zijn telkens twee figuren (één per sekse) gemaakt per leeftijdscategorie: Figuur 18 en Figuur 19 (18-jarigen), Figuur 20 en Figuur 21 (19-jarigen), ..., Figuur 26 en Figuur 27 (22 en ouder).

²⁴ Bij eenzelfde verdeling zou de verhouding van het aantal schoolverlaters uit het BSO tot het geheel immers op elke leeftijd gelijk zijn.

²⁵ Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2008). *Geboortecohorten in de tweede en derde graad van het voltijds gewoon secundair onderwijs. Evolutie van 1989–1990 tot 2005–2006*. Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. OD1/2007.02. Zie: <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

De indicatoren met betrekking tot het BSO in Figuur 18 tot Figuur 27 zijn een *maat voor de ernst van het probleem van voortijdig schoolverlaten uit het BSO in elke leeftijdscategorie*. Zoals opgemerkt in een vroegere sectie is een dergelijke indicator een factor in de component van de ongekwalificeerde uitstroom uit het BSO—zie Figuur 14 en Figuur 15—voor de leeftijd in kwestie. Er zijn, bijvoorbeeld, 2,8% ongekwalificeerde 18-jarigen afkomstig uit het het BSO in de stroom mannelijke (gekwalificeerde en ongekwalificeerde) schoolverlaters in 2007 (Figuur 14). Dit percentage is het product van drie factoren: het percentage zonder kwalificatie in de stroom 18-jarige mannelijke schoolverlaters uit het BSO in 2007 (de indicatorwaarde van 28,0%, Figuur 18); het percentage afkomstig uit het BSO in de stroom 18-jarige mannelijke schoolverlaters in 2007 (17,0%, Figuur 16); het percentage 18-jarigen in de stroom mannelijke schoolverlaters in 2007 (58,1%, Figuur 10).

Bij het overlopen van Figuur 18 tot Figuur 27 valt op dat men voor het voltijds gewoon beroepsonderwijs hetzelfde kan besluiten als voor het leerplichtonderwijs als geheel: *jongeren die één of meer jaren na het einde van hun leerplicht verder zijn blijven studeren in het leerplichtonderwijs hebben hun risico op voortijdig schoolverlaten zien toenemen*.

Een tweede vaststelling is dat *het essentiële verschil tussen het voltijds gewoon beroepsonderwijs en het leerplichtonderwijs als geheel, voor wat de samenstelling van de stroom schoolverlaters per leeftijdscategorie betreft, bij de 18-jarigen zit*.²⁶ Het percentage zonder kwalificatie in de stroom 18-jarige schoolverlaters is *duidelijk groter in het beroepsonderwijs* (zie Figuur 18 en Figuur 19). In het leerplichtonderwijs verschilt de samenstelling van de stroom 18-jarige schoolverlaters niet zoveel van—en is soms gunstiger dan—de samenstelling van de globale stroom over de leeftijden heen (Figuur 12 en Figuur 13). In het BSO daarentegen is het percentage zonder kwalificatie in de stroom 18-jarige schoolverlaters duidelijk groter dan het percentage in de globale stroom uit het BSO—vergelijk Figuur 18 en Figuur 19 met Figuur 7. Leerlingen die schoolmoe zijn en enkel nog zitten te wachten op hun achttiende verjaardag treft men in de eindfase van hun loopbaan wellicht meer aan in

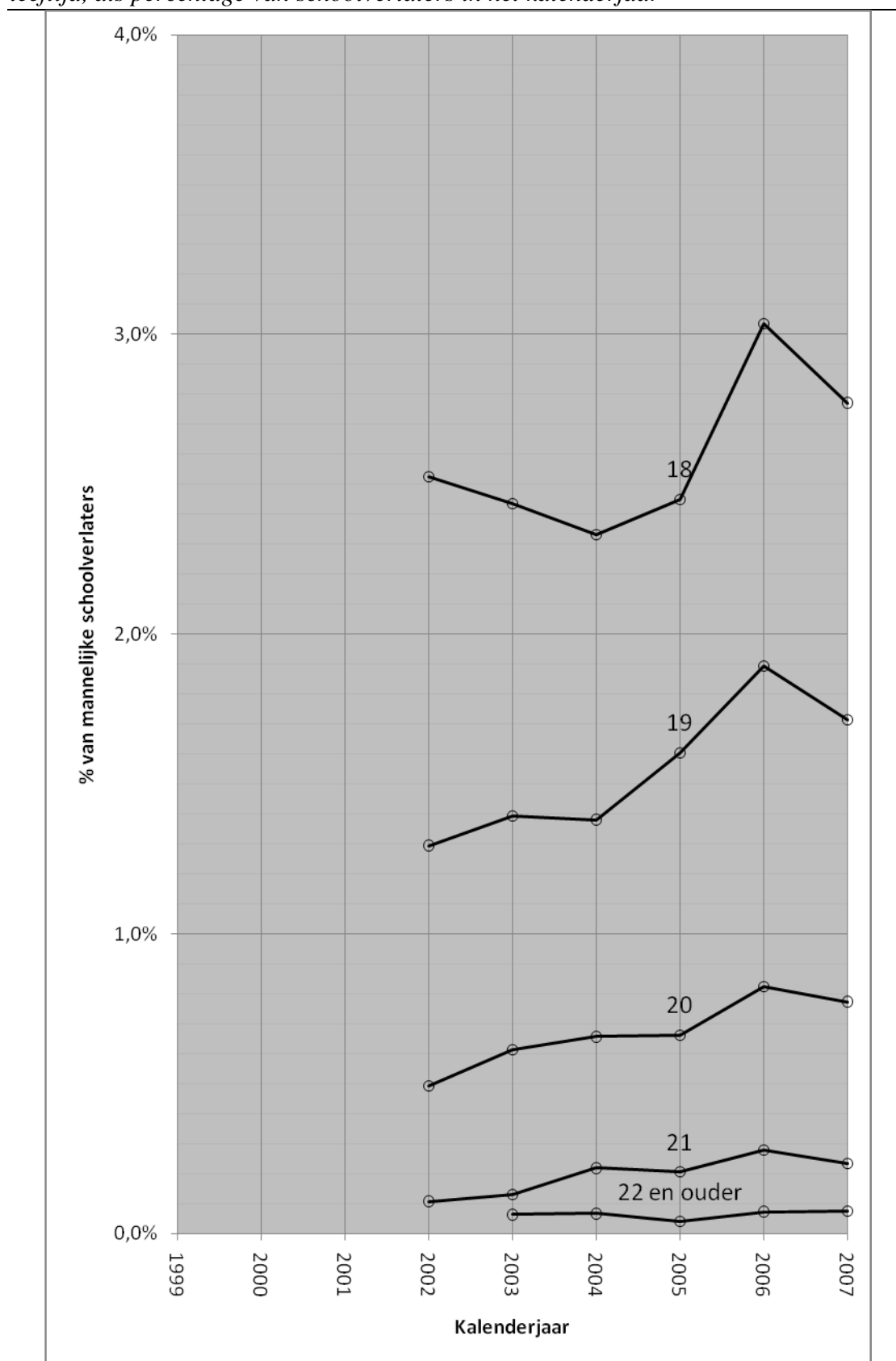
---

²⁶ Er is ook een grote discrepantie tussen de indicatoren voor de categorie ‘22 en ouder’ (Figuur 26 en Figuur 27). Dit verschil is minder belangrijk omdat het hier over veel kleinere absolute aantallen gaat dan in het geval van de 18-jarigen (zie Figuur 10 en Figuur 11). Merk ook op dat ‘22 en ouder’ een restcategorie is. De schatting van de uitstroom voor deze categorie is mogelijk nogal gevoelig voor onvolkomenheden in de methode, bijvoorbeeld voor het nog ontbreken van de kwalificaties van het buitengewoon secundair onderwijs in het kwalificatiecriterium (zie rapport SSL/OD1/2009.25).

het beroepsonderwijs. Dat is een mogelijke (en plausibele) verklaring voor het groter percentage zonder kwalificatie bij de 18-jarige schoolverlaters uit het BSO.

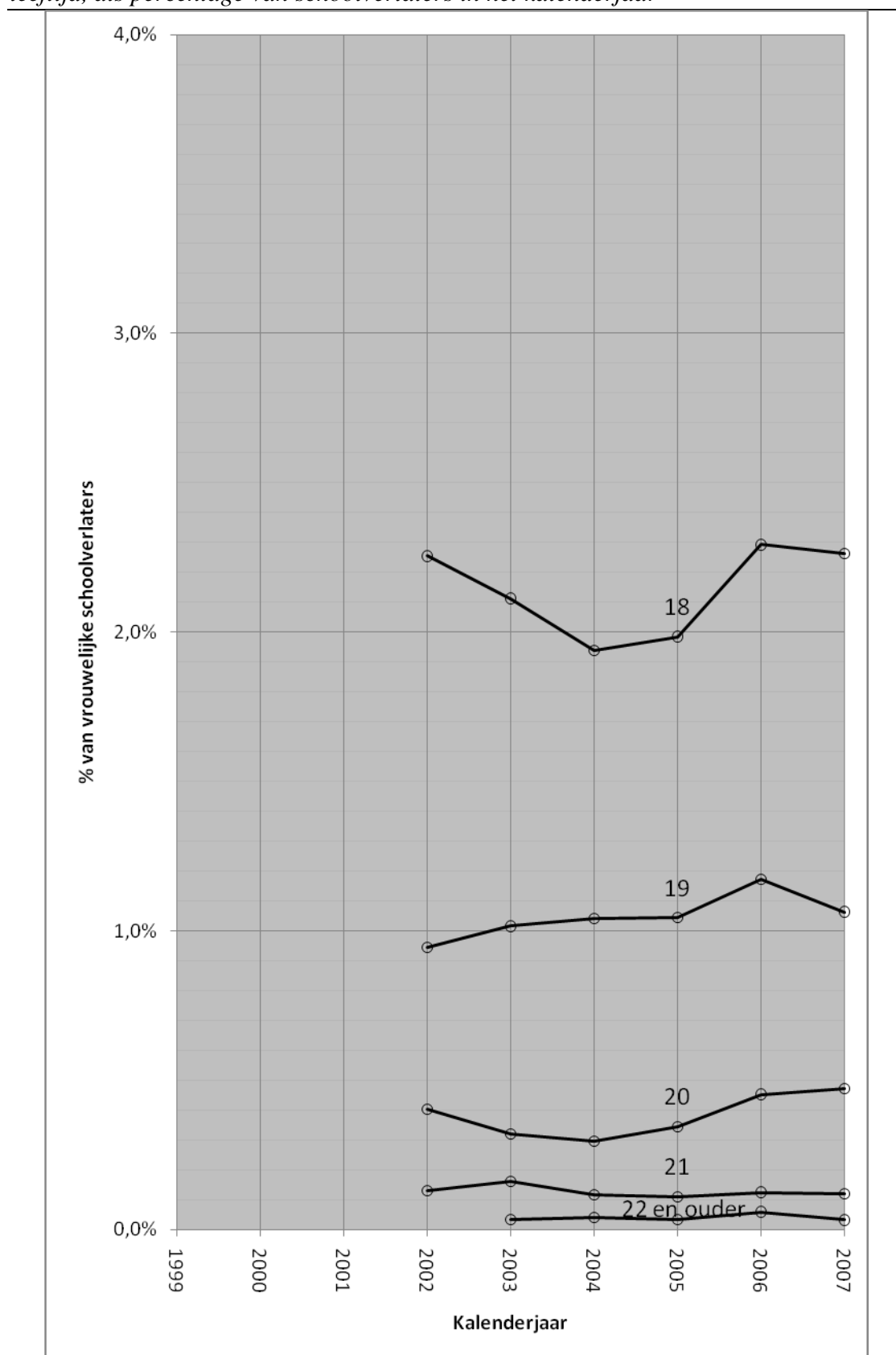
In de overige qua omvang belangrijke leeftijdsgroepen, de 19- en de 20-jarigen is het verschil in de samenstelling van de stroom schoolverlaters tussen het BSO en het leerplichtonderwijs als geheel verrassend klein. Die vaststelling geldt gedeeltelijk ook voor de (eerder beperkte) stroom van 21-jarigen: enerzijds loopt de evolutie van de twee indicatoren parallel; anderzijds blijkt de samenstelling van de stroom uit het BSO gunstiger dan uit het gehele leerplichtonderwijs.

Figuur 14. Ongekwalificeerde uitstroom van jongens uit het BSO: componenten per leeftijd, als percentage van schoolverlaters in het kalenderjaar

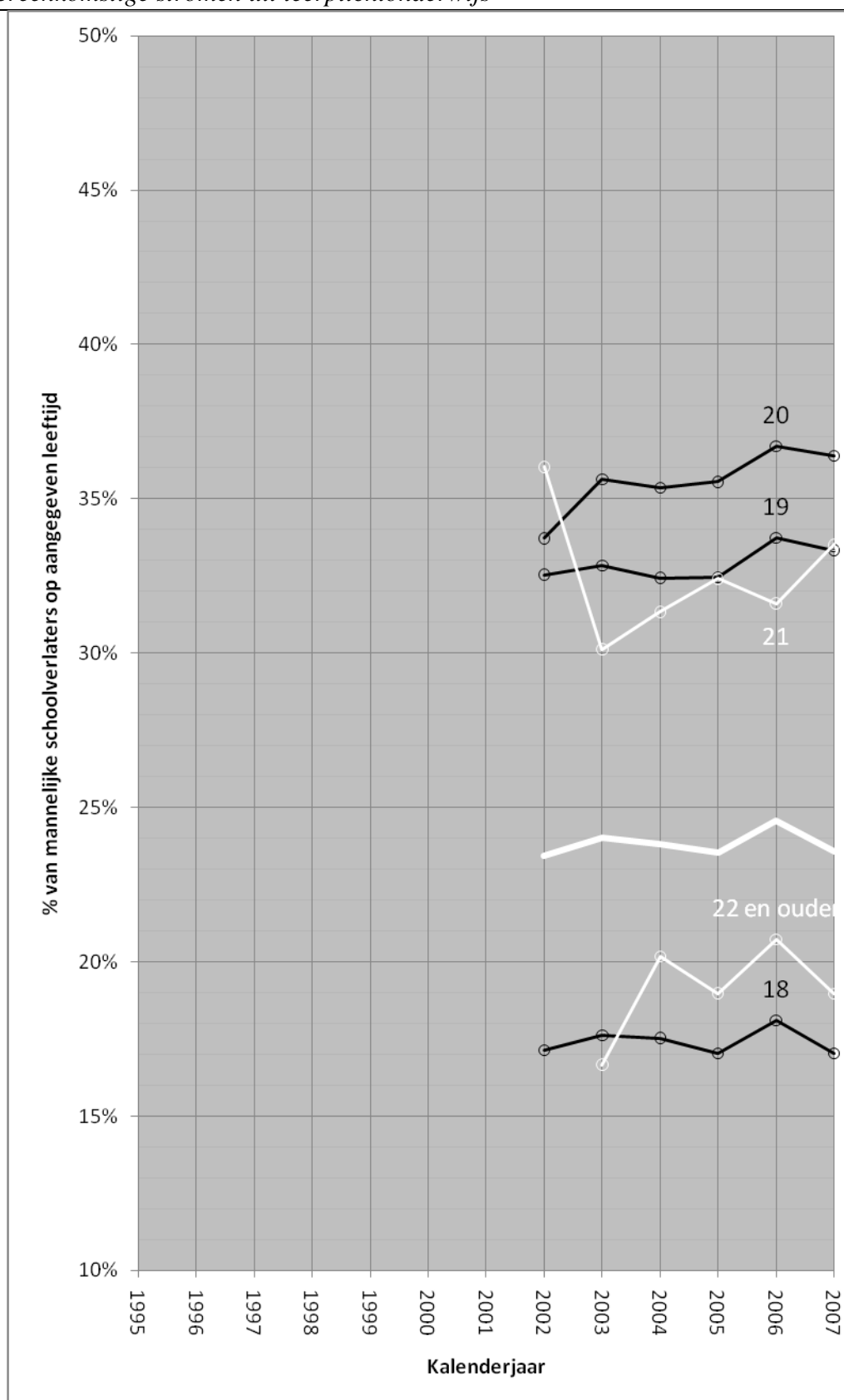

Figuur 15. Ongekwalficeerde uitstroom van meisjes uit het BSO: componenten per leeftijd, als percentage van schoolverlaters in het kalenderjaar

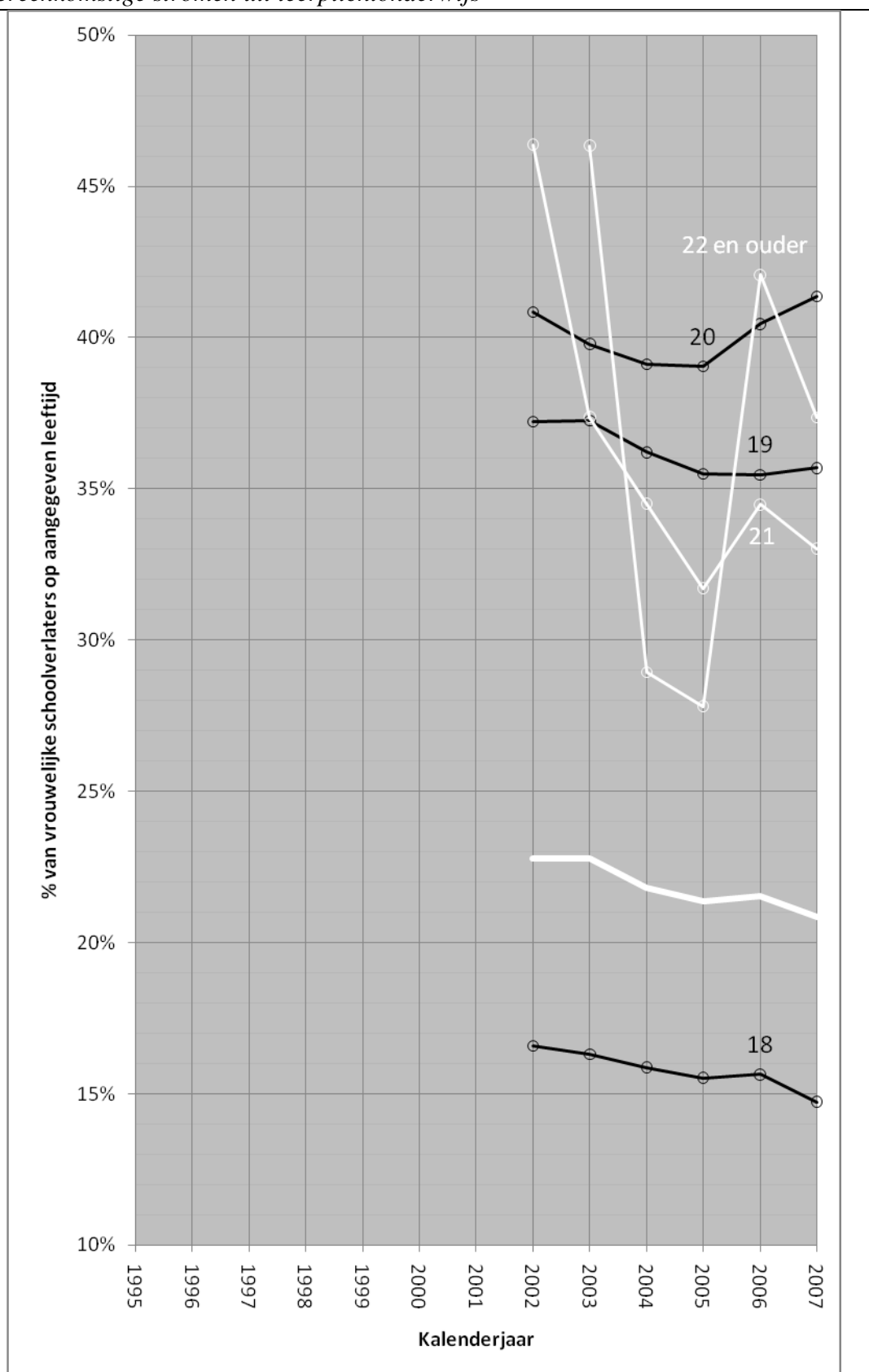

Figuur 16. Mannelijke schoolverlaters uit BSO per leeftijd, als percentage van overeenkomstige stromen uit leerplichtonderwijs

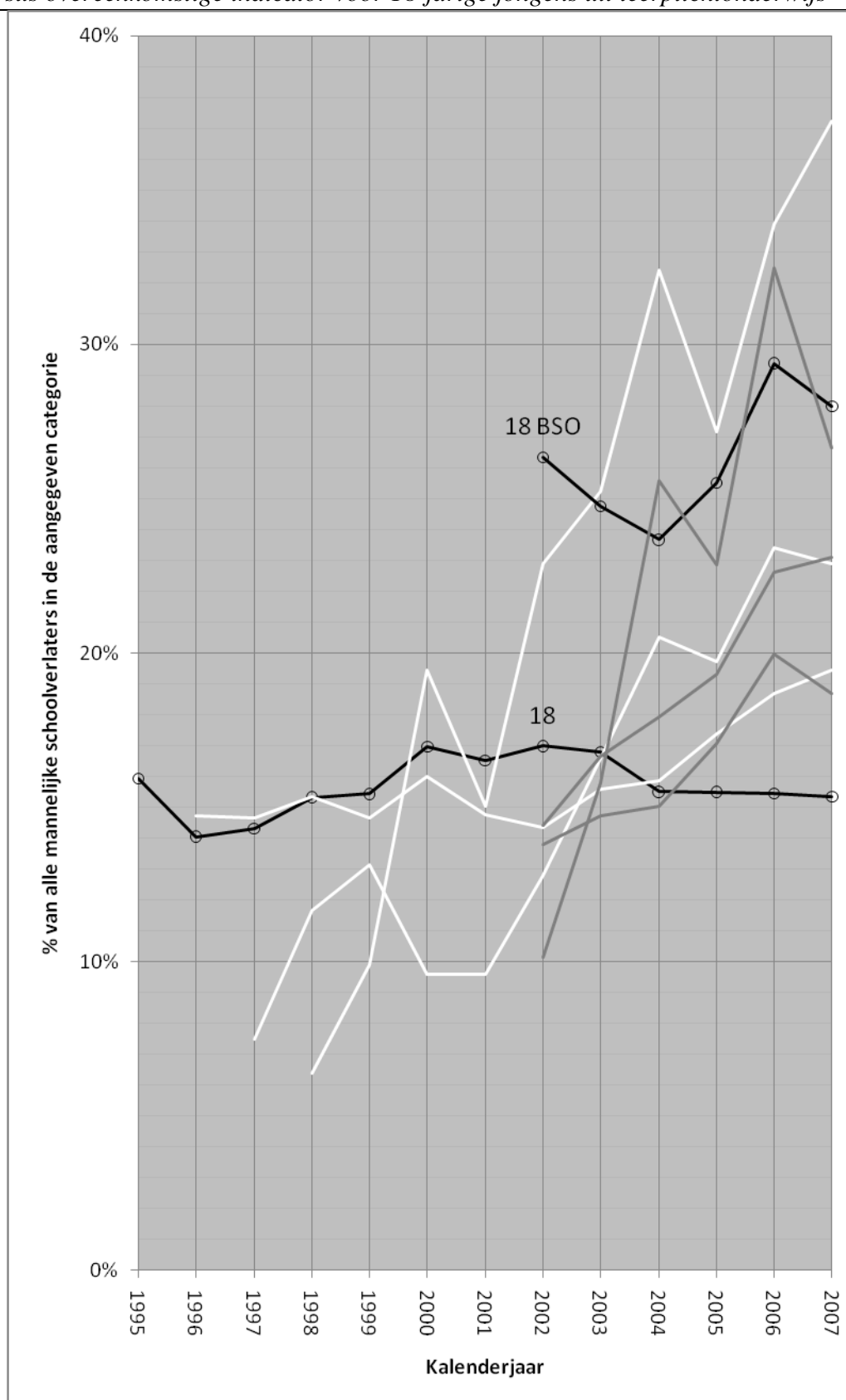
De dikke witte curve is de overeenkomstige indicator over de leeftijden heen; het is de curve 'J Uitstr' van Figuur 5.

Figuur 17. Vrouwelijke schoolverlaters uit BSO per leeftijd, als percentage van overeenkomstige stromen uit leerplichtonderwijs

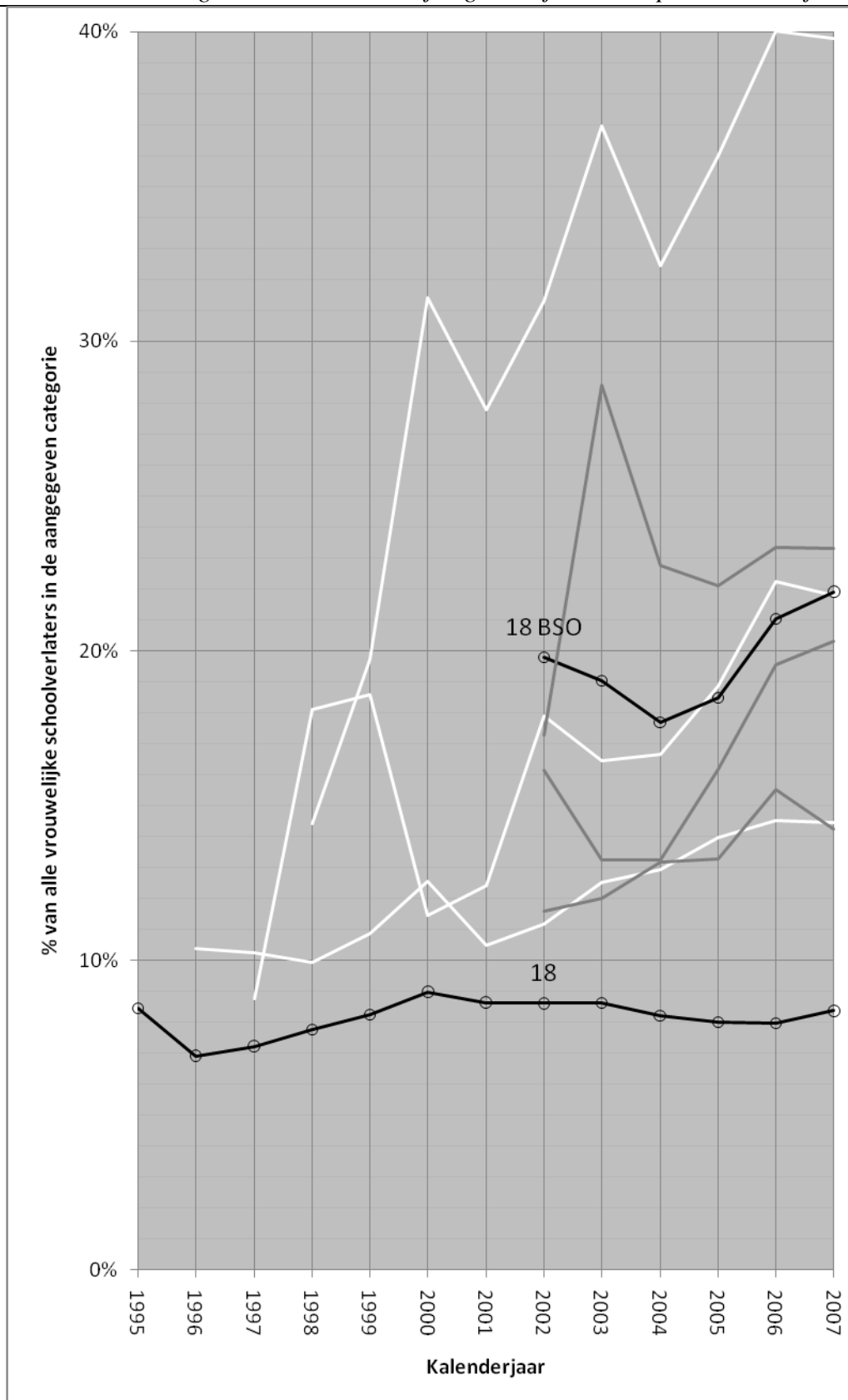

De dikke witte curve is de overeenkomstige indicator over de leeftijden heen; het is de curve 'M Uitstr' van Figuur 5.

Figuur 18. Percentage vroege schoolverlaters onder 18-jarige jongens uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 18-jarige jongens uit leerplichtonderwijs

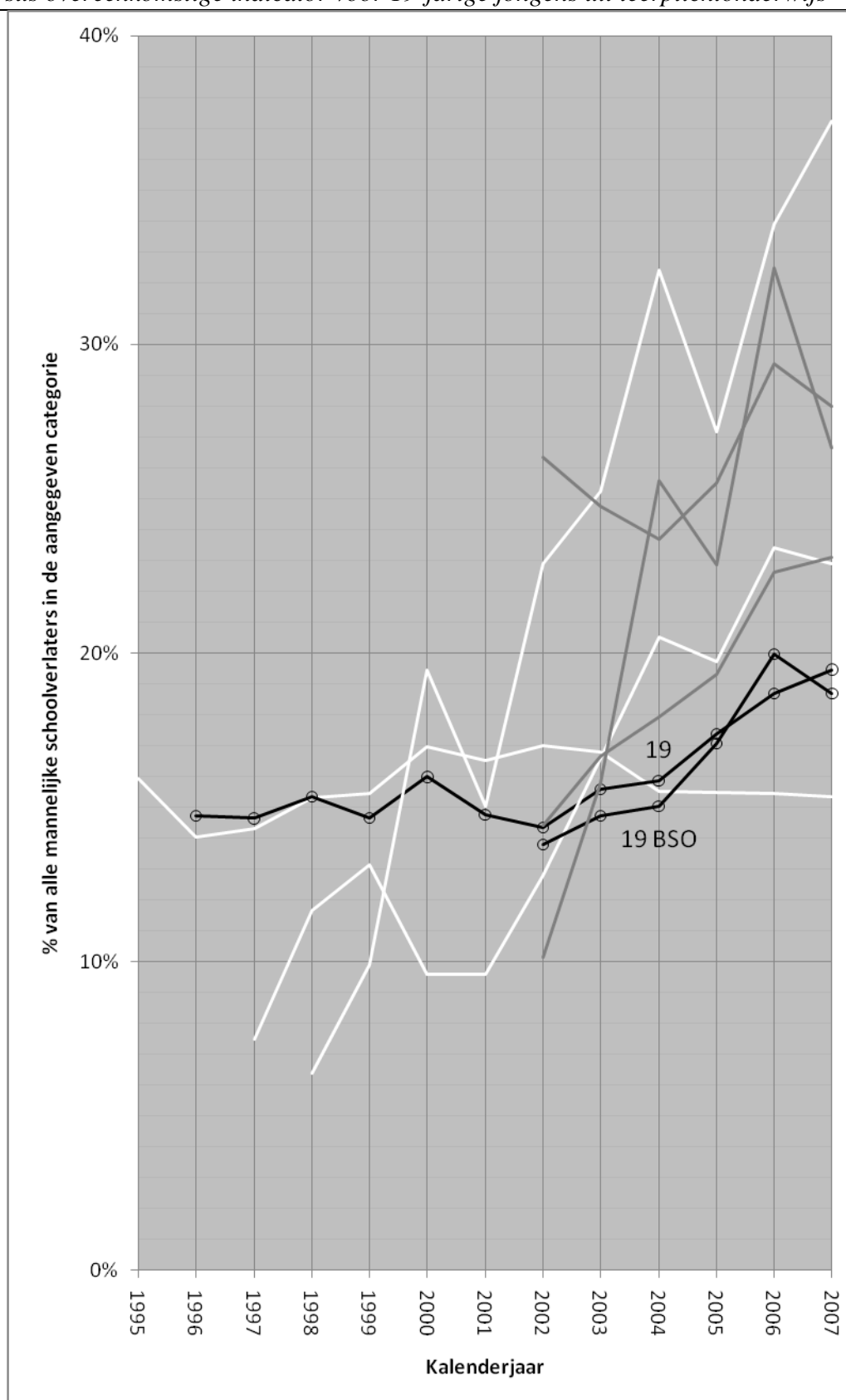

Figuur 19. Percentage vroege schoolverlaters onder 18-jarige meisjes uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 18-jarige meisjes uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs (zonder de curve voor '22 en ouder').
 Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO (zonder de curve voor 22 en ouder').

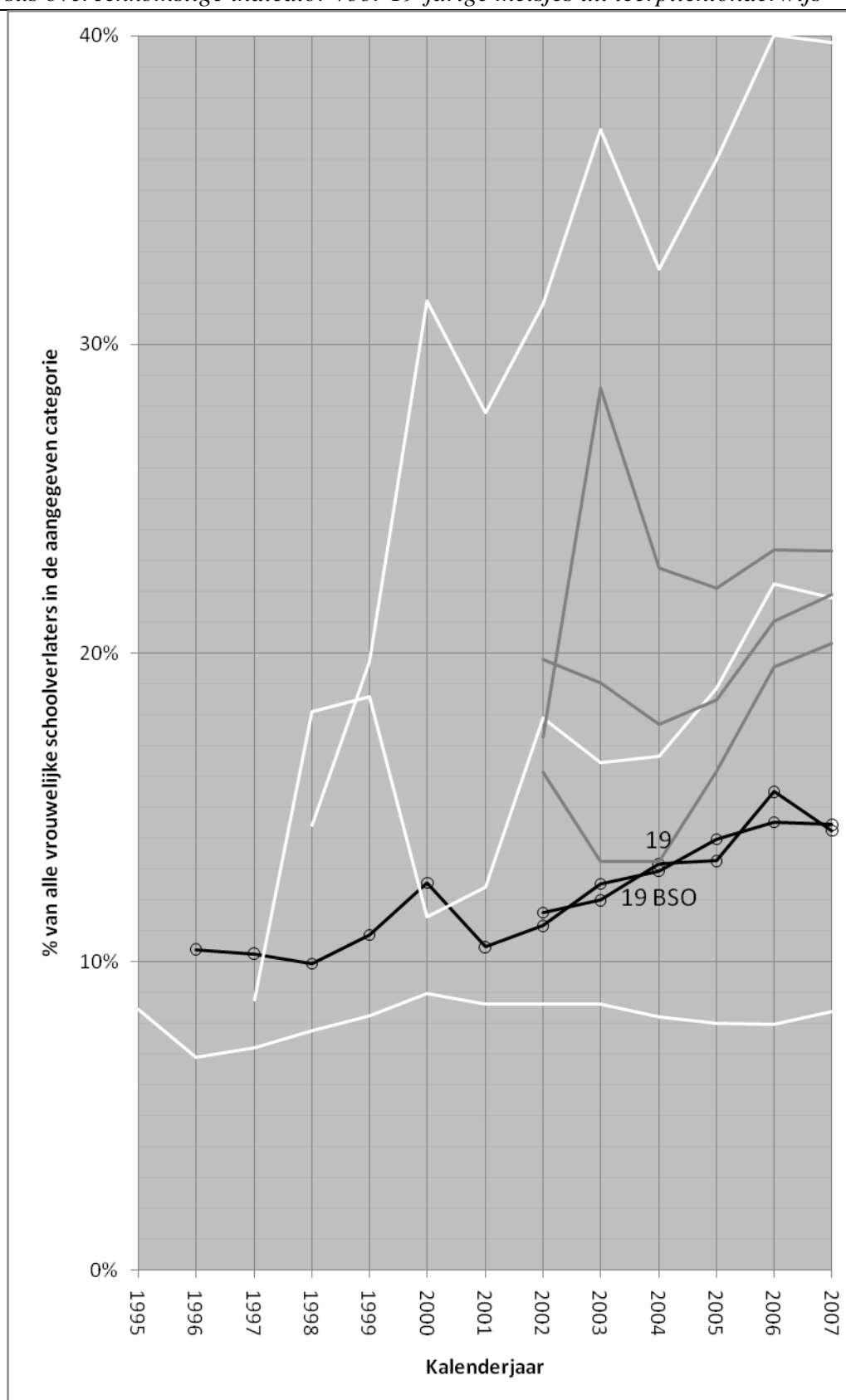
Figuur 20. Percentage vroege schoolverlaters onder 19-jarige jongens uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 19-jarige jongens uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs (zonder de curve voor '22 en ouder').

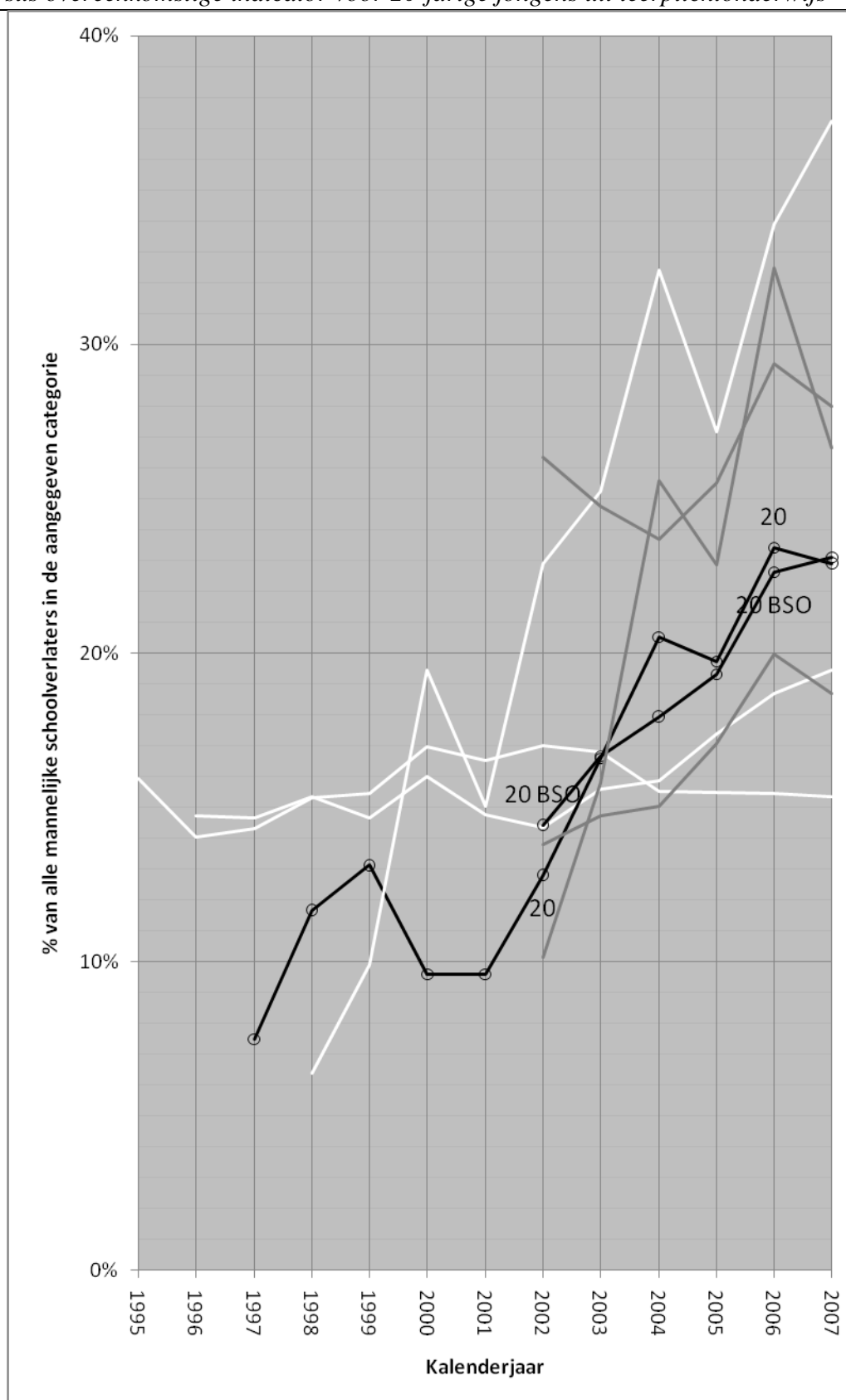
Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO (zonder de curve voor 22 en ouder').

Figuur 21. Percentage vroege schoolverlaters onder 19-jarige meisjes uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 19-jarige meisjes uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs (zonder de curve voor '22 en ouder').
 Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO (zonder de curve voor 22 en ouder').

Figuur 22. Percentage vroege schoolverlaters onder 20-jarige jongens uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 20-jarige jongens uit leerplichtonderwijs

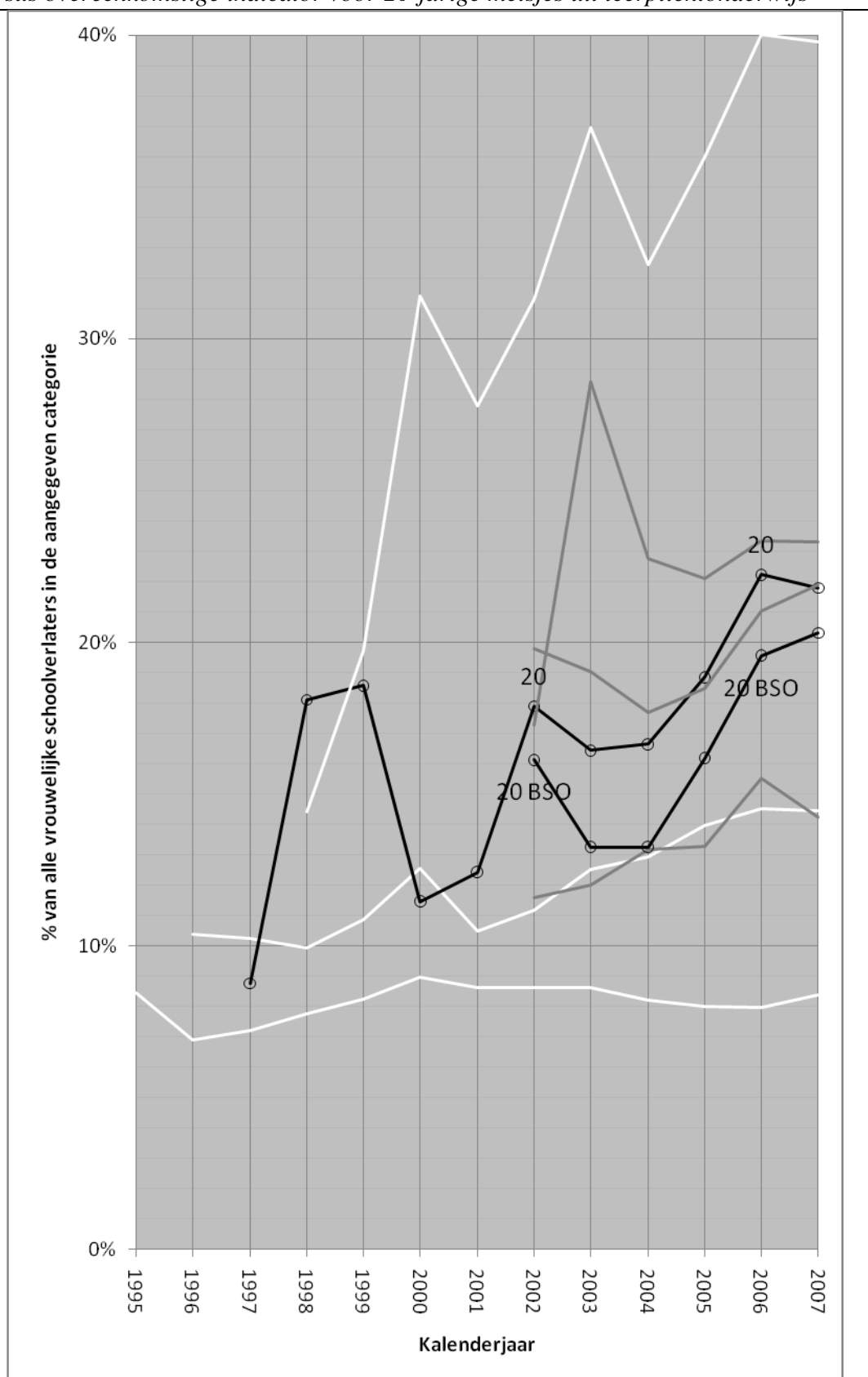

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs (zonder de curve voor '22 en ouder').

Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO (zonder de curve voor '22 en ouder').

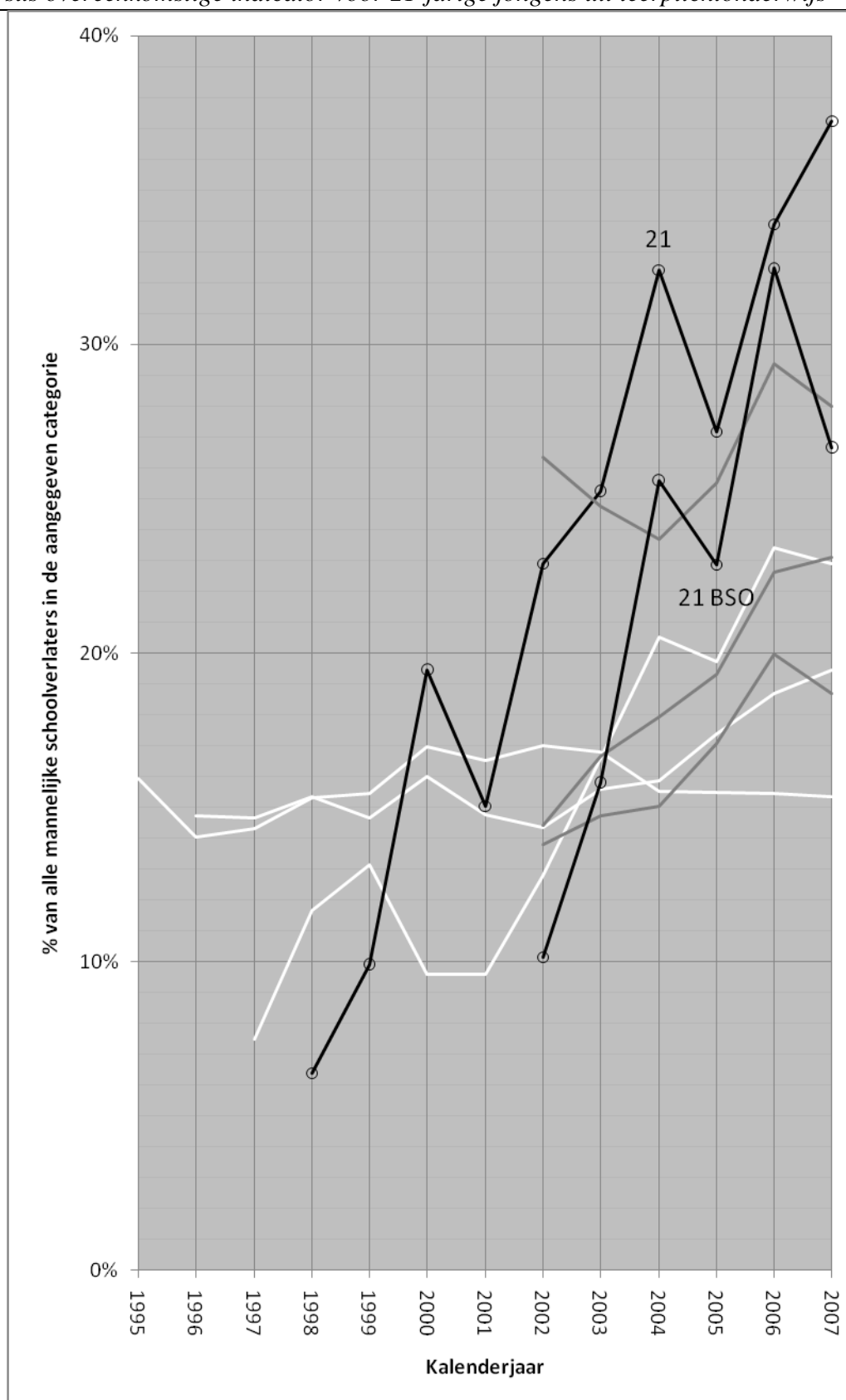

Figuur 23. Percentage vroege schoolverlaters onder 20-jarige meisjes uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 20-jarige meisjes uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs (zonder de curve voor '22 en ouder').
 Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO (zonder de curve voor 22 en ouder').

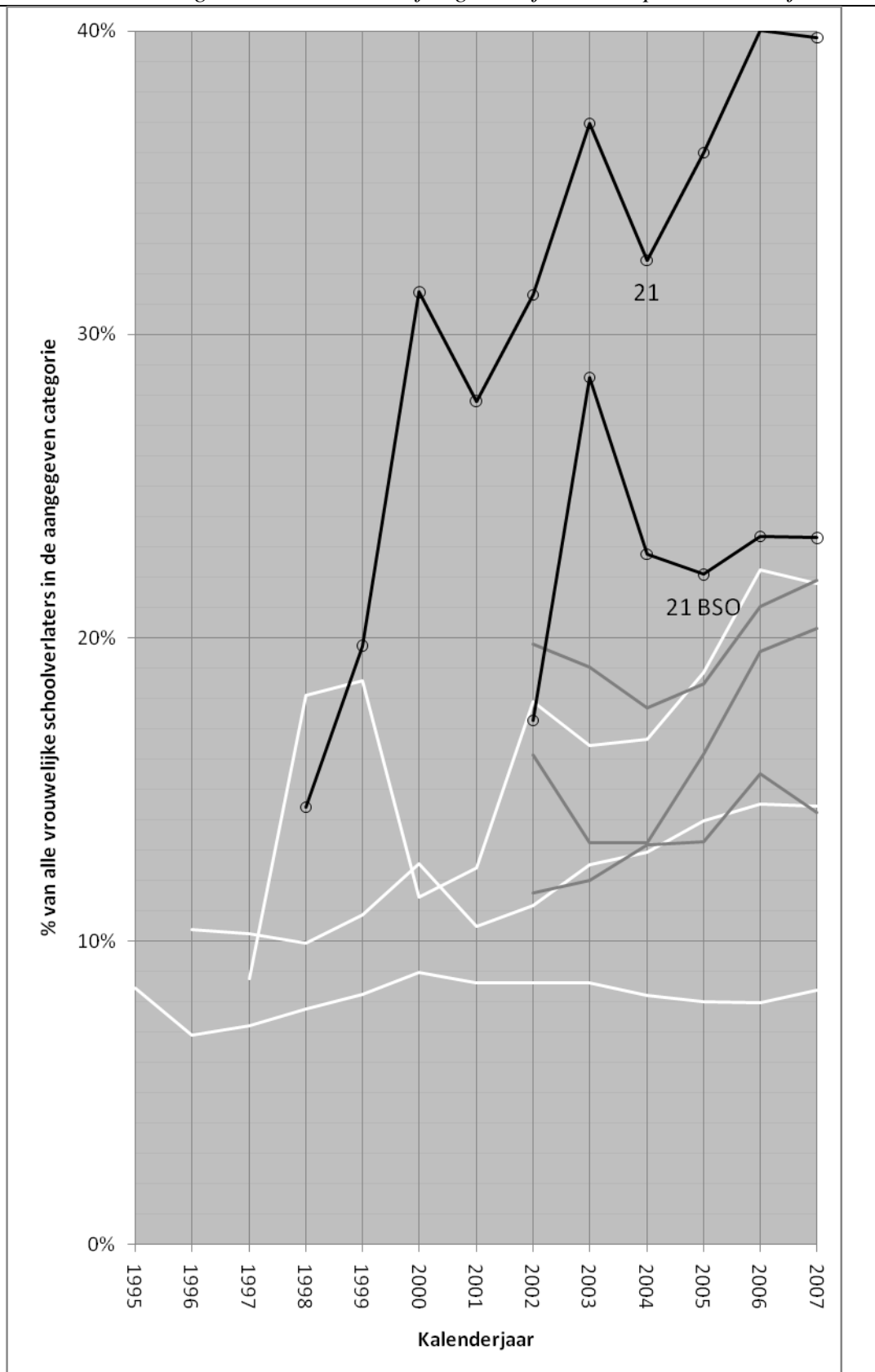
Figuur 24. Percentage vroege schoolverlaters onder 21-jarige jongens uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 21-jarige jongens uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs (zonder de curve voor '22 en ouder').

Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO (zonder de curve voor '22 en ouder').

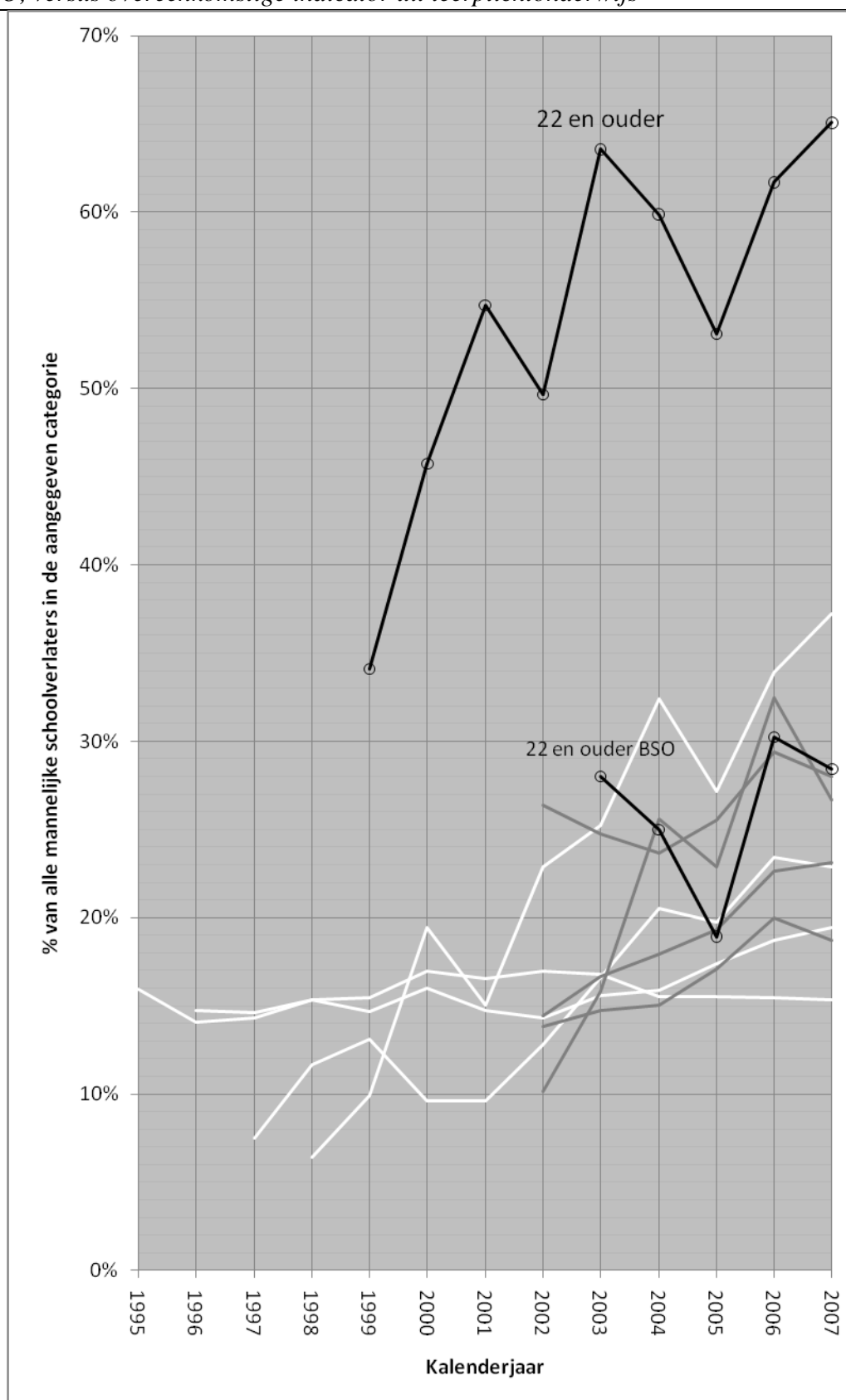
Figuur 25. Percentage vroege schoolverlaters onder 21-jarige meisjes uit BSO, versus overeenkomstige indicator voor 21-jarige meisjes uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs (zonder de curve voor '22 en ouder').

Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO (zonder de curve voor 22 en ouder').

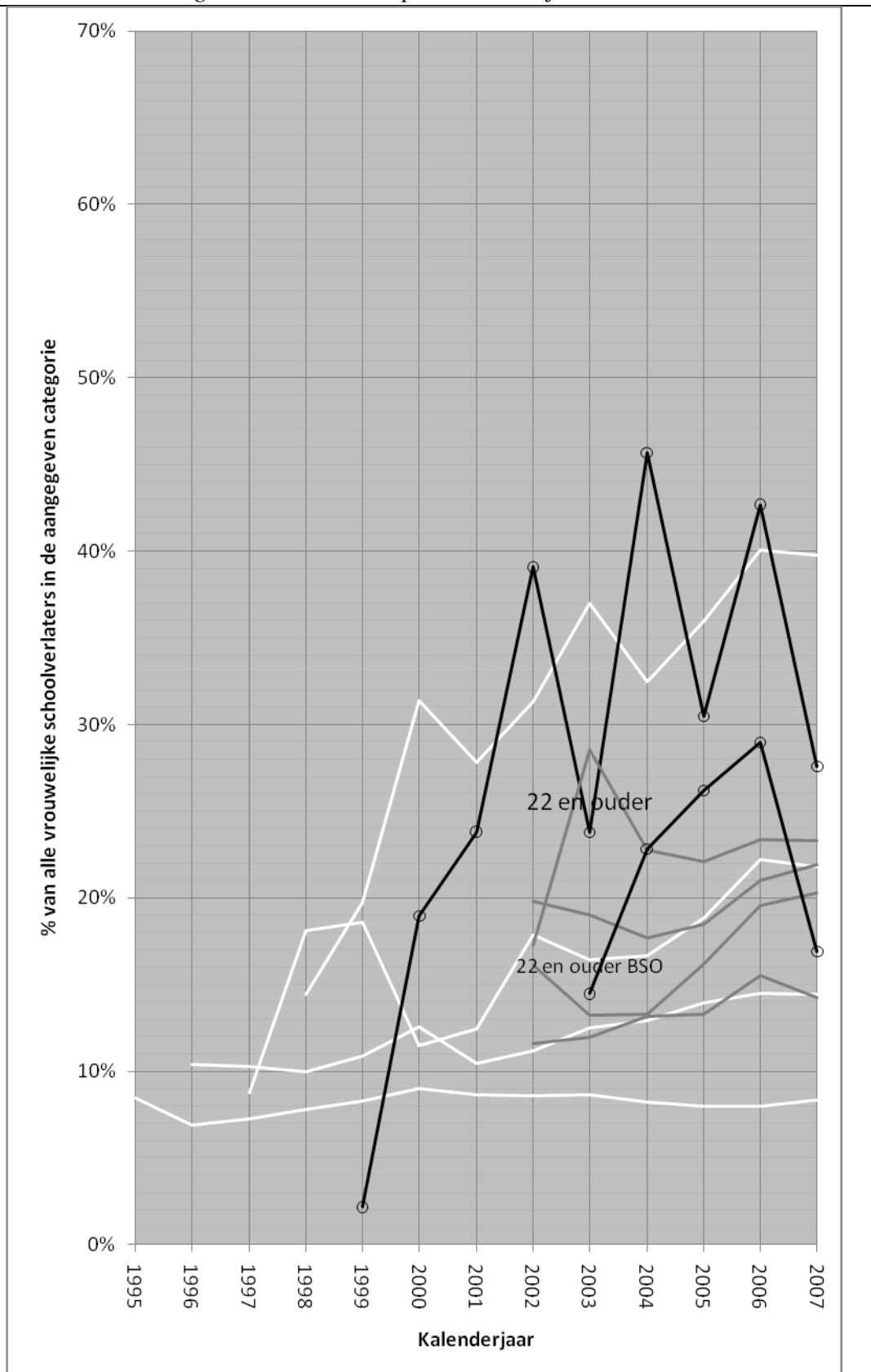
Figuur 26. Percentage vroege schoolverlaters onder jongens van 22 en ouder uit BSO, versus overeenkomstige indicator uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs.

Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO.

Figuur 27. Percentage vroege schoolverlaters onder meisjes van 22 en ouder uit BSO, versus overeenkomstige indicator uit leerplichtonderwijs

Wit: overige indicatoren per leeftijd, leerplichtonderwijs.

Grijs: overige indicatoren per leeftijd, BSO.

Kans op voortijdig schoolverlaten volgens leerjaar en opgelopen vertraging in het beroepsonderwijs—aanzet tot een gedifferentieerde aanpak

Kans op voortijdig schoolverlaten vanuit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens leerjaar en opgelopen vertraging

De analyse in dit onderdeel van het rapport vertrekt van de groep leerlingen in het (lineair) voltijds gewoon beroepsonderwijs tot en met het zesde leerjaar die het leerplichtonderwijs op het einde van het lopend schooljaar mogen verlaten. Dit zijn leerlingen die achttien worden in het kalenderjaar waarin het schooljaar eindigt of die al ouder zijn. Deze groep leerlingen is een relevant referentiepunt in een discussie over vroege schoolverlaters omdat het aantal vroege schoolverlaters jonger dan 18 verwaarloosbaar is.²⁷

De beschikbare data bieden—naast het geslacht—twee mogelijkheden om onderscheid te maken binnen deze groep leerlingen in een gegeven schooljaar, namelijk: door middel van hun geboortjaar en volgens het leerjaar. Deze leerlingen zijn vertegenwoordigd in elk van de vier leerjaren. Voor de doeleinden van de analyse is het nuttig een indeling te maken volgens vijf leeftijdscategorieën (aan de hand van het geboortjaar): de 18-jarigen, 19-jarigen, 20-jarigen, 21-jarigen en een restcategorie van ‘22 of ouder’.

De 18-jarige leerlingen in het zesde leerjaar hebben de ‘normale’ leeftijd van leerlingen van het zesde leerjaar in het voltijds gewoon secundair onderwijs. De 18-jarige leerlingen in het vijfde leerjaar hebben volgens dat gezichtspunt één jaar vertraging; de 19-jarige leerlingen van het vijfde leerjaar hebben twee jaar vertraging; enzovoort. De indeling volgens leerjaar en leeftijd kan dus ook voorgesteld worden als een indeling volgens leerjaar en (aantal jaren) vertraging. Die alternatieve representatie blijkt hier een interessante invalshoek te vormen.

Tabel 10, die betrekking heeft op de mannelijke leerlingen in het schooljaar 2006–2007, is ingedeeld volgend dat principe. Voor elke ingevulde cel²⁸ van de tabel weten we hoeveel jongens van de aangegeven vertragingscategorie les volgen in het

²⁷ Zie bijvoorbeeld voetnoot 41 op p. 103 van rapport SSL/OD1/2009.25.

²⁸ Sommige cellen zijn leeg: voor die combinaties van leerjaar en leeftijd (of: vertraging) zijn er geen leerlingen. De beschouwde groep bevat geen leerlingen jonger dan 18, dus cellen die betrekking hebben op 17-jarigen, 16-jarigen, ... zijn leeg. Leerlingen van 23 of ouder zijn samengenomen met de leerlingen van 22, dus dergelijke cellen blijven ook leeg. Er zijn ook geen leerlingen met meer dan vijf jaar vertraging in het vierde leerjaar.

aangegeven leerjaar; uit de administratieve stroomdata weten we bovendien hoeveel van die jongens op het einde van het lopend schooljaar het leerplichtonderwijs verlaten zonder kwalificatie. De verhouding van de twee aantallen is de *kans* op voortijdig schoolverlaten voor de cel in kwestie.

Tabel 10. Kans op voortijdig schoolverlaten vanuit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens leerjaar en opgelopen vertraging, jongens (2007)

Vertrouwen naar de regering, per leeftijdsgroep, jongeren (2007)							
Vertra- ging	Leerjaar				Leeftijd		
	3	4	5	6			
0				4%	4,5%	18	12,4%
1			12%	7%	9,9%	19	12,8%
2		24%	20%	14%	19,4%	20	17,8%
3	45%	32%	28%	18%	30,2%	21	20,7%
4	46%	39%	29%	19%	30,9%	22 en ouder	21,3%
5	43%	27%	30%		32,7%		
	45,1%	25,7%	15,5%	7,8%	13,4%		

Een enkeling met 6 jaar vertraging in het derde leerjaar is niet getoond in de tabel.

Tabel 10 toont bijvoorbeeld dat 12% van de jongens met één jaar vertraging²⁹ in een vijfde leerjaar van het voltijds gewoon beroepsonderwijs in 2006–2007, in 2007 het leerplichtonderwijs zonder kwalificatie heeft verlaten. De tabel geeft ook de kansen voor drie soorten geaggregeerde categorieën. Zo blijkt bijvoorbeeld dat 25,7% van de jongens in een vierde leerjaar BSO in 2006–2007, voortijdig wegging uit het leerplichtonderwijs in 2007. De kans voor de mannelijke leerlingen met, bijvoorbeeld, drie jaar vertraging in het BSO in 2006–2007 om als vroege schoolverlater te eindigen in 2007 bedroeg 30,2%. In de indeling volgens de leeftijd³⁰ toont de tabel bijvoorbeeld dat 12,4% van de 18-jarige jongens in het BSO ongekwalificeerd uitstroomt op het einde van het lopend schooljaar. Globaal bedroeg de kans voor mannelijke leerlingen van 18 en ouder in het BSO in 2006–2007 om bij de eerste gelegenheid zonder kwalificatie weg te gaan uit het leerplichtonderwijs 13,4%.

De overeenkomstige kansenmatrix voor de vrouwelijke leerlingen van het BSO in 2006–2007 is voorgesteld in Tabel 11. Net zoals bij de jongens toont Tabel 11 grote verschillen in de kans op voortijdig schoolverlaten volgens de combinatie van het leerjaar en de opgelopen vertraging. In de volgende sectie gebruiken we dit patroon van kansen om de groep leerlingen van 18 en ouder in het voltijds gewoon beroepsonderwijs in te delen.

²⁹ Geboortjaar: 1989.

³⁰ Cellen op een diagonale lijn van linksonder naar rechtsboven in de tabel verwijzen naar eenzelfde leeftijd.

Tabel 11. Kans op voortijdig schoolverlaten vanuit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens leerjaar en opgelopen vertraging, meisjes (2007)

Vertra- ging	Leerjaar				Leeftijd	
	3	4	5	6		
0				4%	3,9%	18 11,2%
1			13%	6%	9,8%	19 10,3%
2		24%	17%	11%	17,6%	20 16,0%
3	43%	25%	27%	14%	27,7%	21 18,0%
4	37%	37%	25%	13%	26,4%	22 en ouder 13,3%
5	70%	50%	16%		38,5%	
	42,6%	25,0%	14,6%	6,0%	11,5%	

Indeling van het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens de kansentabel

Het aantal jaren vertraging kan geïnterpreteerd worden als een maat voor de moeilijkheden die de leerling ondervonden heeft in de voorbije onderwijsloopbaan. Het leerjaar geeft aan hoe lang die loopbaan (minstens) nog moet duren als de leerling een kwalificatie wil behalen in het (zesde leerjaar van het) voltijds gewoon beroepsonderwijs.³¹ De verschillende cellen in Tabel 10 en Tabel 11 hebben dus betrekking op leerlingen in (soms zeer) verschillende situaties. Bovendien zijn deze leerlingen niet verplicht om nog een volgend schooljaar aan te vatten in het leerplichtonderwijs: hun leerplicht eindigt of is al een tijd voorbij. De verschillen tussen de leerlingen voor wat de voorbije loopbaan (vertraging) en het toekomstperspectief (zoals aangegeven door het leerjaar) betreft, gaan dan ook gepaard met een grote variatie in de kans dat ze op het einde van het lopend schooljaar zonder kwalificatie weggaan uit het leerplichtonderwijs.

De leerlingen die er het best voorstaan zitten in het zesde leerjaar en worden achttien in het kalenderjaar waarin het lopend schooljaar eindigt: zij hebben geen vertraging opgelopen³² in hun schoolloopbaan en kunnen op het einde van het schooljaar een kwalificatie verwerven. Toch blijkt (Tabel 10 en Tabel 11) dat 4% van deze leerlingen niet slaagt én de keuze maakt geen extra jaar meer te besteden aan een nieuwe poging om het studiegetuigschrift te behalen: na de mislukking gaan ze weg uit het

³¹ Indien de leerling van koers verandert en overschakelt naar 'leren en werken' (DBSO of leercontract) dan is de lengte van het nog af te leggen traject minder voorspelbaar. Het is echter niet noodzakelijk korter: een klassiek leercontract neemt ook drie jaar tijd in beslag.

³² Het is mogelijk dat sommige leerlingen ooit een jaar vertraging hebben opgelopen, bijvoorbeeld in het eerste leerjaar van het lager onderwijs, en dit daarna weer hebben ingehaald, bijvoorbeeld door van het vijfde leerjaar van het lager onderwijs over te gaan naar het eerste leerjaar B van het secundair onderwijs. Het punt is dat ze 'netto' geen vertraging (meer) hebben ten opzichte van de meerderheid van hun leeftijdsgenoten.

leerplichtonderwijs. Het contrast met, bijvoorbeeld, de jongens en meisjes die drie jaar vertraging hebben in het vijfde leerjaar—dit zijn 20-jarigen, zij zitten nog in het leerplichtonderwijs in het tweede jaar na het einde van hun leerplicht—is groot: hun kans op het einde van het lopend schooljaar ongekwalificeerd weg te gaan uit het leerplichtonderwijs bedraagt respectievelijk 28% en 27%. Deze twee cellen—het zesde leerjaar zonder vertraging en het vijfde leerjaar met drie jaar vertraging—kunnen dienen als ankerpunten om twee deelgroepen af te bakenen in de tabel.

De eerste deelgroep—die verder aangeduid wordt met de letter ‘V’ van ‘vertraging’—bestaat uit de leerlingen met drie jaar vertraging in het vijfde leerjaar en de leerlingen die in een nog minder gunstige positie zitten. De deelgroep ‘V’ bestaat dus uit de leerlingen met drie of meer jaren vertraging in een vijfde, vierde of derde leerjaar. De negen cellen in kwestie zijn afgebakend in Tabel 12. Ze vormen een geheel door de hoge kansen op vroegtijdig schoolverlaten.

De tweede deelgroep—aangeduid met de letter ‘G’ van ‘gunstig’—bestaat uit de leerlingen van een zesde leerjaar die geen, één jaar of twee jaar vertraging hebben en de leerlingen van een vijfde leerjaar met één jaar vertraging. De vier cellen zijn eveneens aangeduid in Tabel 12. De kans dat deze leerlingen bij de eerste gelegenheid zonder kwalificatie wegggaan uit het leerplichtonderwijs is relatief gering: ze is kleiner dan of ligt in de buurt van de globale kans voor leerlingen van 18 en ouder in het BSO (zie Tabel 10 en Tabel 11). Toch is het percentage vroege schoolverlaters in die cellen nog verrassend groot, gezien de relatief gunstige positie die de leerlingen al bereikt hebben, na een loopbaan met tamelijk weinig schade (in termen van opgelopen vertraging).

Van de vier overblijvende gevallen—twee jaar vertraging in een vierde of vijfde leerjaar, drie of vier jaar vertraging in een zesde leerjaar—is het met de beschikbare gegevens niet gemakkelijk om te zeggen of ze dichter aansluiten bij groep ‘V’ dan bij deelgroep ‘G’. Het lijkt dan ook beter om ze te benoemen als een derde deelgroep ‘T’ (van ‘tussengroep’), eerder dan een volledige tweedeling te verwezenlijken door zonder veel grond de cellen aan ‘G’ of ‘V’ toe te wijzen.

Tabel 12. Kans op voortijdig schoolverlaten vanuit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens leerjaar en opgelopen vertraging (2007)—indeling

Vertra- ging	Jongens				Meisjes			
	Leerjaar				Leerjaar			
	3	4	5	6	3	4	5	6
0				4%				4%
1			12%	7%			13%	6%
2		24%	20%	14%		24%	17%	11%
3	45%	32%	28%	18%	43%	25%	27%	14%
4	46%	39%	29%	19%	37%	37%	25%	13%
5	43%	27%	30%		70%	50%	16%	

Een enkeling met 6 jaar vertraging in het derde leerjaar is niet getoond in de tabel.

Deelgroep 'V': grijs kader; deelgroep 'G': zwarte afbakening; deelgroep 'T': vier grijs ingekleurde cellen.

Deze verdeling in drie deelgroepen 'G', 'V' en 'T' van de leerlingen van 18 en ouder in het voltijds gewoon beroepsonderwijs blijkt ook verdedigbaar in de andere beschikbare kalenderjaren (2002 tot 2006). Dit wordt geïllustreerd in Tabel 13, voor de leerlingen van het schooljaar 2002–2003, met hun kansen op voortijdig schoolverlaten in 2003.

Tabel 13. Kans op voortijdig schoolverlaten vanuit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens leerjaar en opgelopen vertraging (2003)—indeling

Vertra- ging	Jongens				Meisjes			
	Leerjaar				Leerjaar			
	3	4	5	6	3	4	5	6
0				4%				3%
1			10%	6%			13%	5%
2		22%	16%	9%		23%	19%	7%
3	42%	31%	26%	11%	40%	22%	24%	20%
4	39%	20%	18%	23%	40%	33%	28%	10%
5	64%	50%	21%		20%	50%	29%	

Twee jongens en vijf meisjes met 6 jaar vertraging in het derde leerjaar zijn niet getoond in de tabel.

Het feit dat de groepenindeling van toepassing blijft in de opeenvolgende jaren, wil niet zeggen dat er niets verandert. In de volgende sectie wordt de evolutie van de kansen op voortijdig schoolverlaten beschreven. Om een inhoudelijk relevante en tegelijk beknopte beschrijving te verwezenlijken, verschuift de focus naar geaggregeerde resultaten voor 'G', 'V' en 'T' (in de plaats van de evolutie van elke combinatie van leerjaar en vertraging). De volgende sectie legt bovendien het verband tussen deze kansen en de bestaande indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom.

Omvang en evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom uit de verschillende delen van het voltijds gewoon beroepsonderwijs

De kans dat een leerling van 18 of ouder op het einde van het lopend schooljaar zonder een kwalificatie vertrekt uit het leerplichtonderwijs, is in Tabel 14 berekend voor de in de vorige sectie geïdentificeerde leerlinggroepen 'G', 'T' en 'V'. De tabel toont de evolutie van deze kansen tussen 2002 en 2007. De resultaten voor de jongens en meisjes apart zijn bovendien grafisch voorgesteld in Figuur 28.

Tabel 14. Kans^a op voortijdig schoolverlaten vanuit deelgroepen van het voltijds gewoon beroepsonderwijs

Kalender- jaar	Jongens			Meisjes			Samen		
	G	T	V	G	T	V	G	T	V
2002	6,7%	18,0%	33,0%	6,5%	20,4%	34,2%	6,6%	18,9%	33,5%
2003	7,1%	17,8%	31,8%	6,8%	20,5%	30,7%	6,9%	18,8%	31,4%
2004	6,9%	18,1%	30,9%	6,1%	18,9%	34,2%	6,6%	18,4%	32,2%
2005	7,8%	19,3%	30,3%	6,8%	19,7%	28,2%	7,3%	19,4%	29,5%
2006	9,6%	24,4%	36,4%	7,7%	21,9%	35,5%	8,7%	23,4%	36,1%
2007	8,9%	21,4%	34,7%	8,0%	19,7%	32,3%	8,5%	20,8%	33,8%

^a Aantal ongekwalificeerde schoolverlaters in kalenderjaar *k* uit de aangegeven deelgroep (G, T, of V) als percentage van de populatie in de deelgroep in het schooljaar dat eindigt in kalenderjaar *k*.

Het valt op dat deze kans op voortijdig schoolverlaten weinig verschilt tussen jongens en meisjes. Deze vaststelling is geldig voor de drie groepen 'G', 'T' en 'V'. Het is wel zo dat kans op voortijdig schoolverlaten in de groep 'G' systematisch wat kleiner is voor de meisjes dan voor de jongens. Daarnaast toont Figuur 28, in deze korte tijdreeks, een toename van de kans op voortijdig schoolverlaten in de groep 'G', die bestaat uit leerlingen met een gunstige positie in termen van wat vooraf ging (zoals gemeten door de vertraging) en wat nog voor de boeg ligt (volgens het bereikte leerjaar).³³

Die eerste vaststelling betekent dat jongens en meisjes niet veel verschillen in de manier waarop ze in de eindfase beslissen over blijven studeren in het leerplichtonderwijs. Het is in de relatieve frequentie waarmee ze in een gegeven eindpositie terechtkomen, dus in de voorafgaande loopbaan, dat de seksen van elkaar verschillen. Dat wordt duidelijk in Tabel 15, waar de verdeling van de leerlingen van 18 en ouder in het voltijds gewoon beroepsonderwijs over de drie groepen 'G', 'T' en

³³ Voor de groep 'V' is het moeilijker om een trend te identificeren: de kansen schommelen veel sterker, omdat het over veel minder leerlingen gaat.

‘V’ is weergegeven³⁴, per sekse en als functie van het (kalender)jaar. De evolutie van de verdeling per sekse is ook voorgesteld in Figuur 29.

Tabel 15. Verdeling van de jongeren die het voltijds gewoon beroepsonderwijs mogen verlaten over de drie deelgroepen^a

Kalender- jaar	Jongens			Meisjes			Samen		
	G	T	V	G	T	V	G	T	V
2002	72,9%	20,7%	6,3%	79,0%	15,7%	5,3%	75,7%	18,4%	5,9%
2003	73,1%	20,1%	6,7%	79,6%	15,1%	5,3%	76,0%	17,9%	6,1%
2004	72,3%	20,3%	7,5%	78,9%	15,3%	5,9%	75,2%	18,1%	6,8%
2005	72,1%	20,5%	7,4%	78,3%	15,8%	5,9%	74,8%	18,4%	6,8%
2006	72,8%	19,8%	7,4%	77,6%	16,1%	6,3%	74,9%	18,2%	6,9%
2007	72,0%	20,5%	7,5%	77,1%	16,5%	6,4%	74,2%	18,8%	7,0%

^a De drie deelgroepen G, T, en V in het aangegeven kalenderjaar k vormen samen de populatie die (1) in het schooljaar dat eindigt in het kalenderjaar k in het voltijds gewoon beroepsonderwijs zit en (2) in kalenderjaar k 18 of ouder wordt.

Tabel 15 en Figuur 29 tonen dat de drie deelgroepen sterk van elkaar verschillen in omvang. De fractie leerlingen in een problematische positie (deelgroep ‘V’) is gelukkig vrij beperkt. Driekwart van de leerlingen van 18 en ouder in het voltijds gewoon beroepsonderwijs tot het zesde leerjaar bevindt zich in een eerder gunstige positie (deel groep ‘G’). De verdeling van de leerlingen over de drie groepen is eerder stabiel; bij de meisjes is er wel een lichte afname van de fractie in deelgroep ‘G’. Anderzijds is het duidelijk dat nog steeds een iets grotere fractie van de meisjes een gunstige positie (‘G’) bereikt en dat vooral de tussengroep (‘T’) minder groot is bij de meisjes dan bij de jongens.

De omvang³⁵ van de ongekwalificeerde uitstroom uit een deelgroep ‘G’, ‘T’ of ‘V’ is het product van de twee genoemde factoren: de kans op ongekwalificeerd uitstromen uit de deelgroep en het relatief gewicht van de deelgroep. De kans dat een leerling uit groep ‘G’ voortijdig weggaat is relatief klein; maar het aantal leerlingen in een dergelijke positie is groot. De fractie leerlingen in de zeer ongunstige posities (groep ‘V’) daarentegen is klein, maar de kans dat een leerling in zo’n positie bij de eerste gelegenheid zonder kwalificatie vertrekt is groot. Het resultaat van deze balans is te vinden in Tabel 16 en Figuur 30.³⁶

³⁴ De deelgroepen ‘G’, ‘T’ en ‘V’ vormen een partitie, dat wil zeggen: de som van de drie percentages van de verdeling is telkens 100%.

³⁵ ... als percentage van de populatie (per sekse) van 18 of ouder in de leerjaren drie, vier, vijf en zes van het voltijds gewoon beroepsonderwijs ...

³⁶ We hebben deze redenering hier geformuleerd en de berekening uitgevoerd voor de drie groepen ‘G’, ‘T’ en ‘V’. Het is echter ook mogelijk deze methode toe te passen per combinatie van leerjaar en vertraging. Dit levert een gedetailleerde matrix van componenten op; het materiaal wordt dan natuurlijk erg omvangrijk, zeker als men de evolutie van de componenten wil bekijken.

Tabel 16. Componenten van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens herkomst^a—percentages van de populatie in het BSO die 18 of ouder wordt

Kalender- jaar	Jongens			Meisjes			Samen		
	G	T	V	G	T	V	G	T	V
2002	4,9%	3,7%	2,1%	5,1%	3,2%	1,8%	5,0%	3,5%	2,0%
2003	5,2%	3,6%	2,1%	5,4%	3,1%	1,6%	5,3%	3,4%	1,9%
2004	5,0%	3,7%	2,3%	4,8%	2,9%	2,0%	4,9%	3,3%	2,2%
2005	5,6%	3,9%	2,3%	5,3%	3,1%	1,7%	5,5%	3,6%	2,0%
2006	7,0%	4,8%	2,7%	6,0%	3,5%	2,2%	6,5%	4,3%	2,5%
2007	6,4%	4,4%	2,6%	6,2%	3,3%	2,1%	6,3%	3,9%	2,4%

^a Deelgroepen G, T of V van het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

Elk van de drie deelgroepen ‘G’, ‘T’ en ‘V’ levert een beduidende bijdrage aan de ongekwalificeerde uitstroom. Maar de component vroege schoolverlaters vanuit de gunstige posities (‘G’) is telkens de grootste (Tabel 16). Bij de jongens dragen de drie componenten bij tot de toename van de ongekwalificeerde uitstroom (Figuur 30). De component van de ongekwalificeerde uitstroom vanuit een gunstige positie (‘G’) neemt zowel bij de meisjes als bij de jongens toe. Die component verschilt ook nauwelijks tussen jongens en meisjes.

Tabel 17. Kans dat leerlingen dat leerlingen die 18 of ouder worden het leerplichtonderwijs verlaten

Kalender- jaar	BSO		Leerplicht- onderwijs	
	J	M	J	M
1999			61,3%	70,2%
2000			61,6%	70,7%
2001			62,0%	71,0%
2002	56,8%	61,9%	61,7%	69,9%
2003	56,6%	63,3%	60,8%	70,2%
2004	56,1%	61,8%	61,0%	69,9%
2005	56,0%	61,3%	61,8%	70,0%
2006	58,4%	61,7%	62,4%	70,4%
2007	56,7%	60,5%	62,7%	70,4%

J = jongens; M = meisjes.

In rapport SSL/OD1/2009.25 is de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar uitgedrukt als een percentage van het totaal aantal schoolverlaters in dat jaar. In het voorliggend rapport is een gelijkaardige indicator berekend voor het voltijds gewoon beroepsonderwijs, die het aantal vroege schoolverlaters uit het BSO uitdrukt als een percentage van de stroom schoolverlaters uit het BSO (zie Tabel 9 en Figuur 7). De componenten in Tabel 16 zijn verschillend omdat ze de ongekwalificeerde uitstroom uitdrukken als een fractie van de populatie van 18 of ouder in het BSO in het

voorafgaand schooljaar. Ze kunnen echter eenvoudig omgerekend worden naar percentages van de stroom schoolverlaters, via de percentages (kansen) in het linkerblok van Tabel 17.

De belangrijkste vaststelling uit Tabel 17 is dat deze kansen van 18-jarigen en ouderen om het onderwijs te verlaten stabiel zijn. Ten tweede blijkt, niet onverwacht, dat de leerlingen van 18 en ouder in het voltijds gewoon beroepsonderwijs trager uitstromen dan in het geheel van het leerplichtonderwijs en dat de meisjes sneller uitstromen dan de jongens. Het resultaat van de omzetting van de componenten in Tabel 17 naar componenten van de uitstroom is voorgesteld in Tabel 18 en in Figuur 31.

Tabel 18. Componenten van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens herkomst^a—percentages van de stroom schoolverlaters uit het BSO

Kalender- jaar	Jongens				Meisjes			
	G	T	V	G+T+V ^b	G	T	V	G+T+V ^b
2002	8,6%	6,6%	3,7%	18,9%	8,3%	5,2%	2,9%	16,4%
2003	9,2%	6,4%	3,8%	19,3%	8,5%	4,9%	2,6%	16,0%
2004	8,9%	6,5%	4,1%	19,5%	7,8%	4,7%	3,2%	15,7%
2005	10,0%	7,0%	4,0%	21,1%	8,7%	5,1%	2,7%	16,5%
2006	12,0%	8,3%	4,6%	24,9%	9,7%	5,7%	3,6%	19,1%
2007	11,3%	7,7%	4,6%	23,6%	10,2%	5,4%	3,4%	19,0%

^a Deelgroepen G, T of V van het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

^b Dit is de indicator van de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar voor het BSO; zie Tabel 9 en Figuur 7.

Tabel 18 splitst de eerder in dit rapport besproken indicator van de ongekwalificeerde uitstroom uit het BSO in drie stukken, volgens de herkomst van de leerlingen uit de deelgroepen ‘G’, ‘T’ of ‘V’. Door de stabiliteit van de omzettingfactoren (Tabel 17) is het verloop van de evolutiecurven in Figuur 31 nagenoeg gelijkvormig aan de curven in Figuur 30. Doordat de meisjes van 18 en ouder sneller wegstromen uit het BSO, is het verschil tussen de percentages van de jongens en de meisjes wel groter in de nieuwe voorstelling.

Tenslotte kunnen de componenten van de ongekwalificeerde uitstroom vanuit de deelgroepen ‘G’, ‘T’ en ‘V’ ook vertaald worden naar percentages van de totale stroom schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs. Dat gebeurt via het gewicht van het BSO in de stroom schoolverlaters, zoals gerapporteerd in Tabel 7 en Figuur 5. Het resultaat kan men aflezen in Tabel 19 en Figuur 32.

Tabel 19. Componenten van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs volgens herkomst^a—percentages van de stroom schoolverlaters uit het leerplichtonderwijs

Kalender- jaar	Jongens				Meisjes			
	G	T	V	G+T+V ^b	G	T	V	G+T+V ^b
2002	2,0%	1,5%	0,9%	4,4%	1,9%	1,2%	0,7%	3,7%
2003	2,2%	1,5%	0,9%	4,6%	1,9%	1,1%	0,6%	3,6%
2004	2,1%	1,6%	1,0%	4,7%	1,7%	1,0%	0,7%	3,4%
2005	2,4%	1,7%	0,9%	5,0%	1,9%	1,1%	0,6%	3,5%
2006	2,9%	2,0%	1,1%	6,1%	2,1%	1,2%	0,8%	4,1%
2007	2,7%	1,8%	1,1%	5,6%	2,1%	1,1%	0,7%	4,0%

^a Deelgroepen G, T of V van het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

^b Dit is de component van het BSO in de ongekwalificeerde uitstroom per kalenderjaar; zie Tabel 5 en Figuur 4.

Doordat het BSO minder belangrijk is bij de meisjes dan bij de jongens (Figuur 5) is de ‘gap’ tussen jongens en meisjes groter in de percentages van Tabel 19 dan in Tabel 18. Bovendien zorgt het afnemende belang van het BSO bij de meisjes ervoor dat de component van de ongekwalificeerde uitstroom van de meisjes uit de groep ‘G’, uitgedrukt als percentage van de totale uitstroom van vrouwelijke schoolverlaters, nog maar heel weinig toeneemt in de loop van de jaren.

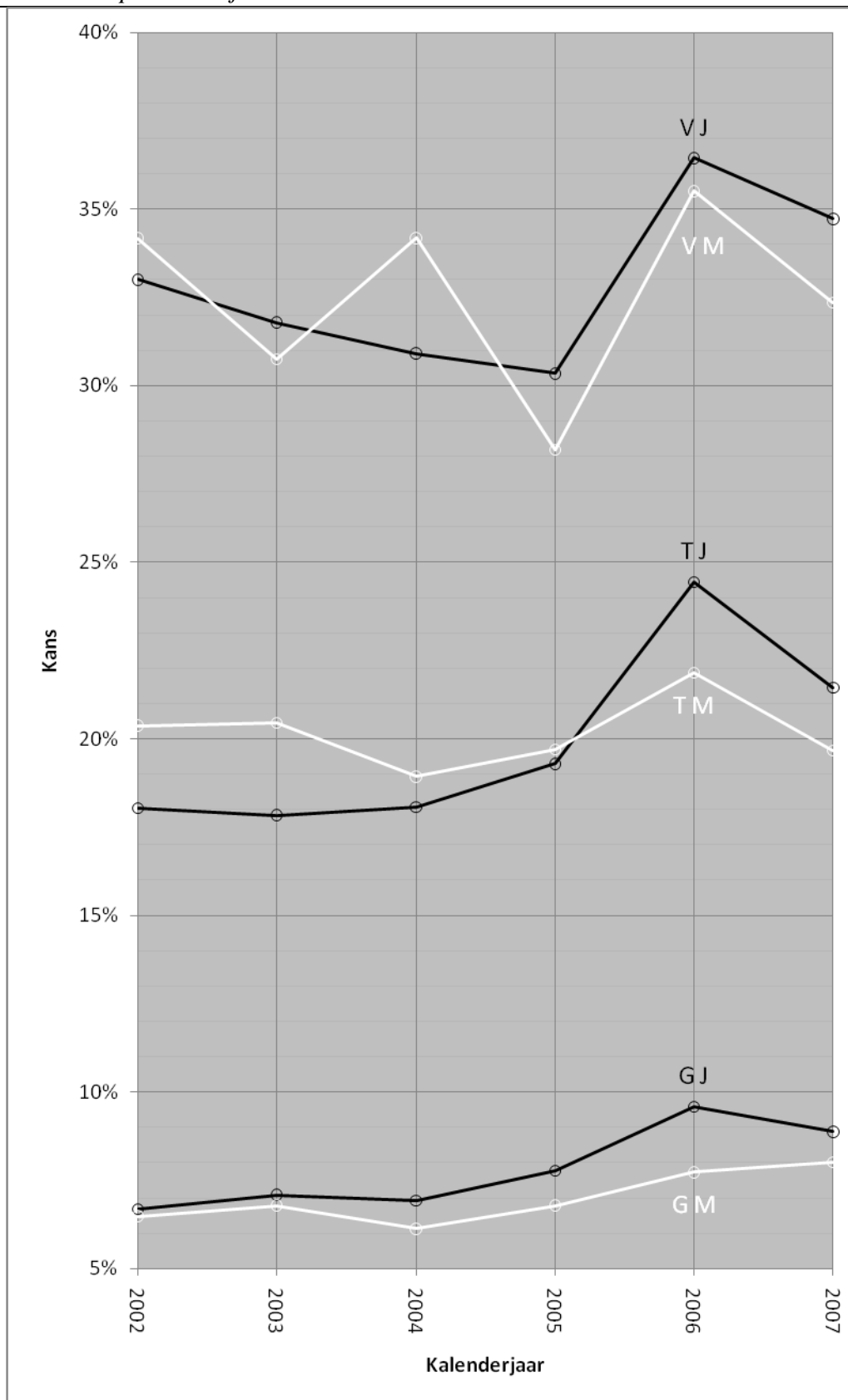
Conclusie

Met behulp van een kleine set stroomgegevens uit de administratieve databases van het Departement Onderwijs is het mogelijk gebleken de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs te berekenen en te verdelen volgens het leerjaar en de opgelopen vertraging in de eindpositie van de leerling. Via het verdelingspatroon volgens deze parameters suggereren de data een indeling van het voltijds gewoon beroepsonderwijs.

Die indeling kan een vertrekpunt vormen voor een gedifferentieerd beleid met betrekking tot het voortijdig schoolverlaten. Deze laatste suggestie wordt uitgewerkt in de volgende sectie van dit rapport.

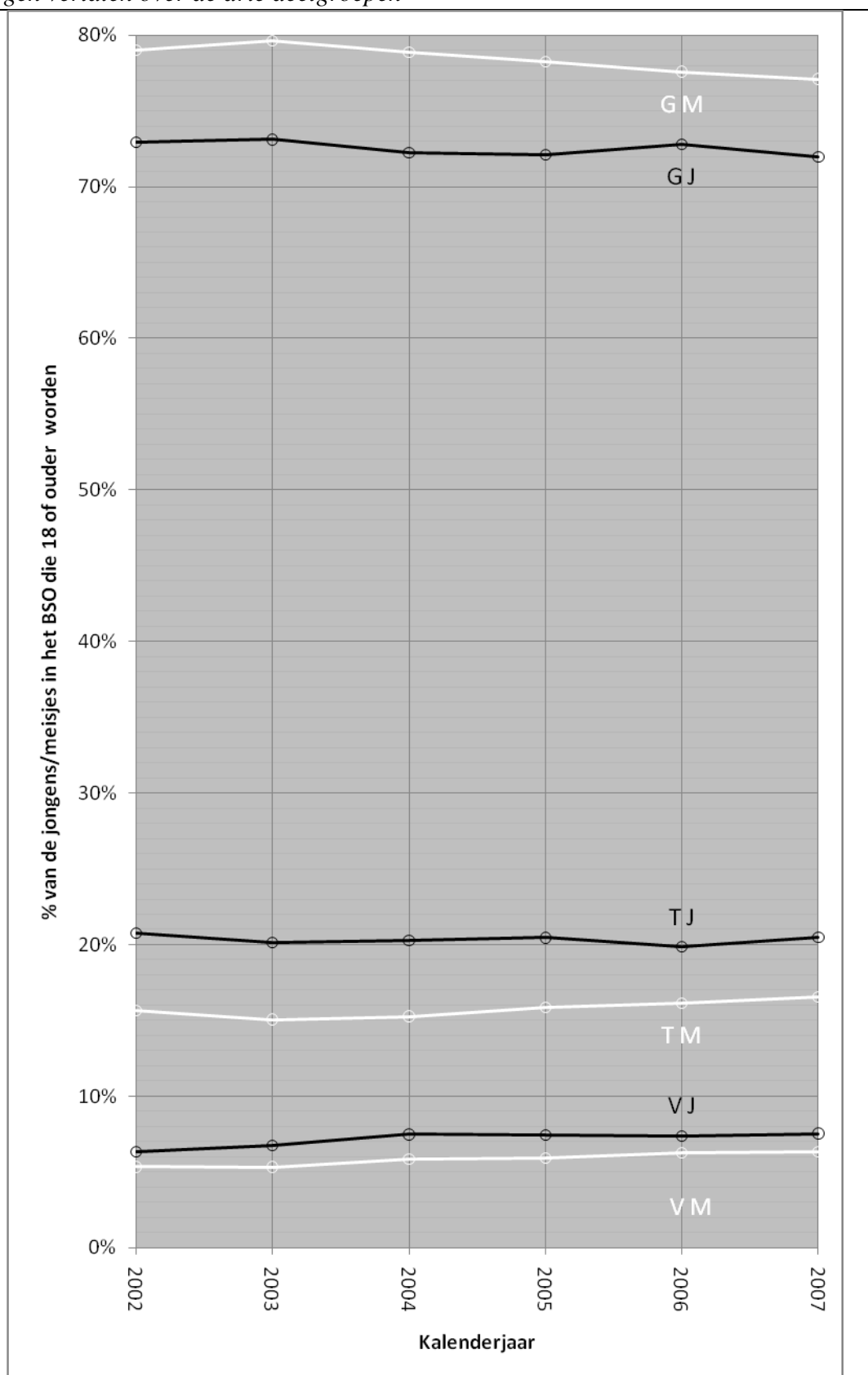

Figuur 28. Kans op voortijdig schoolverlaten vanuit deelgroepen van het voltijds gewoon beroepsonderwijs

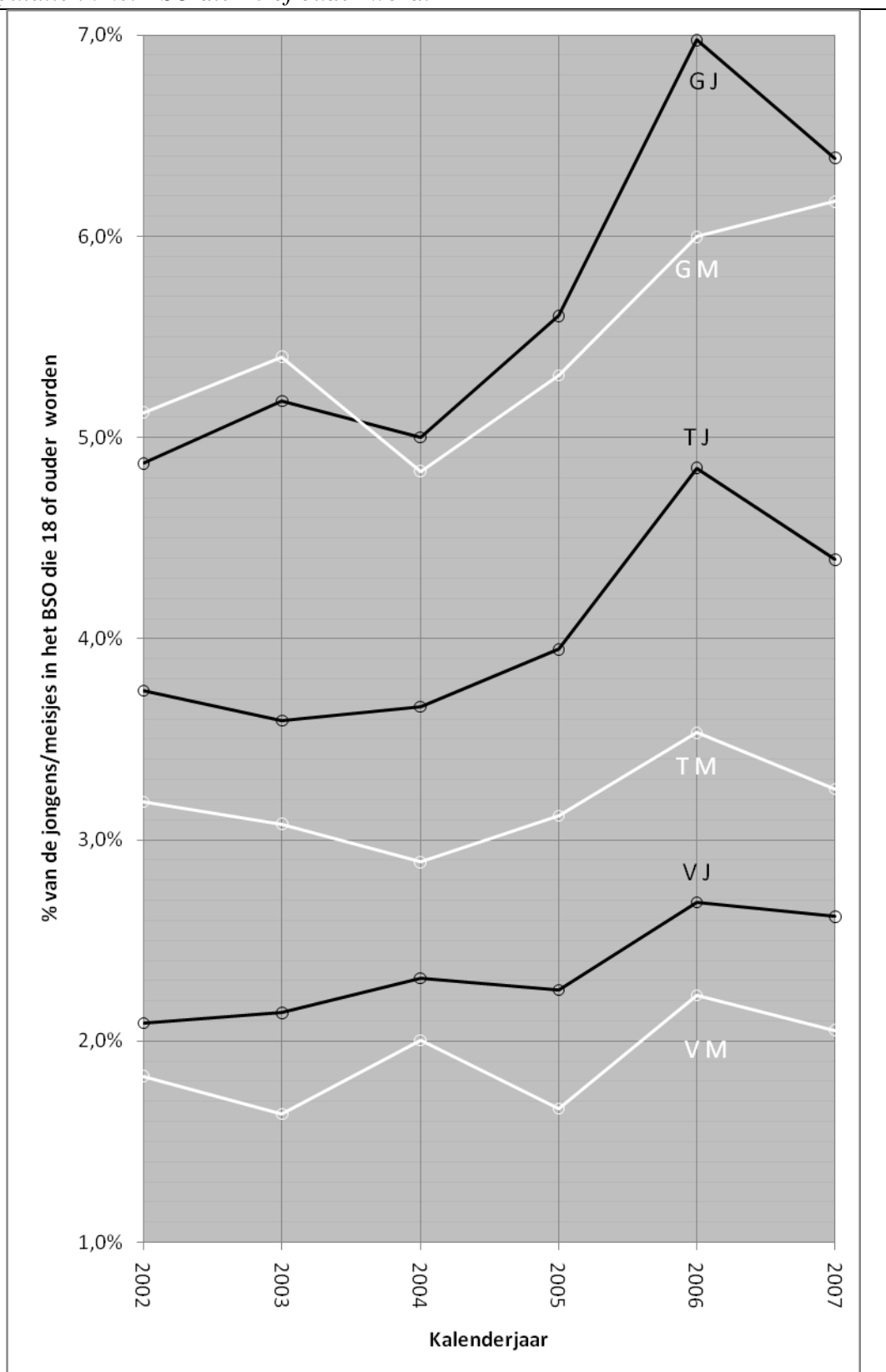
J = jongens; M = meisjes. G = leerlingen met een gunstige positie; V = leerlingen met veel vertraging; T = tussengroep (zie tekst).

Figuur 29. Verdeling van de jongeren die het voltijds gewoon beroepsonderwijs mogen verlaten over de drie deelgroepen

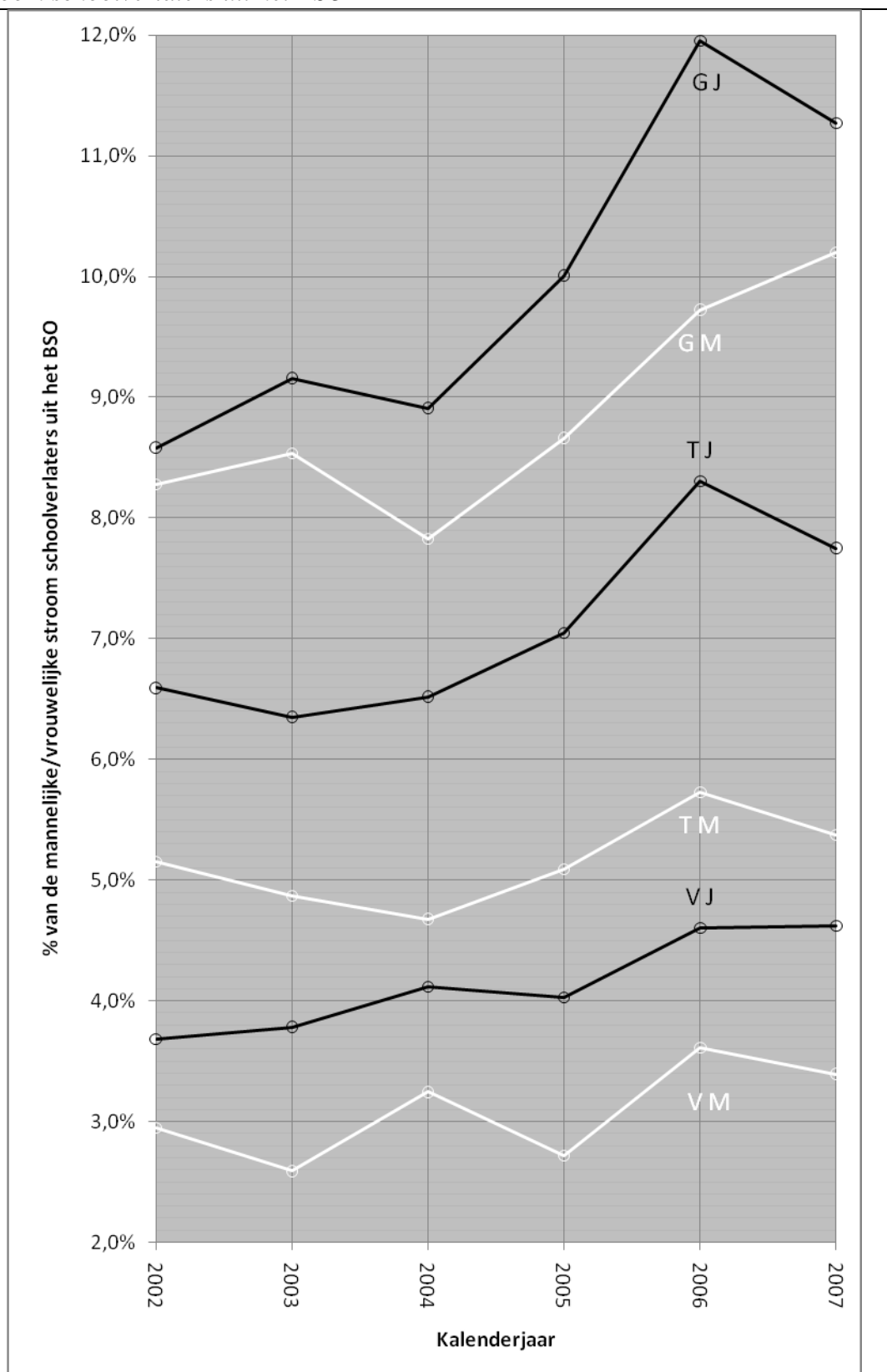
J = jongens; M = meisjes. G = leerlingen met een gunstige positie; V = leerlingen met veel vertraging; T = tussengroep (zie tekst).

Figuur 30. Componenten volgens herkomst van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs—als percentage van de mannelijke/vrouwelijke populatie in het BSO die 18 of ouder wordt

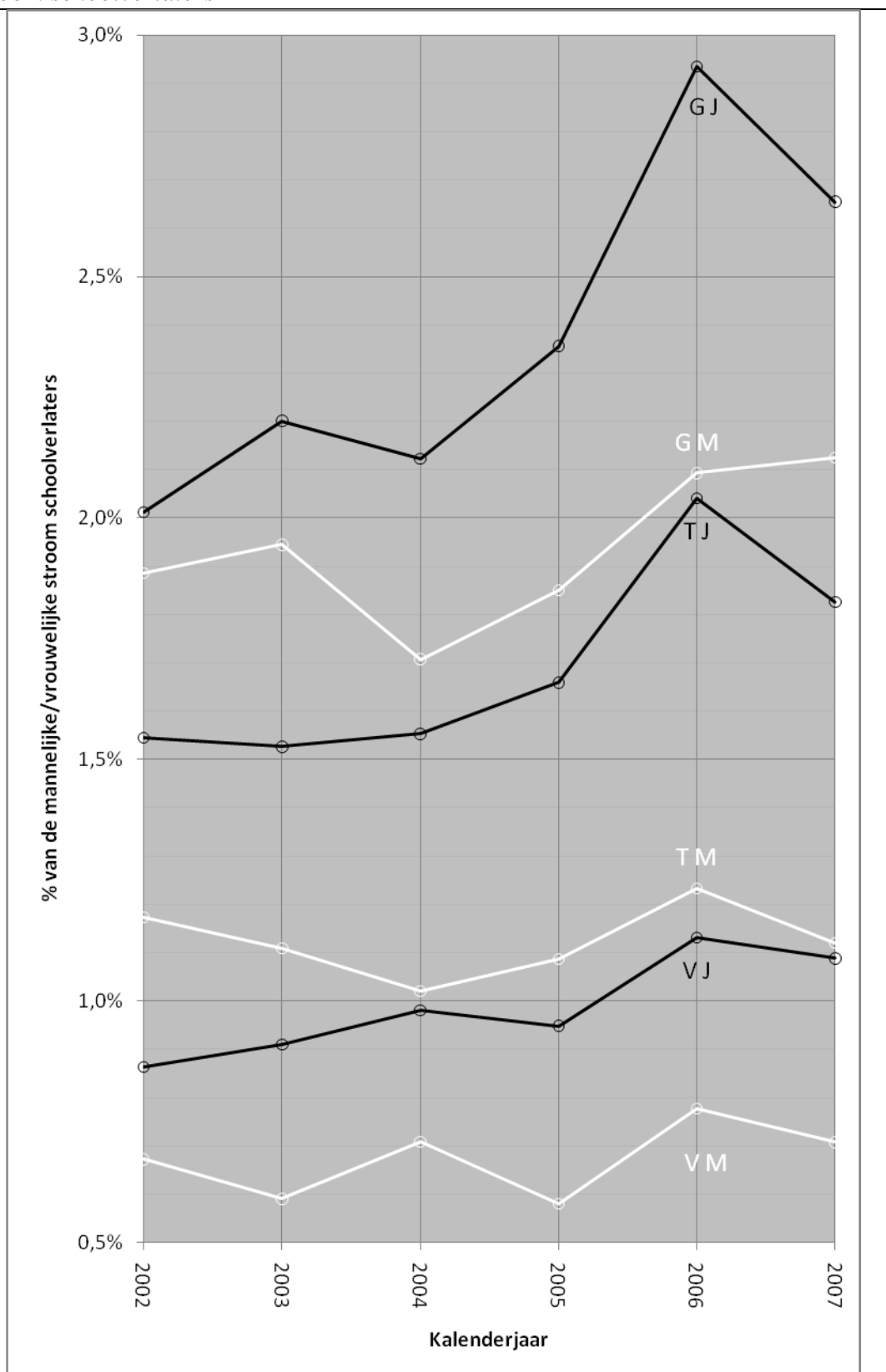
J = jongens; M = meisjes. G = leerlingen met een gunstige positie; V = leerlingen met veel vertraging; T = tussengroep (zie tekst).

Figuur 31. Componenten volgens herkomst van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs—als percentage van de mannelijke/vrouwelijke stroom schoolverlaters uit het BSO

J = jongens; M = meisjes. G = leerlingen met een gunstige positie; V = leerlingen met veel vertraging; T = tussengroep (zie tekst).

Figuur 32. Componenten volgens herkomst van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs—als percentage van de mannelijke/vrouwelijke stroom schoolverlaters

J = jongens; M = meisjes. G = leerlingen met een gunstige positie; V = leerlingen met veel vertraging; T = tussengroep (zie tekst).

Een gedifferentieerd beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs—suggesties

In een vorige sectie is het verband beschreven tussen de door een leerling van het voltijds gewoon beroepsonderwijs opgelopen vertraging, de nog af te leggen weg (dat wil zeggen: zijn/haar leerjaar) en de kans dat de leerling op het einde van het lopend schooljaar het leerplichtonderwijs zonder een kwalificatie verlaat. Uit die analyse komt duidelijk naar voor dat de vroege schoolverlaters geen uniforme groep vormen, zelfs niet binnen het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Beleidsmakers die zoeken naar efficiënte oplossingen voor de problemen van vroege schoolverlaters of jongeren die het risico lopen het onderwijs voortijdig te verlaten, moeten daar rekening mee houden.

De gegevens suggereren de afbakening van twee sterk verschillende deelgroepen onder de vroege schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs. De eerste deelgroep (G: “Gunstig”) bestaat uit schoolverlaters die zonder kwalificatie weggaan, ondanks een eerder gunstige eindsituatie—dat wil zeggen: ze zijn zonder al te veel vertraging ver gevorderd in het beroepsonderwijs. De tweede deelgroep (V: “Vertraagd”) van ongekwalificeerde schoolverlaters gaat weg uit een positie waarin ze al erg veel vertraging hebben opgelopen en nog ver van een kwalificatie staan. Tenslotte is het van een aantal combinaties van leerjaar en vertraging niet duidelijk bij welke van die twee groepen ze het best passen. De vroege schoolverlaters met een dergelijke eindpositie zitten in een derde deelgroep (T: “Tussengroep”).

De afbakening van de groepen G en V vormt mogelijk een basis voor een efficiënt beleid met betrekking tot de vroege schoolverlaters uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Hieronder formuleren we een aantal suggesties die de discussie over een gedifferentieerde aanpak van deze twee doelgroepen kunnen voeden. We doen geen uitspraak over de vraag of de tussengroep meer aansluit bij de gunstig geplaatste groep dan bij de sterk vertraagde groep of eventueel een eigen benadering vereist. Waarschijnlijk richt het beleid zich in een eerste fase ook het best op doelgroepen met een duidelijk profiel.

Tenslotte wijzen we er op dat dergelijke doelgroepen wellicht ook kunnen geïdentificeerd worden in de andere delen (ASO, TSO, DBSO, ...) van het leerplichtonderwijs.

De vroege schoolverlaters vanuit een eerder gunstige positie in het voltijds gewoon beroepsonderwijs (doelgroep G)—suggesties voor een beleid

Het gaat hier over ongekwalificeerde schoolverlaters die vertrekken vanuit een zesde leerjaar waarin ze geen of hoogstens twee jaar vertraging hadden; of vanuit een vijfde leerjaar met slechts één jaar vertraging. Deze leerlingen zijn dicht bij een kwalificatie—namelijk: het met succes afronden van het zesde leerjaar. Bovendien is hun voorbije loopbaan, in de mate dat de opgelopen vertraging als een maatstaf kan dienen, zonder al te grote problemen verlopen.

Gezien de gunstige eindpositie van deze leerlingen, verrast de omvang van deze component van de ongekwalificeerde uitstroom. Deze vroege schoolverlaters vormen ongeveer de helft van de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Bovendien draagt deze groep bij tot de toename van de ongekwalificeerde uitstroom over de kalenderjaren heen.

Anderzijds suggereert de relatief gunstige situatie van deze jongeren dat maatregelen die hen aanmoedigen om de relatief korte weg naar een kwalificatie toch nog af te leggen en die het overblijvend traject aantrekkelijker maken, een impact zouden kunnen hebben. Hoe zouden dergelijke maatregelen eruit kunnen zien?

Eén van de vaststellingen uit dit rapport is dat de kans op ongekwalificeerd uitstromen van leerlingen van 19 en ouder ongunstig is geëvolueerd. De optie om jongeren er eenvoudig toe aan te zetten (of te verplichten) langer in het leerplichtonderwijs te blijven, lijkt daardoor niet veelbelovend.

Een blik op twee groepen van leeftijdsgenoten van de vroege schoolverlaters wijst misschien een andere weg aan. De eerste, omvangrijke, groep bestaat uit de jongeren die klaarstaan om in het hoger onderwijs te starten of er al studeren. Zij komen terecht een systeem van onderwijs dat de oude rigiditeit van de jaarprogramma's heeft losgelaten en zeer flexibel werkt met credits, individuele programma's, ... die een individueel studietempo toelaten. De tweede groep wordt gevormd door het relatief kleine maar sterk groeiende aantal jongeren—18- tot 22-jarigen—dat in het

tweekansonderwijs studeert.³⁷ Ook zij hebben gekozen voor een meer flexibele vorm van onderwijs.

Het beleid zou kunnen werken aan een systeem om jongeren uit deze doelgroep—die de leeftijd hebben bereikt waarop hun leerplicht eindigt en die een relatief gunstige positie hebben bereikt in het voltijds gewoon beroepsonderwijs—de mogelijkheid te bieden om het resterende weg naar een kwalificatie in een meer flexibele setting af te leggen. De leerling zou een duidelijk afgebakend en individueel aangepast traject aangeboden moeten krijgen, dat kan afgewerkt worden terwijl hij/zij al actief is op de arbeidsmarkt.

Het uitwerken van een zo'n systeem vereist wellicht een inbreng van zowel het tweedekansonderwijs als het leerplichtonderwijs. Locaties waar secundaire beroepsscholen op dit moment al faciliteiten delen met centra voor volwassenenonderwijs vormen mogelijk een geschikt eerste proefterrein voor een dergelijk initiatief.

De ongekwalificeerde schoolverlaters vanuit een zeer ongunstige positie in het voltijds gewoon beroepsonderwijs (doelgroep V)—suggesties voor een beleid

Deze vroege schoolverlaters komen uit het vijfde, vierde of derde leerjaar en hebben minstens drie jaar vertraging. Zij hebben een problematische schoolcarrière achter de rug en zijn nog vrij ver verwijderd van een kwalificatie; de kans dat ze ongekwalificeerd weggaan op het einde van het schooljaar is dan ook groot. De problematiek van deze leerlingen roept in essentie twee verschillende vragen op. Ten eerste: “hoe zijn ze in deze ongunstige situatie terechtgekomen?”; en ten tweede: “wat nu?”.

De eerste vraag verwijst naar de voorgeschiedenis van deze leerlingen, in de kleuterklas, in het gewoon of buitengewoon lager onderwijs en in het secundair onderwijs. De vraag naar beleidsmaatregelen die zouden kunnen vermijden dat leerlingen tijdens hun loopbaan een vertraging van drie of meer jaar kunnen oplopen, raakt aan al die onderdelen van het onderwijssysteem en valt buiten het kader van dit rapport.

---

³⁷ Zie pp. 169-176 in: Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2010). *Vroege schoolverlaters in Vlaanderen. Evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom tot 2007*. Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. OD1/2009.25. Zie <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

De tweede vraag kan concreter geformuleerd worden: “heeft een verder verblijf in het leerplichtonderwijs nog zin voor deze jongeren?”. Veertig procent van de 18-jarige jongens in het derde leerjaar—dit zijn leerlingen met drie jaar vertraging in hun onderwijsloopbaan—verlaat het leerplichtonderwijs op het einde van het schooljaar in kwestie, uiteraard zonder een kwalificatie. Dat betekent ook dat 60% van die groep in het leerplichtonderwijs blijft (in het vierde leerjaar, opnieuw in het derde leerjaar of in een deeltijds systeem). Men kan zich afvragen of dat wel de meest zinvolle keuze is. Die vraag mag gesteld worden voor de gehele categorie van leerlingen met aanzienlijke vertraging.

Hoeveel leerlingen van het derde, vierde of vijfde leerjaar die drie of meer jaren vertraging hebben, behalen ooit (na één of meer extra jaren) een kwalificatie via het leerplichtonderwijs, en volgens welk verder carrièrepad? Als blijkt dat (bepaalde categorieën van) leerlingen met aanzienlijke vertraging nog weinig kans maken om ooit een kwalificatie te verwerven via het leerplichtonderwijs, dan zou de overheid kunnen overwegen deze jongeren op andere manieren te steunen om een plaats te vinden op de arbeidsmarkt. Het is denkbaar dat leerlingen die ongekwatificeerd uitstromen maar snel een eenvoudige eerste job vinden uiteindelijk, via de concrete leerschool van het werken zelf, sterker voor de dag komen op de arbeidsmarkt dan leerlingen die vanuit dezelfde problematische positie in het leerplichtonderwijs verder blijven proberen om een kwalificatie te verwerven. Het is, met ander woorden, niet a priori uit te sluiten dat de vroege schoolverlaters in dit geval gelijk hebben en dat vanuit een dergelijke uitgangpositie blijven de minder gunstige optie is.

Een tweede overweging wijst op de noodzaak om aan meerderjarige jongeren met een zeer grote vertraging een alternatief te bieden voor eenvoudig verderdoen in het leerplichtonderwijs. Men kan zich immers afvragen of het wel haalbaar is om volwassen leerlingen te integreren in klassen die (in een derde of vierde leerjaar) bedoeld zijn voor 14- en 15-jarigen.

Een ondersteunend beleid zou er dan in kunnen bestaan dat de overheid het aanbod van eenvoudige startersjobs in kaart brengt en dit aanbod zeer actief presenteert aan de specifieke doelgroep, als alternatief voor een kansloos geworden schoolloopbaan. Een dergelijk initiatief zou de indicatoren van de ongekwatificeerde uitstroom natuurlijk niet doen dalen. Maar dat is niet belangrijk als men wél dichter komt bij de

eigenlijke doelstelling, namelijk dat iedereen een aanvaardbare kans krijgt om het waar te maken op de arbeidsmarkt.

Het potentieel van administratieve stroomgegevens in de ontwikkeling en ondersteuning van een beleid over voortijdig schoolverlaten

De resultaten in dit rapport over de vroege schoolverlaters uit het beroepsonderwijs zijn gebaseerd op een kleine dataset geselecteerd uit de administratieve stroomgegevens van het Departement Onderwijs. Ze geven onder meer aan hoe zwaar het voltijds gewoon beroepsonderwijs weegt in het geheel van de ongekwalificeerde uitstroom, ze beschrijven de evolutie van de leeftijdsstructuur van de stroom vroege schoolverlaters en ze bieden aanwijzingen voor de selectie van doelgroepen in het beroepsonderwijs om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Naast hun inhoudelijke relevantie zijn deze resultaten ook van belang in een ruimer kader: ze vormen een test van de kwaliteit en het nut van administratieve stroomgegevens in de analyse van de ongekwalificeerde uitstroom. De stroomdata doorstaan deze test: de resultaten zijn op allerlei punten—verschillen tussen jongens en meisjes, verhouding van het beroepsonderwijs tot het geheel, uitstroomtempo, verband tussen voortijdig schoolverlaten en vertraging, ...—plausibel en consistent met wat we weten over het beroepsonderwijs.

De administratieve databanken van het Departement Onderwijs bevatten een grote hoeveelheid ‘stroomgegevens’, dat wil zeggen: gegevens over leerlingen die betrekking hebben op twee opeenvolgende schooljaren. Ze worden tot nu toe maar in beperkte mate benut.³⁸ De demonstratie van hun kwaliteit in het voorliggend rapport opent perspectieven op een verdere ontsluiting van deze goedkope en tegelijk inhoudelijk rijke bron van informatie. Dit hoofdstuk biedt een kleine catalogoog van mogelijke toepassingen. De volgende toepassingen komen aan bod:

Vroege schoolverlaters uit het technisch onderwijs, het deeltijds beroepsonderwijs, het algemeen secundair onderwijs, ...—Op zoek naar bijkomende doelgroepen voor een beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters (p. 82)

Een basisgegeven over de impact van het GOK-beleid op voortijdig schoolverlaten (p. 82)

Regionale indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom (p. 84)

Beleidsgerichte indicatoren uit leerlingenstromen binnen regio's van het Vlaams secundair onderwijs (p. 86)

---

³⁸ De volgende studie is een ander voorbeeld van het gebruik van bepaalde stroomgegevens: Departement Onderwijs (2006). *Zittenblijven, schoolse vertraging en slaagcijfers in het Vlaams onderwijs*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs.

Feedback aan individuele scholen—de ongekwalificeerde uitstroom per school (p. 87) Elke van deze vijf voorstellen kan een bijdrage leveren aan het beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters. De vierde toepassing, die als doel heeft informatie over de rol van de regionale ‘markt’ van secundaire scholen toegankelijk te maken, heeft een ruimere betekenis—bijvoorbeeld als instrument voor het opvolgen van de impact van een hervorming van het secundair onderwijs. Die toepassing is dan ook het onderwerp van een uitgebreider onderzoeksvorstel dat opgenomen is als bijlage (p. 89).

Vroege schoolverlaters uit het technisch onderwijs, het deeltijds beroepsonderwijs, het algemeen secundair onderwijs, ...—Op zoek naar bijkomende doelgroepen voor een beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters

Door de ongekwalificeerde uitstroom uit het voltijds gewoon beroepsonderwijs in te delen volgens de leeftijd en de opgelopen vertraging, was het mogelijk twee duidelijk verschillende doelgroepen voor het beleid met betrekking tot vroege schoolverlaters af te bakenen (p. 61). Dat is wellicht het belangrijkste resultaat van dit rapport. Het kon niet verwezenlijkt worden zonder een kleine dataset van stroomgegevens uit de administratieve databases van het Departement Onderwijs in de analyse te betrekken. De afbakening van de doelgroepen biedt—zoals geïllustreerd in het vorige hoofdstukje (p. 75)—concrete aanknopingspunten voor het formuleren van beleidsmaatregelen.

In deze beperkte demonstratiestudie is er slechts een fragment van de relevante stroomdata betrokken. De studie blijft beperkt tot het voltijds gewoon beroepsonderwijs. Met gelijkaardige gegevens en een parallelle analyse kunnen ongetwijfeld ook interessante doelgroepen van vroege schoolverlaters geïdentificeerd worden in de andere delen van het leerplichtonderwijs. Dat is de meest voor de hand liggende uitbreiding van het voorliggend onderzoek.

Een basisgegeven over de impact van het GOK-beleid op voortijdig schoolverlaten

Het beleid inzake ‘gelijke onderwijskansen’ (GOK) heeft meerdere facetten. Eén ervan bestaat uit een ondersteuningspakket voor ‘GOK-scholen’ in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. Met behulp van stroomgegevens uit de administratieve databases is het mogelijk dit onderdeel van het GOK-beleid te bekijken vanuit de problematiek van het ‘voortijdig schoolverlaten’.

De deelgroep van scholen mét ondersteuning (in de tweede en derde graad) in de eerste twee GOK-cycli, bijvoorbeeld, kan vergeleken worden met de verzameling scholen zonder deze ondersteuning.³⁹ Men zou ook meerdere groepen van scholen kunnen onderscheiden, volgens het relatief belang van de GOK-middelen in hun budget. Het vergelijkingscriterium is de tijdreeks van de ongekwalificeerde uitstroom in de jaren 2002, 2003, ... Het geheel van de jaarlijkse ongekwalificeerde uitstroom in de groep scholen mét ondersteuning wordt vergeleken met de totale ongekwalificeerde uitstroom in de groep scholen zonder GOK-status.^{40 41}

Als men het globaal niveau van de ongekwalificeerde uitstroom in gedachten heeft—dat wil zeggen: als men de evolutie even buiten beschouwing laat—dan valt te verwachten dat de GOK-scholen meer vroege schoolverlaters hebben. De vraag is echter: hoe groot is het verschil tussen de GOK-scholen en de andere scholen voor wat het probleem van voortijdig schoolverlaten betreft? Hoe breed is de te dichten kloof? De hierboven geschetste berekening beantwoordt die vraag.

Daarnaast kan een dergelijke analyse laten zien of de evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom samenhangt met de GOK-status. Een interessant punt hierbij is dat de voorgestelde analyse ver genoeg teruggaat om nog een jaar (2002) voor de aanzet van het GOK-beleid in kaart te brengen. Is er eventueel een geleidelijke wending in de evolutie van de GOK-scholen zichtbaar?

Het eenvoudig volgen van de evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom in strata van scholen, ingedeeld volgens hun status ten opzichte van de GOK-criteria, vormt natuurlijk niet de definitieve kwantitatieve basis voor een evaluatie van het GOK-beleid. De verantwoording voor de constructie van deze eenvoudige tijdreeksen ligt als het ware aan de andere kant van het spectrum. Bij het begin van om het even welk debat over een problematiek of onderdeel van het onderwijs—zittenblijvers, inclusief onderwijs, de ongekwalificeerde uitstroom, de hervorming van het secundair onderwijs, ...—zou een minimum aan kwantitatieve gegevens op tafel moeten liggen. Die gegevens dienen niet om de discussie te beslechten of kant-en-klare oplossingen

³⁹ Het is wellicht ook interessant en doenbaar om twee bijkomende categorieën te bekijken, indien ze voldoende groot zijn om enig gewicht in de schaal te leggen: (1) de scholen met GOK-status in de eerste cyclus maar niet meer in de tweede; (2) de scholen die de GOK-status pas verwierven vanaf de tweede cyclus. Zo wordt het beeld volledig.

⁴⁰ De ongekwalificeerde uitstroom in een gegeven groep scholen in een gegeven jaar wordt uitgedrukt als een percentage van de totale uitstroom uit de gegeven groep in dat jaar.

⁴¹ Werkwijze: zie technische bijlage.

aan te reiken. Wél tekenen ze krijtlijnen waarbinnen een discussie zich afspeelt en leggen ze enige grenzen op aan de verbeelding van de debatterende belangengroepen. Ze vormen ook het fundament voor het plannen van meer diepgaand kwantitatief of kwalitatief onderzoek.

De problematiek van de vroege schoolverlaters is een agendapunt van zowel de Vlaamse overheid als de Europese beleidsmakers. Het GOK-beleid differentieert tussen de scholen. En de stroomgegevens in de administratieve databases van het Departement Onderwijs maken het mogelijk de indicator van de ongekwalificeerde uitstroom te volgen voor groepen van scholen. Ligt het dan niet voor de hand dat deze informatie aan de oppervlakte wordt gebracht, zodat men een blik kan werpen op de evolutie van het voortijdig schoolverlaten in een aantal categorieën van scholen, volgens hun GOK-status?

Naast deze eenvoudige oefening is het bovendien mogelijk de administratieve stroomgegevens te gebruiken voor een diepgaander studie van het verband tussen de omvang van de ongekwalificeerde uitstroom uit een school en schoolkenmerken, waaronder de GOK-ondersteuning. Dit wordt verder besproken in een volgende sectie van de tekst over de ongekwalificeerde uitstroom per school.

Regionale indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom

Er is veel vraag naar regionale indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom.⁴² Op dit moment bestaan er echter geen regionale cijfers over de vroege schoolverlaters. Het is in principe mogelijk om dergelijke regionale indicatoren (ook met terugwerkende kracht, zeg vanaf 2002) te berekenen door gegevens uit de administratieve databases van het Departement Onderwijs met elkaar te combineren, op voorwaarde dat ook een beroep gedaan wordt op de stroomgegevens.

De bestaande schattingsmethode. In de indicatorenberekeningen voor de Vlaamse Gemeenschap⁴³ wordt nagegaan hoeveel jongeren van een gegeven geboortjaar in het leerplichtonderwijs zitten in twee opeenvolgende schooljaren. Het verschil tussen die aantallen bepaalt de omvang van de uitstroom op het overgangsmoment tussen de

---

⁴² We registreerden bijvoorbeeld vragen naar regionale cijfers over Aalst, het Nederlandstalig onderwijs in Brussel, de stad Antwerpen, Vlaams-Brabant, en scholengemeenschappen in West-Vlaanderen.

⁴³ Van Landeghem, G., & Van Damme, J. (2010). *Vroege schoolverlaters in Vlaanderen. Evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom tot 2007*. Leuven: Steunpunt SSL, rapport nr. OD1/2009.25. Zie <http://www.steunpuntloopbanen.be>.

twee schooljaren. Door die uitstroom te vergelijken met de tellingen van de in dat jaar uitgereikte kwalificaties vindt men de omvang van de ongekwalificeerde uitstroom. Het voordeel van deze werkwijze is dat ze grotendeels gebaseerd kan worden op gepubliceerde administratieve data. Deze methode is toepasbaar op de Vlaamse Gemeenschap als geheel. Maar het valt te betwijfelen dat ze over het algemeen nauwkeurige resultaten kan geven voor een regio, omdat de leerlingenstromen tussen regio's niet noodzakelijk verwaarloosbaar zijn.

Een nieuwe methode gebaseerd op stroomgegevens. Rekening houden met de migratiestromen van leerlingen tussen regio's kan op twee manieren. Ten eerste kan men proberen de afbakening van de regio's te laten bepalen door de data⁴⁴, en wel zo dat de leerlingenstromen tussen de regio's minimaal (en hopelijk verwaarloosbaar) zijn. Als de regio's op voorhand gedefinieerd zijn of als het niet lukt de leerlingenstromen voldoende te minimaliseren, dan kan men er, ten tweede, ook voor kiezen de omvang van de interregionale stromen te bepalen en er rekening mee te houden in de schatting van de ongekwalificeerde uitstroom. In de beide gevallen ontsnapt men niet aan de noodzaak om gebruik te maken van stroomgegevens. Die gegevens zijn voorhanden in de administratieve databases, zij het niet in gepubliceerde vorm. In het voorliggend rapport is een nieuwe werkwijze uitgetest om (de evolutie van) het aantal vroege schoolverlaters te schatten met behulp van stroomgegevens. Die werkwijze—die geschetst wordt in de technische bijlage—is eveneens toepasbaar op groepen van scholen, in het bijzonder op de scholen uit een regio.

Afbakening van regio's. In het geval van een regionale indicator is de afbakening van de regio cruciaal. Er zijn grote verschillen tussen scholen inzake de ongekwalificeerde uitstroom: leerlingen met problematische schoolloopbanen geraken geconcentreerd in bepaalde scholen. Wie vertrouwd is met enkele 'probleem'-scholen in een regio kan dus met een heel ander cijfer in zijn hoofd zitten dan wie vooral een zicht heeft op een stel selectieve scholen. En ook: welke scholen precies meegeteld worden in een regionaal cijfer kan een grote invloed hebben op de indicatorwaarde. In sommige toepassingen zijn de regionale grenzen op voorhand gedefinieerd (bijvoorbeeld: als de

---

⁴⁴ Dit komt ook aan bod in de volgende sectie van de tekst, die gaat over de regionale structuren in het Vlaams secundair onderwijs.

grenzen van de bevoegdheid van een lokale overheid). In andere situaties kan men zoeken naar betekenisvolle, door de gegevens gesuggereerde, definities van regio's.

De rol van regionale indicatoren van voortijdig schoolverlaten. Regionale instanties vinden het wenselijk om het niveau en de evolutie van de stroom ongekwalificeerde schoolverlaters in hun regio te kunnen vergelijken met de cijfers voor de Vlaamse Gemeenschap. Anderzijds kan een vergelijking tussen regio's waardevol zijn voor de Vlaamse overheid bij het zoeken naar beleidsopties in verband met vroege schoolverlaters en bij het identificeren van doelgroepen. Het is dan belangrijk de regionale indicatoren van de ongekwalificeerde uitstroom—formeel of informeel—in verband te brengen met andere regionale kenmerken. De samenstelling en dichtheid van de bevolking en de economische kenmerken van een regio vormen een eerste—wellicht voor de hand liggend—stel relevante kenmerken. Daarnaast willen we echter ook expliciet wijzen op het belang van de regionale kenmerken van het secundair onderwijssysteem zelf als mogelijke verklaring voor de verdeling van de ongekwalificeerde uitstroom over de regio's. Dat aspect komt aan bod in de volgende sectie.

Beleidsgerichte indicatoren uit leerlingenstromen binnen regio's van het Vlaams secundair onderwijs

De vorige secties over de impact van het GOK-beleid en over regionale indicatoren schetsen toepassingen waarbij stroomgegevens uit de administratieve databases van het Departement Onderwijs gebruikt worden om informatie over voortijdig schoolverlaten aan de oppervlakte te brengen. De informatie-inhoud van deze administratieve (stroom)data is echter veel ruimer en blijft zeker niet beperkt tot resultaten in verband met de ongekwalificeerde uitstroom. Concreet kunnen administratieve stroomgegevens ook benut worden om het samenspel tussen secundaire scholen binnen regio's te beschrijven.

Onderwijsbeleid in Vlaanderen bestaat vooral uit het beïnvloeden van de structurele context van het onderwijs. De 'markt' van de secundaire scholen in een regio, die een patroon vormt waarin elke school een eigen rol en status heeft en waarbinnen scholen met elkaar interageren via leerlingenstromen, is een essentieel structuurkenmerk van het Vlaams onderwijs. Op dit moment ontbreken de instrumenten om dit kenmerk adequaat te beschrijven en op te volgen. De eerste bijlage bij dit rapport stelt de

ontwikkeling voor van een eenvoudig maar informatief instrument om dit structurelement in kaart te brengen, vertrekkend van bestaande administratieve (stroom)gegevens.

Met betrekking tot de problematiek van het voortijdig schoolverlaten kunnen de kenmerken van de ‘markt’ van secundaire scholen in een gegeven regio belangrijk zijn om (1) de omvang van de ongekwalificeerde uitstroom in de regio te verklaren (zie vorige sectie) en (2) het percentage vroege schoolverlaters uit een individuele school te duiden (zie volgende sectie).

Feedback aan individuele scholen—de ongekwalificeerde uitstroom per school

De directie van een gegeven school kan gemakkelijk registreren welke jongeren die weggaan uit de school in kwestie een kwalificatie op zak hebben. Het is veel moeilijker voor die directie om te weten hoeveel van de ongekwalificeerde leerlingen die vertrekken, tegelijk vaarwel zeggen aan het leerplichtonderwijs. Daartoe zouden ze al deze leerlingen immers moeten opvolgen om na te gaan of ze eventueel elders nog opnieuw inschrijven in het leerplichtonderwijs. Met behulp van de administratieve databases van het Departement Onderwijs, waar de gegevens over al de scholen bijeen komen, is het wel doenbaar deze telling uit te voeren (zie technische bijlage). Het is, met andere woorden, mogelijk het aantal vroege schoolverlaters afkomstig uit een gegeven individuele school te bepalen uit de administratieve (stroom)gegevens van het Departement Onderwijs.⁴⁵

Door de ongekwalificeerde uitstroom per school te berekenen kunnen de administratieve databases een interessante bron van feedback worden voor individuele scholen. Het laat een directie toe te zien hoeveel van de leerlingen die hun school zonder kwalificatie verlaten, effectief ‘vroege schoolverlaters’ zijn.

Interessant is bovendien dat men meteen al een zicht zou kunnen geven op de recente evolutie van de ongekwalificeerde uitstroom per school (zeg: sinds 2002). De tijdreeks zou jaarlijks aangevuld kunnen worden. Indien men kort op de bal wil spelen dan zou dit zelfs in twee stappen kunnen gebeuren. Het aantal vroege schoolverlaters van 2011, bijvoorbeeld, zou een eerste keer bepaald kunnen worden op basis van de

---

⁴⁵ Voor alle duidelijkheid: het gaat hier niet gewoon over het aantal jongeren dat weggaat uit de school. Dat cijfer kan de schooldirectie zelf tellen. Het gaat over jongeren die op het moment dat ze weggaan uit die school, hun loopbaan in het leerplichtonderwijs beëindigen zonder een kwalificatie.

‘voorlopige’ registratie van de leerlingen van 1 oktober 2011; mogelijk kan dit resultaat al naar de school teruggekoppeld worden in de herfst van 2011. Een tweede, misschien accurater, cijfer zou bepaald kunnen worden na de ‘officiële’ registratie van 1 februari 2012, met een feedbackmoment in de lente van 2012.⁴⁶

Een systematische berekening van het aantal vroege schoolverlaters per school heeft daarnaast als voordeel dat dit meteen de ingrediënten levert voor het bepalen van de ongekwalificeerde uitstroom uit elke relevante groep van scholen (regionale indicatoren, scholen met een zekere hoeveelheid GOK-middelen: zie vorige secties).

Tenslotte benadrukken we dat de (veranderende) positie van een school in haar regio—het onderwerp van de vorige sectie en van het onderzoeksvoorstel in de bijlage—wellicht een van de belangrijkste factoren is in de verklaring van (de evolutie van) het aantal vroege schoolverlaters uit die school.

---

⁴⁶ Zie technische bijlage.

Bijlage. De regionale markt van secundaire scholen als essentiële factor in het onderwijssysteem—Beleidsgerichte indicatoren uit leerlingenstromen binnen regio's van het Vlaams secundair onderwijs

Focus van beleidsgericht onderzoek: de structuur van het onderwijssysteem

Honderdduizenden mensen in Vlaanderen—leerlingen, leraren, ouders, begeleiders, ambtenaren, ...—zijn dagelijks actief bezig met onderwijs. De resultaten van deze collectieve inspanning zijn niet te verklaren als een som van individuele bijdragen en streefdoelen. De structuren (organisatievormen, regelgeving, locaties, ...) waarin alles samenkomt, zijn eveneens bepalend. Onderwijsbeleid in Vlaanderen bestaat vooral uit het beïnvloeden van de structurele context van het onderwijs. Inzicht in de bestaande structuren en de evolutie ervan is dan ook cruciaal voor een succesvol onderwijsbeleid.

Essentieel structurelement: de regionale 'markt' van secundaire scholen

Het secundair onderwijs in Vlaanderen is de facto verdeeld in deels overlappende maar toch duidelijk aanwezige regio's. De positie die een gegeven school inneemt in de regio is niet enkel afhankelijk van 'objectieve' gegevens zoals het aanbod van studierichtingen of de locatie. Traditie, associatie met een 'net', informele informatiestromen en al dan niet expliciete marketinginspanningen bepalen mee hoe leerlingen en ouders een school inschatten. (Scholen worden gezien als strenger of losser, gezelliger of saaier, moeilijker of gemakkelijker, selectief of open, begeleidend of afstandelijk, ...) Deze regionale 'markt' is een essentieel kenmerk van het Vlaams systeem van secundair onderwijs dat elke leerling en ouder beslist herkent. De werking van een secundaire school mag ook niet los gezien worden van die regionale context. Onderwijsindicatoren die de evolutie van dit structurelement volgen, ontbreken op dit moment.

Meetbare sporen van de regionale structuren: leerlingenstromen

Het feit dat de secundaire scholen in een regio geen verwisselbare eenheden zijn, veroorzaakt leerlingenstromen. Een leerling verlaat het leerplichtonderwijs lang niet altijd vanuit de school waarin hij/zij aan het secundair onderwijs begon. Leerlingen die van onderwijsvorm of studierichting (moeten) veranderen, vinden die richting niet altijd in hun oorspronkelijke school; leerlingen kiezen een andere school omdat (ze

denken dat) de sociale context er beter zal zijn of omdat ze niet meer gewenst zijn in de huidige school; enzovoort. Dit spoor van interacties tussen scholen in de vorm van diverse soorten leerlingenstromen is tegelijk informatief en kwantificeerbaar.

Goedkope gegevensbronnen: het raadplegen en ontsluiten van bestaande databases volstaat

Het Departement Onderwijs registreert jaar na jaar administratieve gegevens over elke leerling. Een aantal variabelen bevat informatie over het vorige schooljaar. Daardoor registreren de administratieve databases in principe nu al de nodige informatie om de jaarlijkse leerlingenstromen tussen scholen te berekenen en na te gaan hoe die stromen de voorbije jaren geëvolueerd zijn. Deze gegevens hebben als voordeel dat ze niet duur zijn, dat ze betrekking hebben op alle leerlingen, scholen en regio's—er is dus geen probleem van steekproeftrekking—, dat ze veel informatie bevatten en dat er al vrij lange tijdreeksen geaccumuleerd zijn, die jaar na jaar aangevuld worden. Het komt er op aan de data te verkennen en te zoeken naar interessante invalshoeken om de meest relevante indicatoren te definiëren.

In de mate dat van school veranderen nadelen heeft (voor de integratie van een leerling in een school, voor het opvolgen of begeleiden van een leerling) is de omvang van het geheel van leerlingenstromen tijdens het secundair onderwijs een relevant kenmerk van een regio.

Er zijn verschillende soorten leerlingenstromen. Het tijdstip in de loopbaan—het leerjaar waaruit de leerling vertrekt, de leeftijd van de leerling—is een belangrijk criterium van onderscheid. Er kunnen zeer specifieke stromen zijn waarbij een relatief belangrijk aantal leerlingen zich verplaatst van een bepaalde studierichting in één school naar een gegeven studierichting in een andere. Andere interacties tussen scholen zijn wellicht meer diffuus. Sommige leerlingenstromen komen duidelijk neer op een 'afstroom'-beweging, terwijl dat bij andere stromen niet het geval is. Sommige stromen zijn wellicht duidelijk nadelig, terwijl andere stromen—bijvoorbeeld een instroom vanuit een middenschool—als neutraal of gunstig bestempeld kunnen worden. Deze verscheidenheid biedt heel wat aanknopingspunten om de stromen te interpreteren en te resumeren in indicatoren.

De gelijkenissen en verschillen tussen regio's leveren eveneens aangrijpingspunten voor de analyse en samenvatting van de stroompatronen. Mogelijk kunnen

interpretaties van leerlingenstromen bovendien op bepaalde punten getoetst en uitgediept worden door een beroep te doen op de longitudinale gegevens van de LOSO-database. De LOSO-cohorte is immers gedefinieerd vertrekkend van een selectie van (enkele) regio's.

De beschrijving van een regio in termen van interacties tussen de scholen hoeft niet beperkt te blijven tot cijferindicatoren. Visuele representaties van aspecten van de stroompatronen zijn wellicht ook van nut.

Beleidsgerichte resultaten

Constructie van indicatoren. Het regionale samenspel tussen secundaire scholen is een essentieel structuurkenmerk van het Vlaams onderwijs. In dit werk bouwen we een eenvoudig maar informatief instrument om dit structurelement te beschrijven en op te volgen, vertrekkend van bestaande administratieve gegevens.

Afbakenen van regio's. Secundaire scholen worden gegroepeerd in regio's waarvan de (zo nodig evoluerende) grenzen gebaseerd zijn op basis van de gegevens over de werkelijke stromen van leerlingen tussen scholen. Realistische regio's kunnen elkaar overlappen, dat wil zeggen: sommige scholen kunnen in zekere mate aansluiten bij meer dan één regio.

Regio's beschrijven. Indicatoren gebaseerd op de stroomgegevens van een regio kunnen onevenwichten in de interacties tussen scholen binnen een regio aan het licht brengen. Veranderen van school maakt het volgen en begeleiden van leerlingen doorgaans niet gemakkelijker. Er kan een indicator geconstrueerd worden die de verdeling van het aanbod van studierichtingen over scholen in het oog houdt: de bestaande verdeling van studierichtingen over de scholen van een regio kan aanleiding geven tot leerlingenstromen die vermeden zouden kunnen worden. De aanwezigheid van (sterk) selectieve scholen in een regio veroorzaakt eveneens leerlingenstromen. Er kan een indicator samengesteld worden die erop gericht is deze vorm van polarisatie in een regio te meten.

Regio's vergelijken. Men kan niet heen om scholen en klassen als basiselementen in de structuur van het onderwijs. Ons argument is dat, voor het secundair onderwijs, de regio eveneens een structurelement is dat niet over het hoofd mag gezien worden als men de werking van het onderwijssysteem wil begrijpen en sturen. Er bestaat heel wat onderzoek waarin scholen (of klassen) met elkaar vergeleken worden om recepten

voor ‘good practice’ binnen scholen (of klassen) op het spoor te komen. De ontwikkeling van een instrument voor het beschrijven van regio’s van secundaire scholen maakt het mogelijk te zoeken naar voorbeelden van gunstige regionale structuren.

Het feit dat regio’s van secundair onderwijs afgebakend worden, maakt het mogelijk regionale outputs van het leerplichtonderwijs te definiëren, bijvoorbeeld: indicatoren van de samenstelling inzake kwalificaties, indicatoren van de leeftijdsstructuur van de uitstroom, indicatoren van vroege schoolverlaters (die in principe eveneens uit bestaande administratieve stroomdata bepaald kunnen worden). Het regionaal patroon van interacties tussen de scholen is een noodzakelijk contextelement waarmee rekening gehouden moet worden bij het evalueren van de regionale output.

Impact van de hervorming van het secundair onderwijs meten. De regionale interacties (in de vorm van leerlingenstromen) tussen secundaire scholen kunnen niet los gezien worden van de problematiek van de studiekeuze in het secundair onderwijs—de timing ervan en de keuzemogelijkheden—en de kwestie van de verhoudingen tussen de onderwijsvormen. De geplande hervorming van het secundair onderwijs richt zich in belangrijke mate precies op die aspecten. Een indicatorenset die het regionaal patroon van leerlingenstromen beschrijft, kan daarom ook dienen als een gevoelig meetinstrument om de impact van een hervorming van het secundair onderwijs te meten en aanknopingspunten te bieden voor een interpretatie van de effecten. Bovendien is het instrument gebaseerd op administratieve data die al jaren verzameld worden. Daardoor zal het perfect mogelijk zijn een onderscheid te maken tussen de trends en fluctuaties in de regionale structuren binnen het huidige systeem van secundair onderwijs en de effecten van een komende hervorming.

Schoolprofielen: de positie van een school in haar regio. De met elkaar interagerende secundaire scholen van een regio vormen als het ware een legpuzzel waarvan de essentie in een indicatorenset wordt gevat. Daarnaast is het mogelijk en nuttig om te kijken hoe elke individuele school—elk puzzelstuk—in het geheel past. Het profiel van een school in termen van de omvang en aard van de leerlingenstromen uit en naar de school—veel of weinig late instromers, veel of weinig problematische uitstromers, enzovoort—is een relevant schoolkenmerk dat tot nu te weinig in acht is genomen. De output van een school—in de vorm van de competenties en kwalificaties van de

afgestudeerde leerlingen—is moeilijk te beoordelen zonder te kijken naar de rol van de school in het regionaal geheel.

Een dergelijk schoolkenmerk kan ook dienen om een typologie van scholen te definiëren over de regio's heen, waarbij scholen van een gegeven type een gelijkaardige rol hebben in hun regio. Een dergelijke typologie kan een nuttige rol spelen in vergelijkend onderzoek van scholen.

Technische Bijlage. De berekening van de ongekwalificeerde uitstroom uit stroomgegevens

De opdracht luidt: bepaal het aantal vroege schoolverlaters⁴⁷ van leeftijd L ⁴⁸, afkomstig uit het onderdeel D van het leerplichtonderwijs⁴⁹, in het kalenderjaar K ⁵⁰.

In het voorliggend rapport staat het onderdeel D voor een leerjaar⁵¹ van het (lineair) voltijds gewoon beroepsonderwijs in de Vlaamse Gemeenschap. Maar D kan ook op allerlei andere manieren gedefinieerd worden. Voorbeeld (1): D bestaat uit het leerplichtonderwijs in scholen die in een referentieschooljaar R (een gegeven niveau van) GOK-financiering ontvangen hebben. Voorbeeld (2): D bestaat uit het leerplichtonderwijs in de scholen van een gegeven regio. Voorbeeld (3): D bestaat uit het leerplichtonderwijs in één bepaalde school.

Het eerste benodigde ingrediënt I_1 is het aantal leerlingen van geboortear K-L in het onderdeel D van het leerplichtonderwijs in het schooljaar $(K-1)-K$.⁵² Voor heel wat praktisch relevante definities van D is dit gegeven beschikbaar in de administratieve data van het Departement Onderwijs, volgens de telling van de leerlingen op 1 februari van het kalenderjaar K.

Het tweede ingrediënt I_2 is het aantal jongeren van geboortear K-L dat (a) in schooljaar $K-(K+1)$ ⁵³ ingeschreven was in (gelijk welk onderdeel van) het leerplichtonderwijs én (b) in het schooljaar $(K-1)-K$ ingeschreven was in het onderdeel D van het leerplichtonderwijs. Dit noemen we een ‘stroomgegeven’, omdat het betrekking heeft op de toestand van leerlingen in twee opeenvolgende schooljaren. Voor verscheidene relevante definities van D is dit gegeven beschikbaar in de administratieve databases van het Departement Onderwijs, volgens de telling van de leerlingen op 1 februari van het kalenderjaar $K+1$ ⁵⁴ of op 1 oktober van het

---

⁴⁷ ... per sekse of voor jongens en meisjes samen ...

⁴⁸ ... 18-jarigen, 19-jarigen, 20-jarigen, 21-jarigen of de restcategorie ‘22 en ouder’. In een gegeven kalenderjaar komt de specificatie van een leeftijd neer op het aangeven van een geboortear.

⁴⁹ De term ‘leerplichtonderwijs’ wordt uitgelegd in de inleiding van dit rapport.

⁵⁰ ... 2002, 2003, 2004, enzovoort.

⁵¹ Het derde, vierde, vijfde of zesde leerjaar.

⁵² Het schooljaar ‘ $(K-1)-K$ ’ is het schooljaar dat eindigt in het kalenderjaar K.

⁵³ Het schooljaar ‘ $K-(K+1)$ ’ is het schooljaar dat begint in het kalenderjaar K.

⁵⁴ Dit is de ‘officiële tellingsdatum’ voor het schooljaar $K-(K+1)$.

kalenderjaar K^{55} . Dit geldt onder meer voor elke definitie van D in termen van leerjaren, studierichtingen⁵⁶ en (groepen van) individuele scholen⁵⁷.

Het verschil $I_1 - I_2$ is het aantal schoolverlaters van leeftijd L , vanuit het onderdeel D van het leerplichtonderwijs, in het kalenderjaar K . Dit is het cruciaal resultaat van de procedure.⁵⁸

Het derde ingrediënt I_3 is het aantal kwalificaties behaald door jongeren van geboortear $K - L$ via het onderdeel D van het leerplichtonderwijs in het kalenderjaar K .⁵⁹ Met behulp van dit gegeven wordt de stroom schoolverlaters gesplitst in het gedeelte I_3 mét en het gedeelte $I_1 - I_2 - I_3$ zonder een kwalificatie.

Opmerking (a) Timing. Voor wat de timing van een dergelijke berekening betreft: in principe kan de eerste berekening met betrekking tot het kalenderjaar K gemaakt worden zodra de resultaten van de voorlopige leerlingentelling van 1 oktober in het kalenderjaar K beschikbaar zijn; dus wellicht nog in de herfst van het kalenderjaar K zelf.

Opmerking (b) Twee werkwijzen voor groepen van scholen. Indien D bestaat uit een bepaalde verzameling scholen en men al een berekening heeft gemaakt van de (ongekwalificeerde) uitstroom van elke school, dan volstaat het te sommeren over de scholen heen om de ongekwalificeerde uitstroom uit D te bepalen. Is men echter enkel geïnteresseerd in dat laatste resultaat, en niet in de ongekwalificeerde uitstroom per school, dan is deze omweg via de individuele scholen niet nodig: men kan rechtstreeks werken met de geaggregeerde ingrediënten.

Opmerking (c). De ongekwalificeerde uitstroom uit het leerplichtonderwijs. In het geval dat D gelijk is aan het geheel van het leerplichtonderwijs, dan is het ingrediënt I_2 geen ‘stroomgegeven’ meer, maar een eenvoudig leerlingenaantal, namelijk: het aantal jongeren van geboortear $K - L$ dat in schooljaar $K - (K + 1)$ ingeschreven was in het leerplichtonderwijs.

---

⁵⁵ Dit is de datum van de ‘voorlopige telling’ voor het schooljaar $K - (K + 1)$.

⁵⁶ ...zoals die gecodeerd zijn in de ‘administratieve groep’...

⁵⁷ ...zoals gedefinieerd via het ‘instellingsnummer’...

⁵⁸ Om dit te zien volstaat het te denken aan de situatie waarbij D een individuele school is. Het is niet eenvoudig voor een directie om het aantal schoolverlaters van een gegeven kalenderjaar K te tellen. Om dat te doen moet de school immers elke leerling die de school verlaat opvolgen, om te zien of hij/zij in het volgend schooljaar $K - (K + 1)$ nog ergens in het Vlaams leerplichtonderwijs ingeschreven is of niet.

⁵⁹ Merk op, voor het geval dat D een individuele school is: dit is een gegeven dat de directie van de school wél gemakkelijk kan tellen.